

เอกสารคำสอน

รายวิชา 2750282 การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา

สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2560

คำนำ

เอกสารคำสอน รายวิชา 2750282 การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีที่จัดทำขึ้นนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนรายวิชาดังกล่าวได้ใช้ประกอบการเรียน เพื่อจะได้มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับสภาพทั่วไป ปัญหา และความต้องการด้านการศึกษาของสตรี บทบาทและความสำคัญของสตรี การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่สตรีโดยหน่วยงานต่างๆ

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่า เอกสารคำสอนนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน ผู้มีความสนใจในการศึกษานอกระบบโรงเรียนทุกท่าน

วรัรัตน์ ปทุมเจริญวัฒนา

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญภาพ	ค
สารบัญตาราง	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 สภาพทั่วไป ปัญหา และความต้องการด้านการศึกษาของสตรี	3
บทนำ	3
สภาพทั่วไปของสตรี	3
ปัญหาของสตรี	11
ความต้องการด้านการศึกษาของสตรี	13
บทสรุป	19
คำถามท้ายบท	19
รายการอ้างอิง	19
บทที่ 3 บทบาทและความสำคัญของสตรี	21
บทนำ	21
บทบาทของสตรี	21
ความสำคัญของสตรี	35
บทสรุป	38
คำถามท้ายบท	38
รายการอ้างอิง	39
บทที่ 4 การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี	41
บทนำ	41
ความหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี	41
วัตถุประสงค์การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี	42
แนวคิดพื้นฐานของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี	44
การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี	50
แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี	54
ตัวอย่างหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่สตรี	57
ตัวอย่างงานวิจัยทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี	63
บทสรุป	68
คำถามท้ายบท	68
รายการอ้างอิง	68
บทที่ 5 บทสรุป	73

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 4.1 พื้นที่การเรียนรู้	49
ภาพที่ 4.2 แสดงกระบวนการวางแผนโครงการการศึกษาในระบบโรงเรียนสำหรับสตรี	55

สารบัญตาราง

ตารางที่ 3.1 ความแตกต่างของความเป็นชายและความเป็นหญิง

หน้า

33

บทที่ 1

บทนำ

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2561) กำหนดวิสัยทัศน์ของสำนักงานกศน.ไว้ว่า “คนไทยได้รับโอกาสการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ สามารถดำรงชีวิตที่เหมาะสมกับช่วงวัย สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีทักษะที่จำเป็นในโลกศตวรรษที่ 21” ซึ่งสำนักงานกศน.ได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายที่ต้องรับผิดชอบดูแลในการจัดและส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. กลุ่มที่มีเงื่อนไขข้อจำกัดในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา/การเรียนรู้ จำแนกออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ และ 17 กลุ่มย่อย ได้แก่

1.1 กลุ่มผู้ด้อยโอกาส ได้แก่

- 1) กลุ่มผู้พิการ
- 2) กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพแรงงานนอกระบบ
- 3) กลุ่มชาติพันธุ์หรือชนกลุ่มน้อย

1.2 กลุ่มผู้พลาดโอกาส ได้แก่

- 1) กลุ่มเด็ก/เยาวชนที่ออกกลางคันจากระบบการศึกษาภาคบังคับ
- 2) กลุ่มผู้จบการศึกษาภาคบังคับแต่ไม่ได้เรียนต่อ
- 3) กลุ่มทหารกองประจำการที่ยังไม่จบการศึกษาภาคบังคับ
- 4) กลุ่มเด็กเยาวชนเร่ร่อนหรือไร้บ้าน
- 5) กลุ่มเด็กเยาวชนลูกกรรมกรก่อสร้าง
- 6) กลุ่มเด็กเยาวชนที่มีความพร้อมแต่ไม่ต้องการรับการศึกษาในระบบปกติ
- 7) กลุ่มผู้สูงอายุ

1.3 กลุ่มผู้ขาดโอกาส ได้แก่

- 1) กลุ่มประชาชนในพื้นที่เสี่ยงภัยจากการก่อการร้าย การก่อความไม่สงบในบริเวณชายแดน
- 2) กลุ่มประชาชนในพื้นที่ชนบทห่างไกลหรือยากลำบากในการคมนาคมติดต่อสื่อสาร
- 3) กลุ่มคนไทยในต่างประเทศ
- 4) กลุ่มผู้ต้องขัง
- 5) กลุ่มเด็กและเยาวชนในสถานพินิจ
- 6) กลุ่มแรงงานต่างด้าวหรือแรงงานข้ามชาติ
- 7) กลุ่มบุคคลที่ไม่มีทะเบียนราษฎร

2. กลุ่มที่ไม่มีเงื่อนไขข้อจำกัดในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา/การเรียนรู้ จำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม

ย่อย

- 1) กลุ่มบุคคลผู้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น/ภูมิปัญญาพื้นบ้านหรือปราชญ์ชาวบ้าน

- 2) กลุ่มผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ
- 3) กลุ่มนักเรียน/นักศึกษาในระบบโรงเรียนที่สนใจเติมเต็มความรู้
- 4) กลุ่มประชาชนทั่วไป

และจากข้อมูลจำนวนนักศึกษาแยกตามกลุ่มเป้าหมาย หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ภาคเรียนที่ 60/2 จำนวนรวม 258,789 คน แบ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ดังนี้ ไม่มีกลุ่มเป้าหมาย เด็กด้อยโอกาส สตรีกลุ่มเสี่ยง ผู้สูงอายุ คนพิการ ผู้นำท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ต้องขัง ทหารกองประจำการ ผู้ใช้แรงงาน แรงงานต่างด้าว เกษตรกร ชาวไทยภูเขา ปอเนาะ ชุมชนแออัด อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ผู้ปฏิบัติศาสนกิจ อื่นๆ คนไทยในต่างประเทศ เยาวชน English Program เด็กต่างด้าว (อายุ 6 -15 ปี) เด็กชาวเล เด็กเร่ร่อน ผู้หนีภัยในพื้นที่พิภพฯ พบว่า สตรีรวมอยู่ในสตรีกลุ่มเสี่ยงซึ่งมีจำนวนนักศึกษาเพียง 86 คน (ประถม 10 คน มัธยมต้น 42 คน มัธยมปลาย 34 คน) จากจำนวนรวม 258,789 คน (ปฐมวัย 76 คน ประถม 16,632 คน มัธยมต้น 101,518 คน มัธยมปลาย 140,563 คน)

ดังนั้น ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรทำความเข้าใจในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกับสตรี เนื่องจาก ถ้าพิจารณาตามธรรมชาติของความต้อการ และความรับผิดชอบต่อครอบครัวต่อสังคมแล้ว ควรมีการจัดบริการการศึกษาให้แก่กลุ่มสตรีโดยเฉพาะ ไม่ควรจัดในเรื่องต่างๆ ไปรวมกับกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ

การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีจึงเป็นกิจกรรมทางการศึกษาและมวลประสบการณ์ความรู้ที่มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น สอดคล้อง และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายสตรี มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติที่พึงประสงค์ของสตรี มีจุดเน้นที่การส่งเสริมสมรรถนะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของสตรี จัดขึ้นโดยบุคคล หน่วยงาน และสถาบันต่างๆ ในสังคม โดยยึดหลักการที่ว่ากิจกรรมดังกล่าวจะสนองต่อความต้องการ ความสนใจ และประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาให้แก่กลุ่มเป้าหมายสตรี

นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนเมื่อจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี จึงควรรู้แนวคิดพื้นฐานหลักที่ใช้ในการจัดกิจกรรมทางการศึกษาสำหรับสตรีทุกเพศ ทุกวัย ทุกภูมิภาค ทุกระดับการศึกษา และทุกชุมชน เช่น แนวคิดการศึกษาและการเรียนรู้ผู้ใหญ่ แนวคิดการเสริมสร้างพลัง เป็นต้น

สำหรับเอกสารคำสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีฉบับนี้นั้น ประกอบไปด้วยเนื้อหาทั้งในเชิงแนวคิดและกระบวนการ ซึ่งมี 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 สภาพทั่วไป ปัญหา และความต้องการด้านการศึกษาของสตรี ได้แก่ สภาพทั่วไปของสตรี ปัญหาของสตรี ความต้องการด้านการศึกษาของสตรี

ส่วนที่ 2 บทบาทและความสำคัญของสตรี ได้แก่ บทบาทของสตรี ความสำคัญของสตรี

ส่วนที่ 3 การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี ได้แก่ ความหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี วัตถุประสงค์การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี ตัวอย่างหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่สตรี ตัวอย่างงานวิจัยทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี

ส่วนที่ 4 บทสรุป

บทที่ 2

สภาพทั่วไป ปัญหา และความต้องการด้านการศึกษาของสตรี

บทนำ

สตรีกับการศึกษาในประเทศไทยมีความจำเป็นและมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องมือที่จำเป็นในการบรรลุเป้าหมายของความเสมอภาคทางการพัฒนา การไม่เลือกปฏิบัติด้านการศึกษาจะทำให้หญิงและชายมีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้และได้รับวุฒิทางการศึกษาอย่างเท่าเทียมกัน ซึ่งการรู้หนังสือของผู้หญิงเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาศักยภาพและเป็นการสร้างให้ผู้หญิงได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น ดังนั้น การที่นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความรู้พื้นฐานในเรื่องสภาพทั่วไปของสตรี รวมถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาสตรี ปัญหาของสตรี และความต้องการด้านการศึกษาของสตรีในปัจจุบัน จึงส่งผลให้นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถวางแผนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ตรงตามสภาพความเป็นจริงของสังคมไทย

สภาพทั่วไปของสตรี

ประชากรของประเทศไทย พ.ศ.2560 ประชากรคาดประมาณ ณ 1 กรกฎาคม 2560 (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2560) พบจำนวนที่น่าสนใจเกี่ยวกับผู้หญิงดังนี้

- จำนวนประชากรทั้งประเทศเพศหญิงมีมากกว่าเพศชาย โดยจำนวนประชากรทั้งประเทศ 66,061,000 คน แบ่งเป็นชาย 32,390,000 คน หญิง 33,671,000 คน

- จำนวนประชากรเพศหญิงที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทมีมากกว่าเขตเมือง โดยจำนวนประชากรเพศหญิงที่อยู่อาศัยเขตเมือง (ประชากรเพศหญิงที่อยู่ในเขตเทศบาลและเมืองทุกประเภท) 16,614,000 คน ประชากรเพศหญิงที่อยู่อาศัยในเขตชนบท (ประชากรเพศหญิงที่อยู่นอกเขตเมือง) 17,057,000 คน

- จำนวนประชากรเพศหญิงเป็นประชากรวัยแรงงาน (15 – 59 ปี) มากที่สุด 21,859,000 คน โดยเป็นสตรีวัยเจริญพันธุ์ (15 – 49 ปี) 16,946,000 คน ลำดับต่อมาคือประชากรวัยเรียนเพศหญิง (6 – 21 ปี) 6,529,000 คน ประชากรสูงอายุเพศหญิง (60 ปีขึ้นไป) 6,202,000 คน ประชากรวัยเด็กเพศหญิง (ต่ำกว่า 15 ปี) 5,610,000 ประชากรก่อนวัยเรียนเพศหญิง (0 – 5 ปี) 2,152,000 คน

- อายุคาดเฉลี่ยเพศหญิง 78.8 ปี

- อัตราเจริญพันธุ์รวม (จำนวนบุตรโดยเฉลี่ยที่สตรีคนหนึ่งจะมีตลอดวัยเจริญพันธุ์ของตน) 1.59

จากจำนวนของสตรีหรือเพศหญิงที่เพิ่มขึ้นจึงส่งผลกระทบต่อสถานการณ์สตรีในประเด็นต่างๆ (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2558) ดังนี้

ประเด็นที่ 1 สตรีกับความยากจน

จำนวนคนจน จำนวนคนจนที่อยู่ใต้เส้นความยากจนในปี 2555 มีจำนวน 8.4 ล้านคน จำนวนผู้หญิงที่อยู่ใต้เส้นความยากจนมีจำนวนน้อยกว่าผู้ชาย คือมีผู้หญิงยากจนร้อยละ 12.13 และผู้ชายร้อยละ 13.18 ของจำนวนคนจนที่อยู่ใต้เส้นความยากจน และมีจำนวนลดลงจากปี 2554 เล็กน้อย (8.8 ล้านคน) โดยสัดส่วน

คนจนอยู่นอกเขตเทศบาลมากกว่าในเขตเทศบาล (ร้อยละ 15.96 และ 8.80 ตามลำดับ) ทั้งชายและหญิง (หญิงร้อยละ 15.49 ชายร้อยละ 16.46)

หัวหน้าครัวเรือน จำนวนหัวหน้าครัวเรือนหญิงมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ในปี 2556 มีหัวหน้าครัวเรือนหญิง ร้อยละ 35.6 แต่ครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นหญิงมีรายได้น้อยกว่าครัวเรือนที่มีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชาย

ประเด็นที่ 2 สตรีกับสุขภาพ

อายุขัยเฉลี่ย ประชากรไทยมีอายุขัยเฉลี่ยที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยผู้หญิงมีอายุยืนยาวกว่าผู้ชาย (78 ปี และ 71 ปี ตามลำดับ)

การติดเชื้อเอชไอวีหรือเอชไอวี ปี 2556 สำนักระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค พบว่า พนักงานบริการทางเพศเป็นผู้ที่มีพฤติกรรมสัมพันธ์กับการติดเชื้อเอชไอวีมากที่สุด อัตราป่วยในทุกกลุ่มอายุ (0 – 60 ปี) พบว่าเพศชายมีส่วนของอัตราป่วยเอชไอวีสูงกว่าเพศหญิงเท่ากับ 2 : 1 แต่ในทางกลับกันพบว่า ในกลุ่มวัยรุ่น (นักเรียน/นักศึกษา) อายุ 10 – 18 ปี มีแนวโน้มพบว่า เพศหญิงมีส่วนของอัตราป่วยเอชไอวีสูงกว่าเพศชายเท่ากับ 2 : 1 โดยข้อมูลเฝ้าระวังอัตราการติดเชื้อรายใหม่ พบว่าแนวโน้มการติดเชื้อรายใหม่ไม่ลดลง และกลับพบแนวโน้มเพิ่มขึ้นในหญิงบริการจากสถานบริการแฝง

อัตราการเจริญพันธุ์และอัตราการเกิด จากการสำรวจสถานการณเด็กและสตรีในประเทศไทย พ.ศ. 2555 พบว่า ในช่วง 1 ปีก่อนการสำรวจ ในภาพรวมหญิง 1 คนมีอัตราการเจริญพันธุ์ 1.8 คน สำหรับอัตราการเกิดพบว่า สตรีวัยรุ่นอายุ 15 – 19 ปี มีอัตราการเกิด 60 คนต่อสตรี 1,000 คน

อัตราการตายของมารดา อัตราการตายของมารดาในช่วงปี 2555 - 2556 เพิ่มขึ้นจากปี 2554 จากอัตราการตายของมารดา 71 คนต่อการเกิดมีชีพ 100,000 คน เพิ่มขึ้นเป็น 141 คน และ 166 คนต่อการเกิดมีชีพ 100,000 คน ซึ่งอัตราส่วนเพิ่มขึ้นทุกภาค โดยเฉพาะภาคใต้มีอัตราการตายของมารดาสูงสุดถึง 31.8 คนต่อการเกิดมีชีพ 100,000 คน

การคุมกำเนิด การคุมกำเนิดยังเป็นภาระของสตรีมากกว่าผู้ชาย สตรีสมรสในประเทศไทย ร้อยละ 79.3 กำลังคุมกำเนิด ยาเม็ดคุมกำเนิดเป็นวิธีที่นิยมที่สุดคิดเป็นร้อยละ 32.1 รองลงมาคือ การทำหมันหญิงคิดเป็นร้อยละ 27.4 และยาฉีดคุมกำเนิดร้อยละ 12.6

ประเด็นที่ 3 ความรุนแรงต่อสตรี

ความรุนแรงต่อเด็กและสตรี จำนวนเด็กและสตรีที่ถูกกระทำความรุนแรงและเข้ารับบริการของศูนย์พึ่งได้ มีเพิ่มขึ้นทุกปี ในปี 2556 มีเด็กและสตรีถูกกระทำรวมทั้งสิ้น 31,866 ราย เฉลี่ยถูกทำร้ายวันละ 87 ราย ในจำนวนนี้เป็นเด็กถูกทำร้ายมากกว่าสตรี มีจำนวนถึง 19,229 ราย เป็นหญิงจำนวน 16,390 ราย และเป็นเพศชายถูกกระทำ 2,299 ราย ซึ่งส่วนใหญ่ถูกกระทำความรุนแรงทางร่างกายมากที่สุด โดยผู้กระทำความรุนแรงต่อสตรีมากที่สุดคือ คู่สมรส (6,661 คน คิดเป็นร้อยละ 52.71) รองลงมาคือ แฟน (1,982 คน คิดเป็นร้อยละ 15.68) สำหรับเด็กผู้ที่ถูกกระทำความรุนแรงมากต่อเด็กมากที่สุด คือ แฟน คิดเป็นร้อยละ 29.01 รองลงมาเป็นเพื่อน ร้อยละ 22.72

ความรุนแรงในครอบครัว จำนวนคดีตาม พรบ. คุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติได้รวบรวมไว้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2553 – 31 ธันวาคม 2556 มีจำนวนคดีความรุนแรงรวม 1,527 คดี ไม่ร้องทุกข์ 257 คดี และร้องทุกข์จำนวน 1,270 คดี ในจำนวนนี้มีคำสั่งกำหนดมาตรการ/วิธีการเพื่อบรรเทาทุกข์จำนวน 66 คดี และมีการยอมความในชั้นสอบสวน 198 คดี ผู้ที่ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัวมากที่สุดเป็นผู้หญิง ส่วนใหญ่อายุมากกว่า 18 ปีขึ้นไป

ความรุนแรงชายแดนใต้ที่มีผลกระทบต่อสตรี ความสูญเสียของผู้หญิงจากความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ก่อให้เกิดความสูญเสียต่อทั้งเด็กและสตรี ทำให้เกิดเด็กกำพร้ามากขึ้น จากข้อมูลผู้ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ความไม่สงบ ตั้งแต่ปี 2547 – 31 มกราคม 2557 พบว่ามีเด็กต้องกำพร้าพ่อหรือแม่ ถึง 5,596 คน โดยกำพร้าทั้งบิดาและมารดาถึง 84 คน และผู้หญิงหม้ายที่ต้องรับภาระในการดูแลครอบครัวมากขึ้นทุกปีเช่นกัน

ประเด็นที่ 4 สตรีกับความขัดแย้งด้วยกำลังอาวุธ

ประเทศไทยไม่มีปัญหาในประเด็นความขัดแย้งที่มีการใช้อาวุธ แต่ประเทศไทยได้ให้ความช่วยเหลือตามมนุษยธรรม แก่ผู้ลี้ภัยความขัดแย้งข้ามชายแดนมายังฝั่งไทย

ประเด็นที่ 5 สตรีกับเศรษฐกิจ

การมีส่วนร่วมในกำลังแรงงาน อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปที่อยู่ในกำลังแรงงานมีร้อยละ 70.7 (รวมกำลังแรงงานที่รอฤดูกาลด้วย) ผู้ชายมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานมากกว่าผู้หญิงของผู้หญิง (ร้อยละ 79.5 และร้อยละ 62.5 ตามลำดับ) กำลังแรงงานส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 25 – 59 ปี มากกว่าร้อยละ 80 และ ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาระดับอุดมศึกษาร้อยละ 80

การมีงานทำ ปี 2557 ผู้มีงานทำที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปมีจำนวน 38.4 ล้านคน เป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง (ชาย 20.9 ล้านคน หญิง 17.5 ล้านคน) ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรมากที่สุด โดยมีผู้ชายมากกว่าผู้หญิง (ชาย 7.75 ล้านคน หญิง 5.77 ล้านคน) และทั้งชายและหญิงทำงานในฐานะลูกจ้างในภาคเอกชนมากที่สุด ผู้หญิงทำงานช่วยธุรกิจครอบครัว (โดยไม่ได้รับค่าจ้าง) มากกว่าผู้ชายเกือบเท่าตัว (หญิง 4.68 ล้านคน ชาย 2.64 ล้านคน)

แรงงานในระบบและนอกระบบ แรงงานส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอกระบบ (22.1 ล้านคน) มากกว่าแรงงานในระบบ เป็นแรงงานชาย 12.1 ล้านคน มากกว่าหญิงที่มี 10.0 ล้านคน และเป็นแรงงานในระบบ 6.3 ล้านคน เป็นชาย 8.8 ล้านคน หญิง 7.5 ล้านคน โดยอัตราส่วนการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปที่อยู่ในกำลังแรงงานมีอยู่ร้อยละ 70.7 ซึ่งรวมถึงกำลังแรงงานที่รอฤดูกาลอยู่ด้วย โดยกำลังแรงงานอยู่นอกเขตเทศบาลมากกว่าและในเขตเทศบาลแต่อัตราส่วนไม่แตกต่างกันมากนัก (ร้อยละ 71.3 และร้อยละ 70.0 ตามลำดับ) เมื่อเปรียบเทียบระหว่างเพศ พบว่าผู้ชายมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานมากกว่าผู้หญิง (ร้อยละ 79.5 และร้อยละ 62.5 ตามลำดับ) และเป็นลักษณะเช่นเดียวกันนี้ทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลและในทุกภาค

การว่างงาน ปี 2557 มีผู้ว่างงาน 2.64 แสนคน เป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง (ชายร้อยละ 0.9 หญิงร้อยละ 0.8) คิดเป็นร้อยละ 0.9 มากกว่าผู้หญิง

ชั่วโมงการทำงาน ผู้มีงานทำทั้งชายและหญิงมากกว่าร้อยละ 50 ชั่วโมงการทำงานมากกว่า 40 ชั่วโมงขึ้นไป โดยมีร้อยละ 26.68 ทำงานมากกว่า 50 ชั่วโมงขึ้นไปต่อสัปดาห์ ทั้งชายและหญิงและมีจำนวนที่ไม่แตกต่างกันมากนัก

การเคลื่อนย้ายแรงงาน ในปี 2557 แรงงานไทยที่เดินทางไปทำงานในต่างแดนส่วนใหญ่จะเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิงมีแรงงานไทยเดินทางไปทำงานในต่างแดนมีจำนวนลดลง โดยมีแรงงานเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ 68,802 คน เป็นเพศชาย 55,352 คน (ร้อยละ 80.45) และเพศหญิง 13,450 คน (ร้อยละ 19.55)

ประเด็นที่ 6 สตรีกับอำนาจและการตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมในอำนาจและการตัดสินใจของสตรี ยังคงมีสัดส่วนน้อย ทั้งในระบบการบริหารราชการในส่วนของการพลเรือน ราชการด้านกระบวนการยุติธรรม และการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น รวมถึงภาคธุรกิจเอกชน ผู้หญิงยังคงมีสัดส่วนในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองและบริหารไม่เพิ่มขึ้นเท่าใดนัก

ตำแหน่งระดับสูง ในปี 2556 ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงของกำลังคนภาครัฐในฝ่ายพลเรือนส่วนใหญ่เป็นชาย โดยข้าราชการ พลเรือนสามัญ มีสัดส่วนเป็นผู้หญิงเพียงร้อยละ 17.09 (ลดลงจากปี 2555 ร้อยละ 18.06) ข้าราชการตุลาการ ร้อยละ 10.64 ข้าราชการอัยการร้อยละ 15.66 องค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญร้อยละ 25 โดยข้าราชการตำรวจ ตุลาการศาลปกครอง และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ไม่มีผู้หญิงดำรงตำแหน่งระดับสูงเลย ยกเว้น ข้าราชการรัฐสภาสามัญ มีผู้บริหารเป็นผู้หญิงถึงร้อยละ 70.00 ในข้าราชการพลเรือนสามัญมีผู้บริหารระดับสูง จำนวน 272 คน โดยจำนวนดังกล่าว เป็นนักบริหารหญิงในสัดส่วนประมาณ 1 ใน 4 หรือร้อยละ 24.28

การมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้หญิงมีแนวโน้มมีส่วนร่วมทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น แต่ยังเป็นสัดส่วนที่น้อยกว่าผู้ชายมาก โดยปี 2554 ผู้หญิงเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แบบแบ่งเขตเลือกตั้ง ร้อยละ 16.00 และแบบบัญชีรายชื่อ ร้อยละ 15.20 ในปี 2557 ผู้หญิงได้รับเลือกเป็นวุฒิสมาชิก ร้อยละ 15.58 ในขณะที่ผู้ชายได้รับเลือกเป็นวุฒิสมาชิกร้อยละ 84.42

การมีส่วนร่วมในการบริหารภาคธุรกิจเอกชน ในภาคธุรกิจเอกชน ผู้หญิงยังมีโอกาสน้อยในระดับการตัดสินใจและการกำหนด นโยบายขององค์กรน้อยกว่าผู้ชาย เช่นเดียวกันแต่มีสัดส่วนที่สูงกว่าในภาคราชการ อย่างไรก็ตาม จากผลสำรวจประจำปี 2556 ระบุว่า ประเทศไทยมี CEO หญิงร้อยละ 49 ซึ่งเป็นสถิติสูงสุดของโลก

ประเด็นที่ 7 กลไกเชิงสถาบันเพื่อความก้าวหน้าของสตรี

ประเทศไทยมีการจัดตั้งกลไกเพื่อส่งเสริมความก้าวหน้าของสตรีทุกระดับ ทั้งระดับสากล ระดับชาติ และระดับภูมิภาค รวมทั้งภาครัฐและเอกชน

ประเด็นที่ 8 สิทธิมนุษยชนของสตรี

ผู้หญิงในประเทศไทยถูกละเมิดสิทธิด้านอนามัยเจริญพันธุ์มากที่สุด โดยประเด็นเกี่ยวกับจารีตที่ไม่ได้กำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือกฎหมาย ผู้หญิงถูกละเมิดมากที่สุด คือ ซึ่งผู้หญิงกลุ่มอายุ 25 – 34 ปี ถูกละเมิดสิทธิมากที่สุด

ประเด็นที่ 9 สตรีกับสื่อ

ผู้หญิงทำงานในสื่อมีจำนวนมากขึ้นทั้งสายผู้สื่อข่าวและการบริหาร แต่ยังมีสัดส่วนที่น้อยกว่าผู้ชาย เนื้อหาการนำเสนอของสื่อยังคงเสนอภาพลักษณ์ของผู้หญิงในเชิงลบและตอกย้ำแนวคิดความแตกต่างทางเพศอยู่

ประเด็นที่ 10 สตรีกับสิ่งแวดล้อม

ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และดูแลสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มขึ้น แต่การเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจตั้งแต่ช่วงริเริ่มนโยบายหรือโครงการช่วงก่อนการตัดสินใจ จนถึง การตัดสินใจ การปฏิบัติการและการติดตามตรวจสอบการดำเนินนโยบายหรือโครงการภายหลังการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบต่อทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมผู้หญิงยังมีส่วนร่วมในกระบวนการนี้น้อยมาก ส่วนใหญ่ขาดข้อมูลของผู้เข้าร่วมในกระบวนการ โดยเฉพาะการขาดข้อมูลจำแนกเพศ ซึ่งจะแสดงให้เห็นว่าผู้หญิงได้เข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในด้านใดบ้าง

ประเด็นที่ 11 เด็กผู้หญิง

ปัญหาสำคัญของเด็กผู้หญิงในประเทศไทย ส่วนใหญ่คือ ปัญหาการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรคือการเป็นแม่วัยรุ่นที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปี อัตราการคลอดของแม่วัยรุ่นเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยแต่ละปีจะมีเด็กเกิดจากแม่วัยรุ่นประมาณ 136,734 คน จากการคลอดทั้งหมดปีละ 8 แสนคน เฉลี่ยวันละ 374 คน ชั่วโมงละ 15 คน หรือ เท่ากับ 65 คนต่อประชากร 1,000

และประเด็นทางการศึกษาของสตรี มีดังนี้

ปีการศึกษาเฉลี่ย การสำรวจภาวะการทำงานของประชากรทั่วราชอาณาจักร รอบที่ 3 ปี 2556 จากสถิติตั้งแต่ ปี 2548 – 2555 คนไทยวันแรงงานอายุ 15 – 59 ปี ชายมีปีการศึกษาเฉลี่ยมากกว่าหญิงเล็กน้อย จนกระทั่ง ปี 2556 พบว่า ทั้งชายและหญิงมีปีการศึกษาเฉลี่ยเท่ากัน คือ 8.9 ปี โดยเมื่อจำแนกตามกลุ่มอายุวัยแรงงานอายุระหว่าง 15 – 35 ปี ผู้หญิงมีปีการศึกษาเฉลี่ยมากกว่าผู้ชายเล็กน้อย ผู้หญิงมีปีการศึกษาเฉลี่ย 10.9 ปี ขณะที่ผู้ชายมีปีการศึกษาเฉลี่ย 10.1 ปี

อัตราการเข้าเรียน อัตราการเข้ารับการศึกษาของนักเรียนในระบบการศึกษาในระดับต่างๆ พบว่า ในระดับก่อนประถมศึกษาและระดับประถมศึกษา มีนักเรียนชายมากกว่านักเรียนหญิง แต่เมื่อเข้าสู่ในระดับที่สูงขึ้นตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาเป็นต้นไปนักเรียนหญิงมีจำนวนมากกว่านักเรียนชายเกือบครึ่ง และเมื่อเข้าสู่ระดับอุดมศึกษาขึ้นไปพบว่า มีนักเรียนชายลดน้อยลงกว่านักเรียนหญิงเป็นอย่างมาก ยกเว้นในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ซึ่งวุฒิการศึกษาด้านอาชีวศึกษา มีนักศึกษาชายมากกว่านักศึกษาหญิง โดยเฉพาะในสาขาอุตสาหกรรม

การออกกลางคัน จากข้อมูลกลุ่มสารสนเทศ สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่านักเรียนชายออกจากการศึกษากลางคันมากกว่านักเรียนหญิง มากขึ้นต่อเนื่องทุกปี ตั้งแต่ปี 2553 - 2556 เป็นต้นมา

นอกจากนี้ สถานการณ์ปัจจุบันของประเทศไทย ยังพบว่ามีการให้ความสำคัญกับสตรีมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากแผนยุทธศาสตร์ต่างๆ ดังนี้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสตรี พ.ศ. 2560 - 2564 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ “สร้างสังคมเสมอภาคปราศจากการเลือกปฏิบัติ สตรีมีคุณภาพชีวิตที่มั่นคงปลอดภัย ร่วมสร้างชาติ นำสมัย” โดยมีเป้าประสงค์เพื่อให้คนไทยมีเจตคติที่ดี เคารพความเท่าเทียมระหว่างหญิงชาย สังคมไทยเป็นสังคมที่เสมอภาค ทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองที่เปิดโอกาสให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในมิติต่างๆ อย่างเต็มศักยภาพ มีศักดิ์ศรีและทัดเทียมกัน คนในสังคมไทย เข้าใจถึงสิทธิความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีเจตคติที่เป็นธรรม ปฏิบัติและยอมรับต่อสิทธิที่เท่าเทียมกันของสตรีและบุรุษ สตรีมีสุขภาพ (กายและใจ) สุขภาวะ มีการศึกษาที่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพที่มั่นคง สามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพได้มาตรฐาน สังคมไทยเป็นสังคมที่สงบสุข สตรีอยู่ในครอบครัวชุมชน และสังคมที่อบอุ่นและมั่นคงปลอดภัย ปราศจากความรุนแรง สตรีมีความรู้เท่าทันโลก สามารถใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อเข้าถึงข้อมูลความรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตอย่างมีศักยภาพ เป็นพลังสำคัญในการร่วมสร้างชาติสร้างสังคมไทยก้าวสู่สังคมที่พัฒนาในอนาคต ทั้งนี้ ยุทธศาสตร์การพัฒนสตรีประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2560) ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 **ปรับเปลี่ยนเจตคติของสังคมในประเด็นความเสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างหญิงชาย** โดยกำหนดแนวทางการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเป็นธรรม มีความยุติธรรม และปราศจากการเลือกปฏิบัติ คนในสังคมไทย เข้าใจถึงสิทธิความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีเจตคติที่เป็นธรรม ปฏิบัติและยอมรับต่อสิทธิที่เท่าเทียมกันของสตรีและบุรุษ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 **เสริมพลัง เพิ่มบทบาท และพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่สตรีทุกกลุ่ม และทุกระดับ** เน้นการกำหนดแนวทางเพื่อเร่งพัฒนาศักยภาพ เพิ่มบทบาทสตรีในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และเสริมสร้างสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตของสตรีในสังคมไทยทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ในภาวะลำบาก หรือกลุ่มด้อยโอกาส โดยเน้นให้สตรีมีสุขภาพ (กายและจิต) สุขภาวะที่ดี สตรีสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานต่างๆ ที่ได้มาตรฐาน มีระดับการศึกษาและความรู้ที่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพที่มั่นคง การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว และชุมชน มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องโดยสามารถเข้าใจและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อเข้าถึงข้อมูลความรู้ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตอย่างมีศักยภาพ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และมีส่วนร่วมในการนำการพัฒนาประเทศให้ก้าวทันสมัย

ยุทธศาสตร์ที่ 3 **พัฒนาเงื่อนไขและปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนสตรีที่มีประสิทธิผลและเสมอภาค** เป็นยุทธศาสตร์ที่จะเร่งพัฒนาเงื่อนไขและปัจจัยแวดล้อมต่างๆ เพื่อเอื้อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพการพัฒนาสตรีและการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของสตรีในสังคมไทยทุกกลุ่มทุกวัย โดยให้ความสำคัญในการพัฒนาปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ มาตรการ และการดำเนินงานต่างๆ เพื่อเสริมสร้างโอกาสและบทบาทของสตรี

ต่อการพัฒนาประเทศซึ่งเกิดจากการที่มีการกำหนดในกฎหมาย มาตรการและเงื่อนไขต่างๆ ทั้งในระดับสากล และระดับประเทศ ในระดับสากล

ยุทธศาสตร์ที่ 4 กำหนดมาตรการเฝ้าระวัง ป้องกัน คุ้มครอง ช่วยเหลือ และเยียวยา ที่เน้นกำหนดแนวทางการพัฒนาสตรีที่ยังเป็นปัญหาสำคัญ คือ ความรุนแรงในครอบครัว ชุมชน และสังคม โดยมีการกำหนดแนวทางในการป้องกัน แก้ไข และช่วยเหลือผู้ประสบปัญหาอย่างครบวงจร เนื่องจากเป็นปัญหาที่มีความละเอียดอ่อนมาก เพื่อนำไปสู่การป้องกัน เยียวยา ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงไม่ให้เกิดซ้ำหรือทวีความรุนแรงมากขึ้น

ยุทธศาสตร์ที่ 5 สร้างความเข้มแข็งของกลไก และกระบวนการพัฒนาสตรี ให้มีความสำคัญในการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งของกลไกทุกระดับ และเสริมสร้างกระบวนการพัฒนาสตรีให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เพื่อเป็นกลไกและแนวทางหลักในการพัฒนาสตรีในทุกระดับ

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสตรีจะมีความเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาประเทศไทยในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว ตลอดจนสอดคล้องกับพันธกรณีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา สิทธิ และความเสมอภาคของสตรี ดังนี้

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยมีบทบัญญัติเป็นมาตราต่างๆ ที่กล่าวถึงสตรี ที่สำคัญคือ มาตราว่าด้วยความเท่าเทียมกันของชายหญิง โดยมาตรา 4 และ 27 ระบุถึงการที่สตรีมีสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคและมีความเท่าเทียมกันระหว่างเพศ โดยสิทธิเหล่านี้ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย มีข้อห้ามการเลือกปฏิบัติ และเปิดโอกาสให้รัฐสามารถกำหนดมาตรการพิเศษต่างๆ เพื่อช่วยเหลือหรือจัดการเลือกปฏิบัติ เพื่อสร้างความเป็นธรรมสำหรับสตรี อันจะนำไปสู่การจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้สตรีสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นเดียวกับบุรุษได้จึงเป็นการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ มาตรา 71 ในการจัดสรรงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐที่ต้องคำนึงถึงความจำเป็นและความต้องการที่แตกต่างกันของเพศ นับว่าเป็นก้าวแรกที่จะนำไปสู่การใช้ทรัพยากรภาครัฐที่ตรงความต้องการของกลุ่มเป้าหมายสตรีมากขึ้น นอกจากนี้ มาตรา 128 ยังเปิดโอกาสให้ผู้แทนสตรีหรือผู้แทนองค์กรสตรีเข้าร่วมเป็นกรรมาธิการวิสามัญเพื่อพิจารณากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสตรี ซึ่งจะช่วยให้การจัดทำกฎหมายต่างๆ ในอนาคตมีความสมดุล เป็นธรรม และสอดคล้องกับความต้องการของสตรีมากยิ่งขึ้น

2. ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579)

ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) เป็นแผนแม่บทหลักของการพัฒนาประเทศไทยให้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน โดยกรอบทิศทางและเป้าหมายในยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี มีความเกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาสตรีคือ ประเด็นการพัฒนาทุนมนุษย์ในมิติต่างๆ ซึ่งสตรีเป็นครึ่งหนึ่งของประชากร ดังนั้น แผนงานและเป้าหมายส่วนนี้จึงเป็นการพัฒนากลุ่มเป้าหมายสตรีในกลุ่มต่างๆ และที่สำคัญ คือ ประชาชนหญิงชายต้องเป็นคนที่มีความรู้ มีการศึกษา มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีเกียรติ เท่าเทียมกัน และดำรงชีพอย่างมีศักดิ์ศรีของมนุษย์ เป้าหมายการพัฒนาส่วนนี้ เป็นเป้าหมายที่นำไปสู่การขับเคลื่อนการพัฒนากลุ่มเป้าหมายสตรีเคียงคู่ไปกับการพัฒนาบุรุษ

3. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ได้ให้ความสำคัญกับการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่มุ่งสู่การเปลี่ยนผ่านประเทศไทยจากประเทศที่มีรายได้ปานกลางไปสู่ประเทศที่มีรายได้สูง มีความมั่นคงและยั่งยืน สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยมีเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสตรี ดังนี้

3.1 การพัฒนาศักยภาพคนให้สนับสนุนการเจริญเติบโตของประเทศและการสร้างสังคมสูงวัยอย่างมีคุณภาพ ในเรื่องการพัฒนาศักยภาพคนในทุกช่วงวัย การยกระดับคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ให้มีคุณภาพเท่าเทียมและทั่วถึง การพัฒนาด้านสุขภาพ และการสร้างสภาพแวดล้อมและนวัตกรรมที่เอื้อต่อการดำรงชีพในสังคมสูงวัย

3.2 การลดความเหลื่อมล้ำในสังคม ในเรื่อง การยกระดับรายได้และสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ การจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐานและเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันระดับปัจเจกการสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากร และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค

3.3 การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน โดยส่วนที่เน้นการพัฒนาภาคการผลิต ภาคอุตสาหกรรม การพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อรองรับการขยายตัว ทางเศรษฐกิจ และการเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรและแรงงาน

4. พันธกรณีที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการพัฒนาสตรี

4.1 อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, CEDAW) หลักการสำคัญ 3 ประการได้แก่ (1) ให้ความสำคัญความเสมอภาคเท่าเทียมกัน (2) ไม่เลือกปฏิบัติ และ (3) เป็นหน้าที่ของรัฐ โดยบทบัญญัติจัดทำขึ้นเพื่อปรับปรุงและประกันพัฒนาการและความก้าวหน้าของสตรี ทั้งในด้านนิติบัญญัติ การศึกษา สุขภาพ ความมั่นคงในชีวิต และร่างกาย เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง และอื่นๆ ที่เหมาะสมบนพื้นฐานของความเสมอภาคระหว่างหญิงและชาย สารสำคัญของอนุสัญญา คือ การขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ รวมทั้งการประกันว่าสตรีและบุรุษมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติและการดูแลจากรัฐอย่างเสมอภาคกัน

4.2 ปฏิญญาปักกิ่งและแผนปฏิบัติการเพื่อความก้าวหน้าของสตรี (Beijing Declaration and Platform for Action, BFA) หลักการคือ “ความเสมอภาคการพัฒนาและสันติภาพ” เพื่อประโยชน์แก่มนุษยชาติ

4.3 ปฏิญญาและเป้าหมายการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goal, MDGs) สู่เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน คือ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals, SDGs) ภายใต้กรอบสหประชาชาติ ระบุเรื่องการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศและส่งเสริมบทบาทสตรี โดยมีเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ คือ เป้าหมายที่ 5 “บรรลุความเสมอภาคระหว่างเพศ และให้อำนาจผู้หญิงและเด็กผู้หญิงทุกคน”

4.4 สมาคมอาเซียน (ASEAN Association - Thailand) ได้มีลงนามร่วมในแถลงการณ์สำคัญเกี่ยวกับความมั่นคง 2 ฉบับ คือ แถลงการณ์ร่วมของผู้นำอาเซียนว่าด้วยการจัดตั้งสถาบันอาเซียนเพื่อสันติภาพและความสามัคคี และแถลงการณ์ร่วมของผู้นำอาเซียนว่าด้วยการส่งเสริมความร่วมมือ ด้านการต่อต้านการค้ามนุษย์ นอกจากนี้ยังมีประเด็นการจัดทำมาตรการเกี่ยวกับการปกป้องสิทธิของแรงงานข้ามชาติ สิทธิสตรี และสิทธิเด็ก รวมทั้งประเด็นเกี่ยวกับความรุนแรง โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มเป้าหมายสตรีที่จำเป็นต้องได้รับข้อมูล มีความรู้ เตรียมความพร้อม และปรับตัวให้ทันการเปลี่ยนแปลง โดยมีคณะกรรมการอาเซียนด้านสตรี วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผู้นำสตรีในภาครัฐและภาคเอกชน สร้างความตระหนักในเรื่องเกี่ยวกับบทบาทหญิงชายและขจัดอคติทางเพศในระบบการศึกษาทุกระดับ เสริมสร้างความตระหนักและความเข้าใจเกี่ยวกับความเสมอภาคระหว่างเพศในกลุ่มสื่อมวลชน เป็นต้น และได้กำหนดแผนงานระหว่างปี ค.ศ. 2016 - 2020 ที่เน้นประเด็นสำคัญ ได้แก่ การส่งเสริมผู้นำสตรี การสร้างสังคมที่ปราศจากอคติระหว่างหญิงชาย ผลักดันให้การพัฒนาสตรีสู่การพัฒนาระยะหลัก ขจัดความรุนแรงต่อสตรี เสริมพลังบทบาทสตรีทางเศรษฐกิจ ป้องกันและเยียวยากลุ่มสตรีที่อยู่ในภาวะเปราะบาง

สรุป สถานการณ์สตรีในประเทศไทย พบว่าสตรีมีสภาพที่เป็นปัญหาในหลายๆ ประเด็น ดังเช่น ความยากจน ความรุนแรง เศรษฐกิจ อำนาจและการตัดสินใจ ความก้าวหน้า สิทธิมนุษยชน ซึ่งประเด็นต่างๆ เหล่านี้สะท้อนให้เห็นโครงสร้างทางสังคมที่เน้นวัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ที่ส่งผลต่อการเข้าถึงโอกาสต่างๆ ของสตรี โดยสภาพในปัจจุบันของสตรีไทยที่ควรให้ความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ คือ การศึกษา ทั้งนี้จากข้อมูลจะพบว่า สภาพการศึกษาของสตรีไทยยังคงมีปัญหาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง จึงควรแก้ไขอย่างเร่งด่วนในประเด็นการศึกษา ซึ่งประเทศไทยได้มีการสร้างแผนยุทธศาสตร์ต่างๆ ที่สอดคล้องกับสภาพของสตรีไทยในปัจจุบัน

ปัญหาของสตรี

จากสภาพทั่วไปของสตรีจะพบว่าข้อมูลสภาพดังกล่าวในทุกประเด็นจะแฝงไปด้วยปัญหาของสตรีไทย โดยปัญหาของสตรีไทยมีมากมายหลายประเด็น ซึ่งเมื่อค้นคว้าจากหน่วยงานต่างๆ เช่น

- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว (2554) กล่าวถึง สภาพปัญหาและประเด็นที่สตรีความแก้ไข ดังนี้ ปัญหาอุปสรรคจากเจตคติและอคติเกี่ยวกับบทบาทชายหญิง ประเด็นปัญหาด้านการละเมิดสิทธิ ความรุนแรงต่อเด็กและสตรี ปัญหาความยากจนของสตรี ปัญหาด้านสุขภาพ ปัญหาจากความอ่อนแอขององค์กรและกลไกพัฒนาสตรีระดับต่างๆ ปัญหาการคุ้มครองแรงงานสตรีและคุณภาพชีวิต

- สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี (2560) ได้สรุปข้อมูลปัญหาของผู้เดือดร้อนผู้หญิงเป็นเวลา 36 ปี 4 เดือน (สิงหาคม 2523 – ธันวาคม 2559) จำนวน 52,773 ราย พบว่า ปัญหาของผู้เดือดร้อน (ผู้เดือดร้อนบางคนมีปัญหาหลายด้าน) มีปัญหาดังนี้ ปัญหาอื่นๆ (ไม่มีที่פק/เศรษฐกิจ ฯลฯ) 23,024 ราย ปัญหาครอบครัว 20,034 ราย ปัญหาเกี่ยวกับแรงงาน 19,509 ราย ปัญหาเด็กผลกระทบจากปัญหา (ท้องไม่พร้อม/ความรุนแรง) 19,390 ราย ปัญหาเกี่ยวกับการเดินทาง 5,124 ราย ปัญหาการตั้งครุภไม่พร้อม 4,990 ราย ปัญหาถูกสามีทำร้ายร่างกาย 4,897 ราย ปัญหาสุขภาพ 4,839 ราย ปัญหาถูกล่อลวง ลักทรัพย์ ฆาตกรรม 3,274 ราย

ปัญหาเรื้อรังขอทาน 2,977 ราย ปัญหาค้าประเวณี 2,631 ราย ปัญหาสุขภาพจิต 1,870 ราย ปัญหาถูกล่วงละเมิดทางเพศ (ข่มขืน/อนาจาร ฯลฯ) 902 ราย ปัญหาผู้ติดเชื้อ HIV ตั้งแต่ปี 2533 895 ราย

ในหัวข้อปัญหาของสตรีในที่นี่จึงขอย้ำถึงประเด็นปัญหาที่แท้จริงของสตรีไทยโดยเฉพาะ **ปัญหาด้านการศึกษา** (สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2558) ดังนี้

อัตราการรู้หนังสือ สตรีไทยที่อายุเกิน 15 ปี ผู้หญิงมีการอ่านและเขียนหนังสือได้น้อยกว่าผู้ชาย โดยผู้หญิงมีอัตราร้อยละ 91 ผู้ชายในอัตราร้อยละ 95 เมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนบ้านในเขตอาเซียน+3 ค่าเฉลี่ยการรู้หนังสือของผู้หญิงทั่วโลกอยู่ที่ร้อยละ 74 และพิจารณาเฉพาะเขตเอเชียแปซิฟิก ค่าการรู้หนังสืออยู่ที่ร้อยละ 87 ซึ่งเห็นได้ว่าผู้หญิงไทย “มีการศึกษา” พื้นฐานดี เมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ในโลก อันจะเป็นหนทางนำไปสู่โอกาสอื่นๆ ทางสังคมต่อไปได้ (รายงาน UNICEF ในปี 2007)

การอ่านหนังสือของประชากร ในปี 2554 ประชากรอายุ 15 – 24 ปี ผู้หญิงอ่านหนังสือมากกว่าผู้ชาย (ร้อยละ 82.8 และ 74.6 ตามลำดับ) ทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาล แต่ประชากรกลุ่มอายุ 40 ปีขึ้นไป ผู้หญิงกลุ่มอายุ 40 ปี ขึ้นไปอ่านหนังสือน้อยกว่าผู้ชาย ทั้งในเขตเทศบาลและเขตนอกเทศบาลคือ คือมีเพียงร้อยละ 53.2 ซึ่งหมายความว่าผู้หญิงที่อยู่นอกเขตเทศบาลเกือบร้อยละ 50 ไม่มีการอ่านหนังสือ

การใช้คอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต ปี 2556 ผู้ชายใช้คอมพิวเตอร์มากกว่าผู้หญิงเล็กน้อยคิดเป็นร้อยละ 35.3 และหญิงร้อยละ 34.8 แต่ในการใช้อินเทอร์เน็ต พบว่าผู้หญิง (ร้อยละ 29.05) มีการใช้อินเทอร์เน็ตมากกว่าผู้ชาย (ร้อยละ 28.82) แต่ไม่แตกต่างกันมาก

นอกจากนี้ จากข้อมูลประชากรของประเทศไทยแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีสตรีจำนวนมากและสตรีเหล่านี้ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชนบท ดังนั้น จากการสำรวจปัญหาของสตรีในชนบท พบว่ายังมีปัญหา (สุมาลีสังข์ศรี, 2556) ดังนี้

1. พื้นฐานการศึกษาไม่สูง สตรีในชนบทส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาเพียงภาคบังคับหรือระดับประถมศึกษาปีที่ 6 มีเพียงบางส่วนที่ได้รับการศึกษามาถึงมัธยมปีที่ 3 หรือมัธยมปีที่ 6 กลุ่มที่ได้รับการศึกษาน้อยส่วนใหญ่เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้วจะออกมาช่วยครอบครัวประกอบอาชีพ ซึ่งส่วนมากเป็นอาชีพเกษตรกรรมและดำเนินชีวิตเป็นเกษตรกรสืบมา ส่วนกลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูงขึ้นมาบ้างก็มักจะเดินทางไปทำงานทำในโรงงานอุตสาหกรรมตามเมืองใหญ่

2. โอกาสในการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมมีน้อย สตรีในชนบทส่วนใหญ่มีภาระในการประกอบอาชีพและดูแลครอบครัว มักไม่มีโอกาสไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากแหล่งความรู้ต่างๆ เช่น ห้องสมุด ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร ศูนย์ฝึกอาชีพ นอกจากจะจะมีการจัดกิจกรรมให้ความรู้ให้ข้อมูลข่าวสารภายในชุมชนของตนเอง และมีการชักชวนจากผู้นำชุมชนหรือกรรมการชุมชน สตรีในชนบทจึงได้ร่วมกิจกรรมเหล่านั้น

3. ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน สตรีในชนบทส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจนเนื่องจากส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน เป็นเกษตรกร ปริมาณผลผลิตขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศและราคาผลผลิตไม่สูงทั้งๆ ที่ต้องลงทุนมาก และใช้แรงงานตลอดทั้งปี ทำให้เกษตรกรบางส่วนต้องเป็นหนี้ กู้ยืมเงินจากธนาคารหรือนายทุนมาลงทุนในปีต่อไป หรือบางส่วนต้องอพยพไปทำงานทำซึ่งเป็นงานประเภทใช้แรงงาน

4. **ขาดความรู้ในทักษะอาชีพต่างๆ** สตรีในชนบทส่วนใหญ่นอกจากความรู้พื้นฐานที่ได้รับจากการเรียนในโรงเรียนแล้ว ความรู้ด้านวิชาชีพส่วนใหญ่เป็นความรู้ทางเกษตรกรรมซึ่งได้จากการเรียนรู้ตามอัยาศัยจากจากครอบครัวและบรรพบุรุษ ส่วนความรู้ด้านอาชีพอื่นๆ สตรีส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ในทักษะอาชีพต่างๆ เลย หากจะมีบ้างก็เนื่องจากได้เรียนรู้จากครอบครัว ญาติ พี่น้องเท่านั้น

5. **ขาดความเข้าใจในความจำเป็นของการศึกษาการเรียนรู้** ด้วยภาระหน้าที่ความรับผิดชอบในการประกอบอาชีพและการดูแลครอบครัว ตลอดจนการดำเนินชีวิตประจำวัน ทำให้สตรีในชนบทส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีโอกาสได้ใกล้ชิดกับการศึกษาหาความรู้ และไม่เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องศึกษาหาความรู้ ไม่ทราบว่าจะช่วยในการดำเนินชีวิตของเขาได้อย่างไร

6. **ขาดความรู้ความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ของพลเมืองสตรีส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ของตนในฐานะสมาชิกของชุมชน** ในฐานะประชาชนไทยมีสิทธิพื้นฐานอะไรบ้าง ส่วนใหญ่ยังมองว่าเป็นเรื่องของหัวหน้าครอบครัว

7. **การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางด้านบริหารหรือพัฒนาชุมชนยังมีน้อย** สตรีในชนบทส่วนใหญ่ยังมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารหรือการพัฒนาชุมชนค่อนข้างน้อย นอกจากสตรีที่เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านหรือเป็นกรรมการชุมชน แต่สตรีส่วนใหญ่ยังขาดโอกาสเหล่านี้

สรุปปัญหาของสตรี โดยเฉพาะปัญหาทางการศึกษา จะพบว่า สตรีไทยยังคงมีปัญหาที่คล้ายคลึงกับอดีต ตั้งแต่ปัญหาอัตราการรู้หนังสือน้อย การอ่านหนังสือน้อย การใช้สื่อเพื่อการเรียนรู้ น้อย ทั้งคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต

ความต้องการด้านการศึกษาของสตรี

จะเห็นได้ว่า ประชาคมโลกให้ความสำคัญและมีแนวคิดในการพัฒนาสตรี ดังที่ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals - SDGs) ได้กล่าวถึงทิศทางการพัฒนาของทุกๆ ประเทศตั้งแต่ตั้งแต่ปี ค.ศ.2015 – 2030 ครอบคลุมระยะเวลา 15 ปี โดยมีเป้าหมายหลักหนึ่งด้านที่กล่าวถึงการบรรลุถึงความเท่าเทียมทางเพศและเสริมสร้างพลังให้แก่สตรีและเด็กหญิงทุกคน โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความต้องการในการพัฒนากลุ่มสตรี ดังนี้ ยุติการเลือกปฏิบัติในทุกรูปแบบต่อสตรีในทุกหนแห่ง กำจัดความรุนแรงในทุกรูปแบบต่อสตรีในที่สาธารณะ ในสถานที่ส่วนบุคคล (ในครอบครัว) รวมถึงการค้ามนุษย์ในโสเภณีและการขูดรีดในรูปแบบอื่นๆ กำจัดการปฏิบัติที่เป็นอันตรายต่อสตรีและเด็กหญิง การตระหนักและให้คุณค่ากับงานดูแลบ้านและงานดูแลสมาชิกครอบครัวที่ไม่ได้ค่าตอบแทนโดยให้เป็นส่วนหนึ่งของงานบริการสาธารณะ ให้มีนโยบายโครงสร้างพื้นฐานและการปกป้องทางสังคมสำหรับผู้หญิงที่ทำงานเหล่านี้ และส่งเสริมให้มีการแบ่งงานดูแลบ้าน ครูว์เรือนและครอบครัวกันในหมู่สมาชิกในครัวเรือนและในครอบครัวตามความเหมาะสมของชาติต่างๆ สร้างหลักประกันว่าผู้หญิงสามารถเข้าถึงสิทธิการได้รับการบริการสาธารณสุขถ้วนหน้าในด้านสุขอนามัยทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ และสร้างหลักประกันว่าผู้หญิงมีโอกาสอย่างเสมอภาคกันและมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และมีประสิทธิผล ทั้งในเรื่องภาวะผู้นำและการตัดสินใจในทางเศรษฐกิจ การเมือง และชีวิตสาธารณะในทุกกระดับ ส่งผลให้ประเทศไทยมีข้อเสนอแนะการขับเคลื่อนไปสู่ความต้องการความเท่าเทียมทาง

เพศที่หลากหลายรูปแบบ รวมถึงทางด้านการศึกษา ดังเช่น ควรดำเนินการผลักดันให้มีการจัดให้มีหลักสูตร ความเท่าเทียมระหว่างเพศ เพื่อเคารพ ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิสตรีและความเสมอภาคระหว่างเพศ เป็นต้น (คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน วิชาการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส, 2559)

จากความต้องการของสตรีดังกล่าวพบว่าสอดคล้องกับสภาพและปัญหาของสตรี ดังนี้ สตรีและคนรอบข้างสตรีควรได้รับการศึกษาในเรื่องที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ ทศนคติ และการปฏิบัติที่ถูกต้องในเรื่องความเท่าเทียมทางเพศ ทั้งนี้ การแก้ปัญหาดังกล่าวอาจใช้การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยเข้ามาช่วยเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของสตรี โดย อาชญญา รัตนอุบล (2543) ได้กล่าวถึงความต้องการด้านการศึกษาของสตรีในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. ประเด็นครอบครัว

สตรีในสังคมปัจจุบันมีความต้องการในเรื่องของสถาบันครอบครัว ที่เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยก่อน เนื่องจากลักษณะของครอบครัวในปัจจุบัน มีแนวโน้มที่จะเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น และบางครั้งสตรีอาจจะต้องเป็นผู้รับภาระในการดูแลลูกเพียงคนเดียว เนื่องจากการหย่าร้าง หรือการแยกไปประกอบอาชีพของผู้นำครอบครัว และจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน สตรีส่วนใหญ่มีความจำเป็นที่จะต้องไปประกอบอาชีพนอกบ้าน สตรีจึงมีภาระหน้าที่เพิ่มไปจากเดิม และทำให้สตรีมีเวลาให้แก่ครอบครัวของตนน้อยลง นอกจากนี้แล้ว สตรีมีแนวโน้มที่จะพึงพอใจกับชีวิตความเป็นโสดของตนเองมากขึ้น เนื่องจากสตรีในปัจจุบันสามารถทำงาน พึ่งพาตนเองได้โดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น หรือแม้แต่การอยู่ร่วมกันโดยมิได้จดทะเบียนสมรสก็มีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ

สตรีที่มีครอบครัวในปัจจุบันจึงมีความต้องการในเรื่องของการรับผิดชอบการมีชีวิตครอบครัวร่วมกัน ต้องการการตัดสินใจร่วมกันระหว่างสามี และภรรยา สตรีต้องการให้บุรุษได้ช่วยแบ่งเบาภาระงานในครอบครัวบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความต้องการให้บุรุษได้มีบทบาทในการช่วยอบรม ดูแล เลี้ยงดูลูก และถ่ายค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรมที่พึงประสงค์สู่สมาชิกของครอบครัวร่วมกับตน

การศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงเข้ามามีบทบาทสำคัญในเรื่องดังกล่าว เช่น การจัดโครงการให้ความรู้ในเรื่องบทบาทของพ่อแม่ในการเลี้ยงดูลูก การจัดเอกสาร การผลิตสื่อการศึกษานอกระบบโรงเรียน การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้แก่ประชาชนในชุมชน ในเรื่องทัศนคติ ค่านิยมของการร่วมมือกันในครอบครัว การให้เกียรติแก่สตรี การยกย่อง ชื่นชมบทบาทของสตรีในครอบครัว

2. ประเด็นสุขภาพ

สตรีมีความต้องการการศึกษานอกระบบโรงเรียน ในเรื่องของสุขภาพอนามัย โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการได้รับความรู้เรื่องสุขภาพอนามัยของแม่และเด็ก การเตรียมตัวเป็นแม่ที่ดี การเลี้ยงดูลูก การป้องกันโรคต่างๆ การได้รับโภชนาการและอาหารเสริมที่ถูกต้อง การดูแลตนเองและลูก ทั้งก่อนและหลังคลอด เป็นต้น โครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ควรจัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการดังกล่าว อาทิเช่น การจัดให้มีการรณรงค์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การจัดโครงการการบริหารแม่และทารก การดูแลตนเองระหว่างตั้งครรภ์ ตลอดจนการให้ข้อมูลข่าวสารในเรื่องของโรคที่เกี่ยวข้องกับสตรีไม่ว่าจะเป็นมะเร็งปากมดลูก มะเร็งเต้านม โรคเอดส์ กามโรคต่างๆ รวมไปถึงการป้องกันตนเองจากอุบัติเหตุและโรคร้ายที่เกิดจากการทำงาน รวมไปถึง

การให้ความรู้เรื่องอันตรายจากสิ่งเสพติดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นบุหรี่ยาสูบ และยาเสพติดต่างๆ นอกจากนี้แล้วควรให้ความรู้ความเข้าใจเรื่องการคุมกำเนิดที่ถูกต้อง เพื่อนำไปสู่การลดปัญหาการทำแท้งจากการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ด้วย

3. ประเด็นสิ่งแวดล้อม

เนื่องจากปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นในปัจจุบันเป็นผลพวงมาจากความเจริญของเทคโนโลยีที่ไร้ซึ่งความรับผิดชอบ และตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติที่ตนใช้อยู่ โดยใช้ทรัพยากรเหล่านั้นอย่างฟุ่มเฟือย ไม่คำนึงถึงประสิทธิภาพของการใช้ ขาดซึ่งความรู้สึกของการเป็นเจ้าของ ไม่รู้จักการพัฒนาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ และไม่รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและคุ้มค่า ซึ่งปัญหาเหล่านี้ต้องเป็นภาระหน้าที่ร่วมกันของประชาชนทุกคน ไม่ว่าจะสตรีหรือบุรุษ

แต่อย่างไรก็ตาม สตรีในฐานะผู้ที่มีบทบาทสำคัญในครอบครัว จะทวีความสำคัญในการร่วมกันแก้ไข และปรับปรุงสภาพปัญหาสิ่งแวดล้อมในสังคมได้เป็นอย่างดี เนื่องจากสตรีจะเป็นผู้ใช้และผู้บริโภคทรัพยากรธรรมชาติเหล่านั้นโดยตรง ด้วยเหตุนี้การศึกษาจากระบบโรงเรียน จึงควรให้ความสำคัญในเรื่องของสตรีกับสิ่งแวดล้อมด้วยการสนับสนุนให้มีการกระจายข้อมูล ข่าวสาร และข้อเสนอแนะต่างๆ เกี่ยวกับการใช้สิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม กระตุ้นให้สตรีได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อม เข้าใจบทบาทของตนในการอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อมในครอบครัว และชุมชน พัฒนาจิตสำนึกเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและประหยัดเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม รู้จักการรวมกลุ่มสตรีในชุมชน เพื่อช่วยกันคุ้มครองสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน นอกจากนี้แล้ว การศึกษาจากระบบโรงเรียน ยังควรมีบทบาทช่วยในการฝึกอบรมกลุ่มสตรีในท้องถิ่นให้มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ถูกต้อง เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพเกษตรกรรม ที่จะต้องพึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติ

4. ประเด็นอาชีพ

สตรีในปัจจุบันมีแนวโน้มที่จะประกอบอาชีพนอกบ้านมากขึ้น และมีโอกาสเข้าสู่ตลาดแรงงานภาคอุตสาหกรรม พาณิชยกรรม และการบริการมากขึ้น ด้วยเหตุนี้ สตรีจึงจำเป็นต้องแสวงหาความรู้ และทักษะในการทำงานมากขึ้น โดยเฉพาะความรู้ที่มีการใช้เทคโนโลยีมากขึ้น การศึกษาจากระบบโรงเรียนจึงเข้ามาช่วยในการพัฒนาอาชีพของสตรี เช่น การจัดโครงการการศึกษาจากระบบโรงเรียนที่ส่งเสริมให้สตรีสามารถประกอบอาชีพอิสระ และมีทักษะการบริหาร และการจัดการธุรกิจของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล นอกจากนี้ควรส่งเสริมให้สตรีได้มีโอกาสประกอบอาชีพที่เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอันทันสมัยตามความสามารถและความสนใจของตน และประการสำคัญ การศึกษาจากระบบโรงเรียนควรช่วยรณรงค์ให้สตรีได้ตระหนักถึงความสามารถของตนเอง เกี่ยวกับการประกอบอาชีพต่างๆ ตามที่ตนถนัดและสนใจ และควรส่งเสริมการสร้างทัศนคติ ค่านิยมที่เหมาะสมเกี่ยวกับการเป็นผู้นำการบริหาร โดยควรมุ่งให้ความสำคัญแก่ผู้ที่มีความรู้ ความสามารถในการทำงาน มากกว่าจะสนับสนุนเลือกผู้ที่เป็นเพศชายหรือหญิง

5. ประเด็นธุรกิจบริการทางเพศ

ธุรกิจบริการทางเพศนับวันจะยิ่งขยายตัวมากขึ้น เนื่องจากเป็นกิจการที่ทำรายได้อย่างมหาศาลและรวดเร็ว เนื่องจากได้มีผู้มีอิทธิพลให้การสนับสนุนอยู่เบื้องหลัง นอกจากนี้แล้วธุรกิจบริการทางเพศยังได้ขยาย

ขอบเขตไปสู่ประเทศข้างเคียงอีกด้วย ซึ่งผลกระทบที่สำคัญจากธุรกิจบริการทางเพศดังกล่าวคือ การแพร่กระจายของกามโรคและโรคเอดส์ที่ทวีความรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ และยังได้แพร่ขยายสู่สตรีทั่วไปอีกด้วย เนื่องจากสามีเป็นผู้นำโรคดังกล่าวมาสู่ภรรยา และยังติดต่อไปสู่ทารกในครรภ์อีกด้วย

การศึกษานอกระบบโรงเรียนจะสามารถช่วยแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ด้วยการให้การศึกษา และฝึกอบรมอาชีพที่เหมาะสมและสามารถทดแทนอาชีพเดิมให้แก่โสเภณี รวมทั้งควรจัดการให้ความรู้ในเรื่องการป้องกัน และดูแลโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และโรคเอดส์ โดยผ่านสื่อการศึกษานอกระบบโรงเรียน และสื่อมวลชนประเภทต่างๆ รวมทั้งการฝึกอบรมให้ความรู้ในเรื่องดังกล่าวโดยตรง

นอกจากนี้แล้วยังควรส่งเสริม และปลูกฝังค่านิยมให้บุรุษเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ของสตรี สนับสนุนให้บุรุษยึดมั่นในครอบครัว และมีจริยธรรมในการครองเรือน รวมทั้งควรพยายามเปลี่ยนแปลงหรือลดค่านิยมที่ยึดติดกับวัตถุของประชาชน เพื่อจะได้ไม่ส่งบุตรหลานของตนไปเป็นโสเภณี และควรให้ความรู้เรื่องอันตราย หรือผลร้ายของการเป็นโสเภณีแก่สตรี หรือแม้แต่ผู้ปกครองของเด็กหญิงด้วย

ด้วยเหตุนี้ ค่านิยมและทัศนคติจึงเป็นประเด็นที่การศึกษานอกระบบโรงเรียนควรจะทำให้มีความสำคัญ กล่าวคือ ควรส่งเสริมให้สตรีได้ตระหนักถึงการมีคุณค่า การมีศักดิ์ศรีของตนเอง และการเคารพตนเอง รวมทั้งยังควรส่งเสริมให้บุรุษมีค่านิยม และเจตคติที่จะเคารพในคุณค่าของสตรี รู้จักการให้เกียรติ และยกย่องสตรีอย่างจริงจัง

6. ประเด็นศาสนา

จากที่กล่าวมาแล้วสตรีจะมีบทบาทสำคัญในการอบรมเลี้ยงดูบุตร ด้วยเหตุนี้หากสตรีเข้าใจถึงแก่นแท้ของศาสนาก็จะสามารถถ่ายทอดการปฏิบัติที่ถูกต้องให้แก่บุตรของตนได้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงควรสนับสนุนให้สตรีได้มีโอกาสเรียนรู้เพื่อความเข้าใจถึงแก่นของศาสนาที่ตนนับถืออย่างแท้จริง ส่งเสริมให้สตรีได้ฝึกปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนานั้นๆ ซึ่งรวมไปถึงการเรียนรู้วัฒนธรรม และประเพณีทางศาสนาที่ตนนับถือ จัดกลุ่มสตรีเพื่อให้สตรีได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจและแนวทางปฏิบัติทางศาสนาในกลุ่มสตรีด้วยกันเอง รวมทั้งจัดให้มีผู้นำทางศาสนาอธิบายถ่ายทอดความรู้ให้แก่กลุ่มสตรี เพื่อสตรีได้มีโอกาสเป็นผู้นำทางความรู้ด้านศาสนา และสามารถเผยแพร่ และถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาที่ถูกต้อง

นอกจากนี้ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหลักสูตรที่เกี่ยวกับศาสนา จริยศาสตร์ และแนวทางการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ แก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน เพื่อสตรีจะได้นำความรู้ไปใช้แก้ปัญหาครอบครัวที่ตนประสบอยู่ หรือนำความรู้ไปป้องกันมิให้เกิดปัญหาแก่ครอบครัวของตน

และควรสนับสนุนให้มีการวิจัย บทบาทของสตรีกับศาสนา การทำนุบำรุงเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ในด้านดังกล่าวที่ชัดเจนและเหมาะสมต่อไป

7. สตรีกับการมีส่วนร่วมในสังคม

จากปัญหาของการมีส่วนร่วมในสังคมน้อย โดยเฉพาะบทบาททางการเมือง การบริหาร การตัดสินใจระดับสูงดังกล่าว อาจจะเป็นเนื่องจากการขาดโอกาสของสตรี หรือขาดการสนับสนุน โดยเฉพาะจากกลุ่มสตรีด้วยกันเองที่ยังอาจจะไม่ยอมรับสตรีด้วยกันเอง ด้วยเหตุนี้การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงน่าจะเข้ามามีบทบาทสนับสนุนและส่งเสริมให้สตรีได้ร่วมมือบทบาทในการทำงาน และตัดสินใจร่วมกับบุรุษทั้งในด้านการเมือง การ

ปกครอง และการบริหารงานบุคคล โดยควรจัดการฝึกอบรม จัดโครงการการศึกษาอบรมของระบบโรงเรียนให้แก่กลุ่มสตรีที่สนใจ หรือกลุ่มสตรีที่อยู่ในระดับผู้บริหารในเรื่องเกี่ยวกับการเป็นผู้นำ ความรู้เกี่ยวกับการบริหาร การจัดการ รวมไปถึงการฝึกอบรมด้านการเมือง เพื่อให้กลุ่มสตรีเหล่านี้เชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง และให้กลุ่มสตรีรอบข้างเกิดการยอมรับในความสามารถของสตรีด้วยตนเอง

การศึกษาอบรมของระบบโรงเรียนยังควรจะมีบทบาทในการพัฒนาจิตสำนึกของประชาชนให้ยอมรับและให้ความสำคัญ ในความรู้ความสามารถการทำงานของผู้ที่ทำงานมากกว่าการเป็นบุรุษหรือสตรีของบุคคลคนนั้น

นอกจากนี้แล้วควรเปิดโอกาสให้สตรีได้มีส่วนร่วมในการจัดโครงการการศึกษาอบรมของระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาสตรี เพื่อให้สตรีได้มีโอกาสทำงานเพื่อกลุ่มสตรีด้วยกัน และได้มีโอกาสพัฒนาตนเองในฐานะผู้นำ ผู้บริหารตัดสินใจการปฏิบัติโครงการการศึกษาอบรมของระบบโรงเรียน และที่สำคัญสตรีจะเข้าใจธรรมชาติ ปัญหา และความต้องการของสตรีด้วยกัน และควรสนับสนุนให้สตรีได้รับข้อมูลข่าวสารจากสังคมมากขึ้น เพื่อช่วยให้สตรีได้เข้าใจในฐานะ และบทบาทของตนเองในสังคม และสามารถออกมามีส่วนร่วมในสังคมมากขึ้น

8. ประเด็นสื่อมวลชน

สื่อมวลชนในปัจจุบันมีอิทธิพลต่อความรู้ เจตคติ ทักษะคติ และการปฏิบัติของสตรีในสังคม ด้วยเหตุนี้ หากสื่อมวลชนนำเสนอข้อความที่มีความเหมาะสมและถูกต้องแล้ว สตรีจะมีโอกาสพัฒนาศักยภาพและบทบาทของตนเองได้เป็นอย่างดี การศึกษาอบรมของระบบโรงเรียนจึงควรจะนำสื่อมวลชนมาใช้ในการพัฒนาศักยภาพของสตรี โดยเฉพาะหากสื่อมวลชนได้เน้นคุณค่าของสตรีในฐานะเอ็กต์บุคคล มิใช่ในฐานะวัตถุทางเพศ

ด้วยเหตุนี้สื่อมวลชนสตรีจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาสตรีด้วยกัน หากสื่อมวลชนสตรีได้เข้าใจบทบาทของตนในการพัฒนากลุ่มสตรีต่างๆ การศึกษาอบรมของระบบโรงเรียนจึงควรสนับสนุนให้สื่อมวลชนสตรีได้มีโอกาสพัฒนาความรู้ด้านวิชาชีพของตนเอง รวมทั้งการพัฒนาเจตคติ ค่านิยมเกี่ยวกับการพัฒนากลุ่มสตรีอื่นๆ ในสังคม

นอกจากนี้ควรจัดรายการที่มีเนื้อหาสาระให้ความรู้การศึกษาอบรมของระบบโรงเรียนสำหรับสตรี โดยสื่อมวลชน ให้แก่กลุ่มเป้าหมายสตรีกลุ่มต่างๆ ในสังคมทุกระดับ และกระจายอย่างทั่วถึง และควรสนับสนุนให้สตรีรวมกลุ่มกันใช้สื่อมวลชนเพื่อการพัฒนาสตรี ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มผู้ผลิต กลุ่มผู้ดำเนินรายการ กลุ่มผู้ให้ข่าวสารข้อมูล หรือกลุ่มรับข้อมูลข่าวสาร โดยได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากสื่อมวลชน และให้ข้อเสนอแนะที่เหมาะสมแก่สื่อมวลชนได้

9. ประเด็นกฎหมาย

ควรจัดให้มีกิจกรรมการศึกษาอบรมของระบบโรงเรียน หรือการฝึกอบรมสตรีให้มีความรู้ด้านกฎหมาย สิทธิหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของสตรี ตลอดจนจรรยาบรรณให้สตรีเข้าใจความเท่าเทียมของตนตามกฎหมาย มีการจัดบริการให้คำแนะนำ ปรัชญากฎหมายให้แก่สตรีที่ด้อยโอกาสในลักษณะต่างๆ ตลอดจนมีการผลิตสื่อการเรียนรู้เพื่อเผยแพร่ความเข้าใจในเรื่องกฎหมายให้แก่สตรี และประการสำคัญควรสนับสนุนการสร้างเครือข่ายต่างๆ ที่จะช่วยสนับสนุน ส่งเสริมสิทธิสตรีอย่างทั่วถึง

10. ประเด็นหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในการพัฒนาสตรี

การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงควรสนับสนุนและพัฒนาบุคลากรที่ทำงานด้านการพัฒนาสตรีให้มีคุณภาพที่เหมาะสม เพื่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพ รมรณรงค์ให้ภาคเอกชนมีบทบาทในการพัฒนาสตรีมากขึ้น สนับสนุนการสร้างควมหลากหลายในวิธีการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาสตรี เพื่อสอดคล้องกับความต้องการของสตรีที่มีความแตกต่างกัน

11. ประเด็นทรัพยากรในการพัฒนาสตรี

ควรจัดให้มีกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน การฝึกอบรมเกี่ยวกับการเขียนแผนงานและโครงการให้แก่กลุ่มสตรีต่างๆ จะได้ดำเนินการเพื่อของบประมาณ ส่งเสริมองค์กรเอกชนที่ทำงานเพื่อพัฒนาสตรีให้มีบทบาทมากขึ้น มีเงินกองทุนสนับสนุนการทำงานอย่างต่อเนื่อง และประสานงานร่วมกับองค์กรต่างๆ ทั้งในและต่างประเทศเพื่อดำเนินงานพัฒนาสตรี

12. ประเด็นข้อมูลข้อเสนอแนะและการวิจัยเกี่ยวกับสตรี

จะเห็นได้ว่ามีความจำเป็นในข้อมูลข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสตรีอย่างเป็นระบบ และทันต่อเหตุการณ์ จึงควรดำเนินการให้มีศูนย์กลางของข้อมูล ที่ทำหน้าที่เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และวางแผนการพัฒนาสตรี มีการจัดการฝึกอบรมและรณรงค์การเก็บข้อมูลให้ทั่วถึงทุกกลุ่มสตรี และเผยแพร่หัวข้อวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาสตรีให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างๆ ได้ทราบ

13. ประเด็นการศึกษา

สตรีในปัจจุบันต้องการที่จะเรียนหนังสือในระดับที่สูงขึ้น ต้องการประกอบอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น ให้ความสนใจวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากขึ้น รวมทั้งให้ความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาสตรีด้วยตนเองมากขึ้น ดังนั้นการศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาของสตรี อาทิเช่น การรณรงค์สนับสนุนให้สตรีได้มีโอกาสเข้าศึกษาในการศึกษาทุกระดับ และทุกสาขาการศึกษา และที่สำคัญการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรช่วยจัดการไม่รู้หนังสือของสตรีให้หมดไป สนับสนุนให้สตรีรู้จักใช้แหล่งวิทยาการการเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนเพื่อพัฒนาตนเองตามความสนใจและความต้องการของแต่ละบุคคล ให้ความรู้และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับกฎหมายพื้นฐาน สิทธิ หน้าที่ของสตรีที่มีต่อสังคม จัดการฝึกอบรมในวิชาชีพต่างๆ ที่สตรีสนใจอันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตต่อไป พัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินค่าให้แก่สตรี ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการใช้สื่อการศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทต่างๆ ซึ่งรวมไปถึงสื่อการศึกษาทางไกล ไม่ว่าจะเป็น สื่อมวลชน สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อดาวเทียม สื่อคอมพิวเตอร์ สื่อชุดทดลอง ฯลฯ ควรสนับสนุนให้หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ร่วมกันจัดโครงการ กิจกรรมการให้ความรู้แก่ครอบครัว หรือกิจกรรมที่ต้องร่วมกันทำทั้งครอบครัวเพื่อพัฒนาความเข้าใจร่วมกัน การมีความสัมพันธ์ร่วมกัน การใช้เวลาร่วมกัน การทำงานร่วมกันในครอบครัว นอกจากนี้ควรรณรงค์ให้มีการวิเคราะห์ ทบทวนเกี่ยวกับบทบาทของสตรีและบุรุษในสังคม เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องในบทบาทของตน รวมไปถึงการจัดให้มีการเรียนการสอนสตรีศึกษาใน

ระดับอุดมศึกษา หรือสอดแทรกบูรณาการประเด็นบทบาทของสตรี และประเด็นการพัฒนาสตรีต่างๆ ที่น่าสนใจ ในการเรียนการสอน และสนับสนุนให้มีการวิจัยเกี่ยวกับสตรีให้มากขึ้น เช่นการให้ทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทและเอก เป็นต้น

สรุป ความต้องการด้านการศึกษาของสตรี ความต้องการด้านการศึกษาของสตรีมีหลากหลายประเด็น ดังเช่น ประเด็นครอบครัว ประเด็นสุขภาพ ประเด็นสิ่งแวดล้อม ประเด็นอาชีพ ประเด็นธุรกิจบริการทางเพศ ประเด็นศาสนา สตรีก็กับการมีส่วนร่วมในสังคม ประเด็นสื่อมวลชน ประเด็นกฎหมาย ประเด็นหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในการพัฒนาสตรี ประเด็นทรัพยากรในการพัฒนาสตรี ประเด็นข้อมูลข้อเสนอแนะและการวิจัยเกี่ยวกับสตรี ทั้งนี้ประเด็นสำคัญคือประเด็นทางการศึกษาที่เน้นย้ำถึงความต้องการทั้งสายสามัญ สายอาชีพ และข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

บทสรุป

จากข้อมูลประชากรของประเทศไทยพบว่า มีประชากรหญิงมากกว่าประชากรชายเล็กน้อย โดยปัญหาที่สำคัญของผู้หญิงคือปัญหาทางการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ เช่น ผู้หญิงมีจำนวนปีการศึกษาเฉลี่ยน้อยกว่า โอกาสในการเข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับขั้นพื้นฐานยังไม่เท่าเทียมกัน เป็นต้น ปัญหาการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น อัตราการอ่านออกเขียนได้น้อย เป็นต้น ส่วนความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของผู้หญิงก็สอดคล้องกับความต้องการทางการศึกษา โดยการศึกษาเป็นสิทธิมนุษยชนอย่างหนึ่ง สิทธิที่จะได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพการณ์ของสังคม การศึกษาและการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตเป็นการส่งเสริมศักยภาพให้กับสตรี การมีโอกาสเข้าถึงเทคโนโลยีและการสื่อสารที่มีประโยชน์สามารถสร้างโอกาสในการต่อรองการเข้าถึงบริการต่างๆ ได้ และเป็นเครื่องมือสำคัญในการบรรลุความเสมอภาค การให้การศึกษ้อบรมแก่ผู้หญิงทั้งแบบในระบบและนอกระบบเป็นหนทางที่สร้างความเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ดีที่สุด

คำถามท้ายบท

1. สภาพทั่วไปและปัญหาของสตรี มีประเด็นไหนบ้าง จงอธิบาย
2. จงอธิบายและยกตัวอย่างความต้องการด้านการศึกษาของสตรีที่สำคัญและจำเป็นที่สุดในสังคมไทยปัจจุบัน 1 ประเด็น พร้อมทั้งระบุเหตุผลประกอบการเลือกประเด็นนั้น

รายการอ้างอิง

- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2560). ยุทธศาสตร์การพัฒนาสตรี พ.ศ. 2560 -2564. กรุงเทพฯ : กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2559). รายงานผลการพิจารณาการศึกษาเรื่อง การขับเคลื่อน “เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 5” การบรรลุ

- ความเท่าเทียมทางเพศและการเสริมสร้างพลังให้แก่สตรีและเด็กหญิงทุกคน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2560). สารประชากร มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม.
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2554). แผนพัฒนาสตรี ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559). กรุงเทพฯ : กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2558). รายงานสถานการณ์สตรีปี 2558. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา. (2560). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2560). ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579). กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2556). หน่วยที่ 12 การจัดการศึกษานอกระบบสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา 26302 การจัดการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 9 - 15. นนทบุรี : สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2543). การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บทที่ 3

บทบาทและความสำคัญของสตรี

บทนำ

สตรีเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า หากสตรีได้รับการพัฒนาแล้ว สตรีจะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกทุกคนในครอบครัว ให้มีสิทธิและโอกาสต่างๆ อย่างเต็มศักยภาพทัดเทียมกันทุกคน ดังนั้น การที่นักการศึกษาในระบบโรงเรียนมีความรู้พื้นฐานในเรื่องบทบาทของสตรีทั้งในบริบทประเทศไทยและบริบทนานาชาติ สถานภาพสตรีไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และความสำคัญของสตรี ส่งผลให้นักการศึกษาในระบบโรงเรียนเข้าใจความคิดและการกระทำของสตรี รวมถึงความคิดและการกระทำของสามี ครอบครัว และสังคมที่มีความคาดหวังต่อสตรี โดยกลุ่มเหล่านี้จะมองถึงบทบาทเฉพาะทางเพศของสตรีและมองความแตกต่างของชายและหญิง ซึ่งข้อมูลพื้นฐานดังกล่าวจะช่วยให้ นักการศึกษาในระบบโรงเรียนเข้าใจบริบทเฉพาะของสตรีไทยที่มีความแตกต่างจากนานาชาติ จึงสามารถวางแผนการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนได้เหมาะสมกับบริบทของสตรีไทยต่อไปได้เป็นอย่างดี

บทบาทของสตรี

บทบาท หมายถึง กลุ่มของพฤติกรรมที่แสดงออกตามบรรทัดฐานและตามความคาดหวังของสังคมตามสภาพของบุคคลนั้นๆ (Nye, 1974 อ้างถึงใน รุจา ภูไพบูลย์, 2534) ตำแหน่งหรือสถานะทางสังคมของบุคคลเป็นตัวกำหนดบทบาทหรือพฤติกรรมที่บุคคลจะแสดงออกตามบทบาท บุคคลแต่ละคนมีการแสดงออกตามบทบาทต่างๆ เช่น บทบาทของภรรยา บทบาทของแม่ ฯลฯ ในขณะที่เดียวกัน บุคคลคนเดียวอาจแสดงได้หลายบทบาท เช่น สตรีผู้หนึ่งอาจมีบทบาทในฐานะแม่ และยังคงแสดงบทบาทของแม่บ้าน คนเลี้ยงเด็ก และแม่ครัวไปพร้อมๆ กัน โดยสตรีผู้เป็นมารดาจะเป็นผู้ครอบครองเกี่ยวกับการดูแลครอบครัว ด้านการจัดการอาหาร การเลี้ยงดูบุตร การดูแลทำความสะอาดบ้านเรือน และในปัจจุบันรวมถึงการหาเลี้ยงครอบครัวร่วมกับสามี ส่วนพันธกิจ หมายถึง ภารกิจที่ถูกคาดหวังเมื่อบทบาทมีการเปลี่ยนแปลงไป (Rowe, 1981 อ้างถึงใน รุจา ภูไพบูลย์, 2534)

ในทุกยุคทุกสมัย บทบาทของสตรีในประเด็นการเป็นผู้นำยังคงเป็นปัญหาที่ได้รับการแก้ไข แม้ว่าผู้หญิงจะเป็นประชากรมากกว่าครึ่งหนึ่งทั้งในประเทศไทยและประชาคมอาเซียน แต่กระนั้น พลังของผู้หญิงในปัจจุบันยังไม่ถูกพัฒนาเพื่อนำมามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ และผู้หญิงยังขาดโอกาสในการมีส่วนร่วมในภาคเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอย่างเต็มศักยภาพ อันเนื่องมาจากทัศนคติ ค่านิยม การยอมรับดั้งเดิมของสังคมไทยในเรื่อง “ชายเป็นใหญ่” แต่ในปัจจุบันปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้หญิงก็มีความสามารถและมีภาวะความเป็นผู้นำไม่ด้อยไปกว่าผู้ชาย เพียงแค่ยังขาดการส่งเสริมและสนับสนุน รวมทั้งนโยบายต่างๆ ยังขาดความต่อเนื่อง ไม่มีองค์กรภาคเอกชนในการร่วมขับเคลื่อนเท่าที่ควร รวมถึงกฎหมายและกฎระเบียบต่างๆ ยังไม่เพียงพอที่จะรองรับต่อการสนับสนุนงานด้านพัฒนาศักยภาพสตรีไทยให้มีความพร้อมที่จะก้าวไปสู่ประชาคม

อาเซียน (คณะกรรมการสิทธิการสังคม กิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส, 2558) โดยจะพบปัญหาเรื่องความเสมอภาคทางเพศที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นผู้นำของสตรี ดังที่ World Economic Forum (WEF) ได้ให้ความสำคัญถึงพลังของผู้หญิงที่มีส่วนสำคัญในการช่วยให้เกิดการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของคนแต่ละประเทศ ซึ่งพบว่ายังไม่มีประเทศใดบนโลกที่มีระดับความเสมอภาคระหว่างเพศหญิงและเพศชายเท่ากัน จากผลการจัดอันดับประเทศที่มีระดับช่องว่างความเสมอภาคระหว่างเพศหญิงชายจำนวน 142 ประเทศทั่วโลก ซึ่งครอบคลุมมากกว่าร้อยละ 90 ของประชากรโลก ในภาพรวมประเทศไทยจัดอยู่อันดับที่ 61 โดยรายงานระบุว่าหญิงไทยยังขาดโอกาสและมีส่วนร่วมในด้านเศรษฐกิจเทียบกับผู้ชาย ทั้งในด้านตลาดแรงงานสตรี เงินเดือน รายได้ ต่ำกว่าผู้ชายในตำแหน่งเดียวกัน ดำรงตำแหน่งผู้บริหารหรือที่มีบทบาทการตัดสินใจสัดส่วนน้อยกว่าผู้ชายมาก แต่มีความเท่าเทียมในงานวิชาชีพเฉพาะทาง แต่ในขณะที่หญิงไทยยังมีสัดส่วนการดำรงตำแหน่งสำคัญทางการเมือง ในตำแหน่งในรัฐสภา รัฐมนตรี และผู้นำประเทศถือว่ามีน้อยมาก (The Global Gender Gap Report, 2014) สอดคล้องกับ คณะกรรมการสิทธิการสังคม กิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส (2558) ที่กล่าวถึงสตรีกับการมีส่วนร่วมทางการเมือง ที่กล่าวว่าสภาพการณ์ของบทบาทสตรีในการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการตัดสินใจระดับนโยบายสำคัญของประเทศนั้นยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร สะท้อนได้จากสถิติของผู้ดำรงตำแหน่งในฝ่ายนิติบัญญัติ โดยได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้รับเลือกตั้ง หรือได้รับการคัดเลือกสรรหาเป็นสมาชิกวุฒิสภา รวมทั้งได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ดำรงตำแหน่งในฝ่ายบริหารในฐานะรัฐมนตรี ที่ยังมีสัดส่วนไม่เกินร้อยละ 20 ซึ่งถือเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก

อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันบทบาทของผู้หญิงมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น มีความเท่าเทียมทางเพศมากขึ้น ดังเช่น

- ผู้หญิงมีระดับการมีส่วนร่วมมากขึ้น ดังข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2561) ที่พบว่า ในปัจจุบันแนวโน้มของผู้หญิงในการเป็นผู้นำเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น โดยโอกาสของหญิงไทยในการก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้บริหารก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืนที่ให้ผู้หญิงมีโอกาสเท่าเทียมในการเป็นผู้นำในทุกระดับการตัดสินใจ ซึ่งถือเป็นเป้าประสงค์หนึ่งของการบรรลุความเท่าเทียมระหว่างเพศ ดังที่สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือนได้กล่าวถึง 1 ทศวรรษกับบทบาทผู้นำองค์กรภาครัฐของหญิงไทย ในประเด็นผู้หญิงกับตำแหน่งระดับสูงขององค์กรภาครัฐเมื่อเทียบระหว่างปีพ.ศ. 2548 กับพ.ศ. 2558 ดังนี้ รัฐสภา (นักบริหาร) จาก 43.8% เพิ่มขึ้นเป็น 73.3% พลเรือนสามัญ (นักบริหาร ผู้ว่า/รองผู้ว่าราชการจังหวัด ปลัดจังหวัด ผู้ตรวจราชการ เอกอัครราชทูต ผู้ตรวจสอบภายในกระทรวง) จาก 15.7% เพิ่มขึ้นเป็น 17.9% ตุลาการ (ประธานศาลฎีกา รองประธานศาลฎีกา ผู้พิพากษา หัวหน้าคณะในศาลฎีกา ประธานแผนกคดีฯ ประธานศาลอุทธรณ์/อุทธรณ์ภาค) จาก 3.5% เพิ่มขึ้นเป็น 17.3% อัยการ (อัยการสูงสุด รองอัยการสูงสุด ผู้ตรวจราชการอัยการ อธิบดีอัยการฝ่าย/เขต) จาก 0% เพิ่มขึ้นเป็น 12.6%

- ผู้หญิงมีการตระหนักรู้ถึงสิทธิของตนเองในการที่จะปฏิเสธหากไม่พึงประสงค์ ในปัจจุบันมีโครงการรณรงค์ทางสังคมต่างๆ ที่ต้องการกระตุ้นการให้ความรู้และสร้างทัศนคติที่ดีแก่สตรีเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ เช่น โครงการ “just say no” “Sex must say” “อดเปรี้ยวไว้กินหวาน” มีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมให้ผู้หญิงมี

ความรู้ ความเข้าใจ และความเท่าทันต่อประเด็นเรื่องเพศ ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกการพูดคุยและการปฏิเสธเพื่อป้องกันการถูกละเมิดทางเพศของผู้หญิง (กรมควบคุมโรค กรมอนามัย และกรมสุขภาพจิต, 2559)

ส่วนในบริบทนานาชาติ ก็พบว่า ผู้หญิงมีความเป็นผู้นำและมีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงประเทศ ดังกรณีตัวอย่างการมีส่วนร่วมของสตรีที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงบริบทนานาชาติ ดังนี้

- ประเทศเวียดนาม กลุ่มนักธุรกิจสตรีชาวเวียดนามเป็นกลุ่มแกนนำในเครือข่ายองค์กรสตรีนักธุรกิจอาเซียน เพื่อส่งเสริมภาคธุรกิจของประเทศ

- ประเทศรวันดา ผู้นำประเทศได้ให้ความสำคัญกับสตรี โดยการตั้งกระทรวงเพศและสตรีเพื่อการพัฒนา ซึ่งส่งผลให้สัดส่วนจำนวนที่นั่งของผู้หญิงในสภาามากที่สุดในทวีปแอฟริกา โดยมีผู้หญิงอยู่ในสภาเกือบครึ่งหนึ่ง ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลให้ผู้หญิงได้รับการเลือกตั้งมากขึ้นเนื่องจากการเคลื่อนไหวของหลากหลายองค์กรด้านสิทธิสตรีเพื่อให้ผู้หญิงมีความรู้ความเข้าใจและมีส่วนร่วมทางการเมือง และกฎหมายใหม่ของประเทศได้กำหนดจำนวนที่นั่งของผู้หญิงในสภาไว้ร้อยละ 30 ดังนั้น เมื่อผู้หญิงเข้ามามีบทบาทในการปกครองประเทศจึงมีนโยบายที่ไม่นำพาประเทศสู่สถานการณ์ความรุนแรงเช่นในอดีต

- ประเทศเยอรมนี เนื่องจากผู้หญิงเยอรมันส่วนใหญ่อยู่ในภาคราชการ (ผู้ชายอยู่ในภาคธุรกิจ) ซึ่งผู้หญิงมีความคาดหวังหรือต้องการที่จะทำหน้าที่แม่ หน้าที่ภรรยา และประกอบอาชีพราชการไปพร้อมๆ กัน จึงอาจส่งผลให้ผู้หญิงมีความต้องการเป็นตัวแทนเพื่อเข้าทำหน้าที่/ดำเนินบทบาทอยู่ในระดับนโยบายมากขึ้น เพื่อส่งเสริมความคาดหวังหรือความต้องการดังกล่าว นอกจากนี้ ยังมีชมรมและเว็บไซต์ของรัฐสภาสตรีที่มีบทบาทในระดับวุฒิสภา ที่มีระบบการปกครอง (ระบบงบประมาณ) ที่สนับสนุนองค์กรเอกชนด้านสิทธิสตรีอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ สมาชิกนิติบัญญัติจะมีอุดมการณ์ที่ชัดเจน แน่นนอน และมีการรวมตัวกันของนักการเมืองสตรีระหว่างพรรคการเมือง

- ประเทศฝรั่งเศส เนื่องจากประเทศมีรัฐมนตรีหญิงเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ.1947 ทำหน้าที่ดูแลกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุขและครอบครัว ต่อมาก็มียุทธสตรีหญิงช่วยกิจการด้านสตรี และมีรัฐมนตรีหญิงว่าการกระทรวงสิทธิสตรี ทั้งนี้เนื่องจากอิทธิพลของการที่ผู้หญิงมีกิจกรรมอยู่เบื้องหลังมากขึ้น กรณีที่ผู้หญิงมีแรงกดดันต่อการทำงานด้านการเมืองมากขึ้น อย่างไรก็ตามคะแนนเสียงผู้หญิงที่เพิ่มมากขึ้นนี้เป็นคะแนนเสียงต่างตอบแทนของผู้หญิงด้วยกัน

- ประเทศเมียนมา นางออง ซาน ซูจี นักต่อสู้เพื่อเรียกร้องประชาธิปไตยแห่งเมียนมา เจ้าของรางวัลโนเบล สาขาสันติภาพ และยังเป็นผู้ที่ UNESCO ยกให้เป็นสัญลักษณ์แห่งการต่อต้านการกดขี่โดยสันติ

- ประเทศปากีสถาน นางสาวมาลาลา ยูซาฟไซ เจ้าของรางวัลโนเบลสาขาสันติภาพ ได้รับการแต่งตั้งเป็น "ผู้ส่งสารสันติภาพ"ซึ่งก็คือการศึกษาที่เปิดกว้างสำหรับทุกคน โดยมุ่งเน้นส่งเสริมการศึกษาสำหรับเยาวชนหญิง ดังที่เคอร์เนลร์คต่อต้านกลุ่มตาลีบันในเรื่องดังกล่าวจนถูกยิงมาแล้ว

- ประเทศเยอรมนี นางอังเกลา แมร์เคิล เป็นนายกรัฐมนตรี 4 สมัย มีบทบาทสำคัญในการต่อสู้และรับมือกับปัญหาวิกฤตหลายอย่างของยุโรป ไม่ว่าจะเป็นการแก้ปัญหาเศรษฐกิจในยูโรโซน วิกฤตผู้ลี้ภัย ปัญหาหนี้สินของกรีซ

จากกรณีตัวอย่างที่ผู้หญิงมีบทบาทมากขึ้น โดยเฉพาะบทบาททางการเมืองมาก ส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมด้านสตรีอยู่ในขอบเขตงานด้านสังคมของประเทศ เช่น การแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อให้ผู้หญิงมีบทบาททางการเมืองได้อย่างเสมอภาคเท่าบุรุษ เกิดพระราชบัญญัติที่ส่งเสริมการดำเนินงานของสตรีให้มีศักยภาพมากยิ่งขึ้น

โดยสังคมไทยมองบทบาทและพันธกิจของสตรีในฐานะภรรยาและมารดาที่ถูกคาดหวังจากสังคมครอบครัว และสามี (สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์, 2553) ดังนี้

- สังคมมีความคาดหวังว่าภรรยาควรมีบทบาทและพันธกิจ ดังนี้

 1. รับผิดชอบงานต่างๆ ภายในครอบครัวให้เรียบร้อย เช่น ดูแลบ้านให้สะอาดน่าอยู่
 2. ยกย่องให้เกียรติสามีทั้งต่อหน้าและลับหลัง
 3. ไม่ก้าวก่ายหน้าที่ของสามี
 4. มีความซื่อสัตย์ต่อสามี
 5. มีความประหยัด อุดออม ไม่ใช่จ่ายสุรุ่ยสุร่าย
 6. ให้ความอนุเคราะห์แก่ญาติของสามีตามความเหมาะสม
 7. มีความเข้าใจและคอยให้กำลังใจสามี
 8. เมื่อภรรยามีอาชีพหรือมีรายได้ก็ควรนำมาจุนเจือครอบครัวด้วย
 9. ให้ความเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของสามีทั้งทางกายและทางใจ

จากบทบาทและพันธกิจดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สังคมมีความคาดหวังให้สามีภรรยามีความรักใคร่ปรองดอง เอาใจใส่กันและกัน รวมทั้งแสดงความเอื้ออาทรต่อญาติของทั้งสองฝ่าย ซึ่งการปฏิบัติตามบทบาทและพันธกิจนั้นมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยอื่นด้วย เช่น การอบรมเลี้ยงดู ซึ่งเป็นประสบการณ์ในครอบครัวของแต่ละคน หรือรูปแบบการดำเนินชีวิตครอบครัว เป็นต้น

- ครอบครัวและสามีมีความคาดหวังว่ามารดาควรมีบทบาทและพันธกิจต่อบุตร ดังนี้ เมื่อครอบครัวมีสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้นหรือมีบุตร ภรรยาย่อมมีบทบาทและพันธกิจตามมาด้วย ครอบครัวที่มีบุตรไม่ว่าจะอยู่ในสังคมเมืองหรือสังคมชนบท สังคมเกษตรกรรมหรือสังคมอุตสาหกรรม บทบาทและพันธกิจของมารดาที่มีต่อบุตร เช่น ให้บุตรได้รับการศึกษาที่เหมาะสมตามวัยและตามความสามารถ ดูแลบุตรให้มีสุขภาพดีทั้งทางกายและจิตใจ ปลูกฝังจริยธรรมและคุณธรรมให้บุตร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม บทบาทและพันธกิจของมารดาที่มีต่อบุตรสามารถปรับเปลี่ยนไปตามวัย เช่น

1. บทบาทและพันธกิจของมารดาที่มีต่อบุตรในวัยแรกเกิดหรือช่วงปฐมวัย ตามความคาดหวังของสังคม มีดังนี้

- 1.1 มีความรับผิดชอบต่อดูแลความต้องการพื้นฐานของบุตร เช่น อาหาร เสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น
- 1.2 ให้ความรักความเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด
- 1.3 มีความเสียสละความสุขส่วนตัว โดยทุ่มเทเวลาให้กับการอบรมเลี้ยงดูบุตร นอกเหนือจากภารกิจทั้งภายในและภายนอกครอบครัว ไม่ทอดทิ้งลูก และพร้อมที่จะดูแลทุกข์สุขของลูก

2. บทบาทและพันธกิจของมารดาที่มีต่อบุตรในวัยเรียนและวัยรุ่น มีดังนี้

2.1 เด็กในวัยนี้ได้ก้าวเข้าสู่สังคมภายนอก เริ่มมีเพื่อนที่โรงเรียน ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนไปบ้าง เช่น อยากรู้อยากเห็นของต่างๆ ตามเพื่อน แม่ซึ่งอยู่ใกล้ชิดกับลูกมากกว่าพ่อควรพิจารณาดูว่าสิ่งที่ลูกอยากได้นั้นเหมาะสมกับวัยของลูกหรือไม่ทุกสิ่งที่ลูกต้องการอาจไม่จำเป็นต้องตอบสนองหมด ต้องให้เหมาะสมกับปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว หรือลูกอาจจะสนใจเล่นมากกว่าเรียน แม่จึงมีหน้าที่ดูแลอย่างใกล้ชิดและติดตามผลการเรียนของลูกอย่างสม่ำเสมอ หากเกิดปัญหาจะได้แก้ไขแต่เนิ่นๆ

2.2 แม่ต้องทุ่มเทเวลาดูแลทั้งสุขภาพทั้งกายและจิตใจของลูก โดยแม่ต้องฝึกเป็นนักสังเกตการณ์ที่ดี จึงจะสามารถประเมินได้ว่าลูกมีสุขภาพสมบูรณ์หรือไม่ มีพฤติกรรมการกินอย่างไร มีอารมณ์มั่นคงหรือแปรปรวนอย่างไร เป็นต้น

2.3 แม่ต้องสามารถเป็นที่พึ่งของลูกได้ทุกเรื่อง ไม่ว่าจะลูกจะมีสุขหรือทุกข์ ได้รับผลกระทบจากครอบครัวหรือสังคมภายนอกประการใดก็ตาม นั่นคือ แม่ต้องแสดงให้เห็นให้ลูกรู้ว่า แม่มีความรัก ความห่วงใยและหวังดีต่อลูกอย่างแท้จริง โดยไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ ลูกจะรู้สึกปลอดภัยเมื่ออยู่ที่บ้าน

3. บทบาทและพันธกิจของมารดาที่มีต่อบุตรในวัยทำงานและแยกครอบครัว ในสังคมไทยบทบาทและพันธกิจของมารดาได้สิ้นสุดลงแม้ลูกจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ เพราะความผูกพันระหว่างความเป็นมารดาที่มีต่อบุตรยังคงมีสายสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ซึ่งมารดามีบทบาทและพันธกิจต่อบุตรในวัยทำงานและแยกครอบครัว ดังนี้

3.1 ควรรับรู้ความเป็นไปของบุตรอย่างสม่ำเสมอ แต่ไม่ใกล้ชิดมากเกินไปจนบุตรรู้สึกอึดอัด เพราะบุตรต้องรับผิดชอบชีวิตของตนเอง และสามารถทำมาหากินด้วยตนเองแล้ว

3.2 ควรแสดงตนให้บุตรรับรู้ว่าเป็นที่พึ่งพาของบุตรได้ในทุกๆ เรื่อง

จากบทบาทและพันธกิจของสตรีในฐานะภรรยาและมารดาที่ถูกคาดหวังจากสังคม ครอบครัว และสามีข้างต้น พบว่าข้อมูลดังกล่าวมีความสอดคล้องกับข้อมูลที่สำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2561) ที่กล่าวถึงความเหลื่อมล้ำของเวลาระหว่างสามีภรรยาในกิจกรรมงานบ้าน โดยภรรยาต้องใช้เวลาในการเลี้ยงลูก/ดูแลคนแก่ (3.05 ชม.ต่อวัน) มากกว่าสามี (1.45 ชม.ต่อวัน) ภรรยาต้องทำความสะอาดบ้าน/ทำอาหาร (2.69 ชม.ต่อวัน) มากกว่าสามี (1.60 ชม.ต่อวัน) ในขณะที่เดียวกันการใช้เวลาว่างของสามีในกิจกรรมต่างๆ มีมากกว่าภรรยา ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการทำงาน การช่วยเหลือชุมชน การเข้าสังคม/กิจกรรมศาสนา การเล่นกีฬา

ทั้งนี้ บทบาทของสตรี มีความสอดคล้องกับสถานภาพ สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของสตรีในสังคมไทย (สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล, 2555) ดังนี้

สถานภาพ หมายถึง ฐานะหรือเกียรติภูมิของบุคคลหรือกลุ่ม เป็นตำแหน่งของบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มหนึ่งที่ได้รับคามนับถือจากสาธารณชน กล่าวโดยสรุป สถานภาพเป็นสิ่งที่สังคมกำหนดขึ้น เป็นสิ่งกำหนดเฉพาะตัวบุคคลที่ทำให้แตกต่างจากผู้อื่น สถานภาพแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. สถานภาพที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ได้แก่

- สถานภาพทางวงศ์ตระกูลชาติ เช่น เป็นลูก หลาน พี่น้อง
- สถานภาพทางเพศ เช่น เพศหญิง เพศชาย
- สถานภาพทางอายุ เช่น เด็ก วัยรุ่น ผู้ใหญ่

- สถานภาพทางเชื้อชาติ เช่น คนไทย คนอังกฤษ
- สถานภาพทางถิ่นกำเนิด เช่น คนในภาคเหนือ คนในภาคใต้
- สถานภาพทางชนชั้นในสังคม เช่น เชื้อพระวงศ์ คหบดี หรือชนชั้นต่างๆ ในกลุ่มชนที่นับถือศาสนาฮินดู เช่น ชนชั้นพราหมณ์

2. สถานภาพที่ได้มาภายหลัง หมายถึง สถานภาพที่ได้จากการแสวงหาหรือได้มาจากความสามารถของตนเองได้แก่

- สถานภาพทางการศึกษา เช่น จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท ปริญญาเอก
- สถานภาพทางอาชีพ เช่น เป็นครู เป็นหมอ หรือนักการเมือง
- สถานภาพทางการเมือง เช่น เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นนายกรัฐมนตรี
- สถานภาพทางการสมรส เช่น โสด สมรส ม่าย

บทบาท หมายถึง การทำหน้าที่หรือพฤติกรรมตามที่สังคมกำหนดสถานภาพและบทบาทที่จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันบุคคลใดจะดำเนินตนตามบทบาทใดนั้นขึ้นอยู่กับสถานภาพเป็นตัวกำหนด เช่น ผู้ที่มีสถานภาพความเป็นพ่อ ต้องดำเนินบทบาทในการให้การอบรมเลี้ยงดู สั่งสอนบุตรให้เป็นคนดี ส่งเสียบุตรให้ได้รับการศึกษาที่สมควรตามวัย ส่วนสถานภาพการเป็นบุตรต้องดำเนินบทบาทเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดา ตั้งใจหมั่นเพียรในการศึกษา ช่วยเหลือบิดามารดาในการทำงานบ้านตามควรแก่วัย

ดังนั้น สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ จึงมีดังนี้

สิทธิ หมายถึง อำนาจหรือผลประโยชน์ของบุคคลที่มีกฎหมายให้ความคุ้มครอง โดยบุคคลอื่นจะต้องให้ความเคารพ จะละเมิดล่วงเกินหรือกระทำการใดๆ อันก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อสิทธิของบุคคลไม่ได้

เสรีภาพ หมายถึง ความมีอิสระในการกระทำของบุคคล ซึ่งการกระทำนั้นจะต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย

หน้าที่ หมายถึง ภาระหรือความรับผิดชอบที่บุคคลจะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย

สิทธิและเสรีภาพ เป็นรากฐานสำคัญในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย การที่จะรู้ว่าการปกครองของประเทศใดมีความเป็นประชาธิปไตยได้มากน้อยเพียงใด ต้องดูที่สิทธิเสรีภาพของประชาชนในประเทศนั้นๆ เป็นสำคัญ ถ้าประชาชนมีสิทธิเสรีภาพมาก ความเป็นประชาธิปไตยของประเทศนั้นก็จะมีมาก หากสิทธิเสรีภาพของประชาชนถูกจำกัดหรือถูกรีดรอนโดยผู้มีอำนาจในการปกครอง ประชาธิปไตยก็จะมีไม่ได้ ด้วยเหตุนี้กฎหมายรัฐธรรมนูญของไทยทุกฉบับ จึงได้บัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนไว้อย่างแจ่มชัด

ส่วนหน้าที่นั้นเป็นกรอบหรือมาตรฐานของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพราะว่า การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยนั้น ต้องอาศัยกฎหมายเป็นหลักในการดำเนินการ หากประชาชนไม่รู้จักหน้าที่ของตน ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย ระบอบประชาธิปไตยก็จะดำรงอยู่ต่อไปไม่ได้

จะเห็นได้ว่า ความสำคัญของสิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ ประกอบด้วย การที่รัฐได้บัญญัติ สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของบุคคลไว้ในรัฐธรรมนูญ ทำให้ประชาชน ได้รับความคุ้มครองและปฏิบัติอย่างเท่าเทียม เสมอภาคและยุติธรรม บุคคลทุกคนจะต้องรับทราบและพึงปฏิบัติตามขอบเขตของสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ที่ได้

บัญญัติใช้ในรัฐธรรมนูญ การใช้อำนาจรัฐ จะต้องคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพของประชาชน ทั้งรัฐและประชาชนซึ่งปฏิบัติตามหน้าที่ที่บัญญัติใช้ในรัฐธรรมนูญอย่างเคร่งครัดยอมก่อให้เกิดความสงบ ร่มเย็น ผาสุกในชาติ ดังนั้น สิทธิเสรีภาพและหน้าที่จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย

สถานภาพ บทบาท สิทธิ เสรีภาพและความสำคัญของสตรี ได้รับการพัฒนา และความสนใจในการศึกษามาอย่างช้านาน และมีพัฒนาการมาโดยตลอด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีชาวต่างประเทศผู้ซึ่งเข้ามาทำงานในประเทศไทย ได้บันทึกเกี่ยวกับการศึกษาไทย สมัยนั้นไว้ว่า “การศึกษาของสตรี ถูกทอดทิ้งในประเทศไทย มีเพียงไม่กี่คนเท่านั้นที่อ่านเขียนหนังสือได้” ที่เป็นเช่นนั้นเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมเดิมที่นิยมให้หญิงไทยทำหน้าที่แม่บ้าน อบรมเลี้ยงดูลูก ดูแลงานในบ้านเรือน ในขณะที่ชายต้องทำงานนอกบ้าน ไม่ว่าจะเป็นการเข้าป่าหาอาหาร การออกรบเพื่อป้องกันครอบครัวให้ปลอดภัยจากอันตรายภายนอกปัจจัยดังกล่าวเป็นตัวกระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้ชายเข้ารับบทบาทเหล่านั้น และเพื่อให้เป็นคน “สุก” พอที่จะครองเรือนได้อย่างมีความ “สุข” เป็นเรื่องปกติที่ชายได้รับการศึกษาเล่าเรียน อ่าน เขียนหนังสือ ศึกษาพระธรรมวินัยซึ่งจารึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรให้เข้าใจท่องบ่นเวทมนตร์ต่างๆ ได้ สถานภาพของชายได้รับการยกย่อง มีหน้าที่การงานดี มีหน้ามีตาในสังคม รวมทั้งเกิดการแข่งขันในเรื่องหน้าที่การงานเพื่ออำนาจ ยศถาบรรดาศักดิ์ แล้วสตรีก็จะได้รับการยกย่องตามสามี สำนักวิชา หรือ โรงเรียน เมื่อ 100 ปีก่อน มีเป็นจำนวนน้อย การเดินทางคมนาคมไม่ค่อยจะสะดวก ส่วนมากจึงได้อาศัยเล่าเรียนจากพระภิกษุในวัด ซึ่งสามารถอ่านเขียนได้ และมีอยู่ในทุกหมู่บ้าน สิ่งนี้เองสนับสนุนให้ผู้ชายมีโอกาส เขียน และ ศึกษาตำราเกี่ยวกับความรู้ต่างๆ ที่เป็นวิทยาการขั้นสูงได้มากกว่า ในขณะที่หญิงได้เรียนเพียงวิชาการเรือน ซึ่งไม่มีการจารึกไว้เป็น ลายลักษณ์อักษร สถานศึกษาสำหรับหญิงเมื่อ 100 ปีก่อนจำกัดอยู่แค่นี้ มีเพียงสตรีในราชสกุล และหญิงพนักงานละครในเท่านั้น ที่ได้เรียนหนังสือ เพราะต้องอ่านบทละครเพื่อใช้ในการแสดง นับเป็นจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรหญิงขณะนั้น ที่ได้เรียนหนังสือ การเปิดรับอารยธรรมจากตะวันตก และด้วยความคิดของพระมหากษัตริย์ที่มองการณ์ไกลว่า หากคนไทยได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น จะทำให้รู้เท่าทันชาวต่างชาติที่เราติดต่อดูด้วย จึงเริ่มมีสำนักวิชาเพิ่มขึ้น และเปิดโอกาสให้ทั้งเด็กชาย เด็กหญิงเข้าเรียน โดยมุ่งฝึกเยาวชนชายเข้ารับราชการ ส่วนที่เป็นโรงเรียนสำหรับหญิงนั้นมุ่งฝึกให้เป็นกุลสตรี ผู้รอบรู้ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะการบ้านการเรือน เช่น โรงเรียนสุนันทาลัย (ร.ร. ราชินี ปัจจุบัน) เมื่อ 112 ปีก่อน (พ.ศ. 2431) ในขณะนั้นได้มี “โรงเรียนเชลยศักดิ์” หรือ โรงเรียนราชกุมารี ซึ่งจัดตั้งโดยคณะมิชชันนารีชาวต่างประเทศ มีทั้งโรงเรียนเด็กชายและเด็กหญิง จุดหมายเพื่อเผยแพร่ ศาสนา ภาษา และวัฒนธรรมของชาติตน โรงเรียนสำหรับเด็กหญิงที่สำคัญในขณะนั้น เช่น ร.ร. ดรุณสตรี จังหวัดเพชรบุรี ในปี 2409 ร.ร. กุลสตรีวังหลัง ที่พระนคร พ.ศ. 2417 (ปัจจุบัน คือ ร.ร. วัฒนาวิทยาลัย) ร.ร. ราชายา ที่เชียงใหม่ พ.ศ. 2422 เป็นต้น แม้จะมีการเพิ่มโรงเรียน เพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่เด็กหญิงและชายก็ตาม แต่คนไทยส่วนใหญ่เมื่อ 100 ปีก่อน ยังไม่กล้าส่งลูกไปโรงเรียน กลัวว่าลูกชายต้องไปเป็นทหาร ยิ่งลูกหญิงด้วยแล้ว ยิ่งกลัวสารพัด กลัวว่าจะเป็นอันตรายจากการเดินทาง กลัวว่าจะกลายเป็นหญิง หัวแข็ง เป็นคนปิกกล้าหาแข็ง ไม่ฟังใคร ซึ่งเป็นคุณสมบัติต้องห้ามของหญิงไทยด้วยข้อจำกัดในงบประมาณ การคมนาคมและกรอบความคิดดังกล่าว ของคนในสมัยนั้น ที่ยังไม่เห็น

ประโยชน์ในการส่งลูกหลานเข้าเรียน จนทางการต้องออกประกาศชี้แจงให้ชาวบ้านเข้าใจ ประกอบกับรัฐบาล เห็นว่าการฝึกผู้ชายเพื่อเข้ารับราชการมีความสำคัญ และจำเป็นมากกว่า การศึกษาสำหรับหญิง ดังพระราช ราชทัตเลขาจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ถึงเสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ ในปี 2450/ร.ศ. 125 ความว่า

“...เมื่อพิเคราะห์ดูว่า การเล่าเรียนของผู้หญิงนี้เป็นการจำเป็นหรือไม่ ที่รัฐบาลต้องเป็นธุระ จำเป็น หรือไม่ที่รัฐบาลจะต้องจ่ายเงินหักโหม ไปสอนให้เด็กหญิงมีความรู้แลวิชาโดยทันที ก็ว่าตามใจเราเห็นควรว่า รัฐบาลจะต้องช่วยอุดหนุนการเล่าเรียนผู้หญิง แต่ไม่ควรหักโหมลงเงินไปมาก โดยความรีบร้อนอย่างใด ด้วยการแผ่นดินซึ่งสำคัญกว่ายังมีอีกมาก แม้ที่สุดการเล่าเรียนของเด็กผู้ชายยังเป็นของสำคัญมากกว่าการเล่าเรียน ของเด็กผู้หญิง เพราะจะได้ประโยชน์โดยตรง คือ ได้คนมาทำการพอเพียงแต่งงานซึ่งหาคนยากอยู่นั้น การที่จะ มีผู้หญิงรอบรู้วิชาอาคม ถึงว่าจะมีคุณ อย่างไร ยังนับว่าเป็นชั้นรองจากความต้องการของรัฐบาล เพราะว่ รัฐบาลมิได้ประโยชน์โดยตรง จึงไม่ควรว่า ทุ่มเทเงินแย่งกัน ซึ่งเขมิดเขมไ้ พอที่จะก่อร่างสร้างตัวให้การ ปกครองอาณาเขต ให้ลดน้อยถอยไป เพราะจำหน่ายเสียในการเล่าเรียนผู้หญิง”

ดังนั้น โอกาสทางการศึกษาสำหรับสตรีในสมัยนั้น จึงยังจำกัดอยู่ในแวดวงชนชั้นสูง คหบดี และรอบ เขตพระราชฐานเท่านั้น แต่อีก 10 ปีให้หลัง ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการประถมศึกษา พ.ศ. 2464 บังคับให้เด็กชายหญิงทุกคนในวัยเรียนต้องได้เรียนอย่างน้อยชั้นประถม สูงสุดเท่าที่ ศักยภาพของเด็กและ ความสามารถในการส่งเสียของพ่อแม่จะเอื้ออำนวย เพื่อเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ของประเทศอย่างไรก็ดี การ บังคับให้พ่อแม่ต้องส่งลูกหญิงเข้าเรียนนี้ แม้จะเป็นการเปิดโอกาสให้แก่เด็กหญิง ตามนโยบายจากทางการก็ ตามแต่ ในความเป็นจริงก็คือ มีเด็กหญิงที่เข้าเรียนจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับเด็กชาย และยิ่งการ เรียนต่อชั้นมัธยมด้วยแล้ว ยังมีจำนวนน้อยลงไปอีก (น้อยกว่า 10% ของนักเรียนทั้งหมด) เพราะผู้ปกครองที่ ยังอยู่ชานเมือง และตามถิ่นทุรกันดารจะส่งลูกไปเรียนตามกฎหมายเท่านั้น พอเด็กอายุ 14 ปีแล้ว ก็มักจะให้ ออกทันที ไม่ว่าจะเรียนอยู่ชั้นใด ด้วยต้องการแรงงานในการทำมาหากิน อัตราการเรียนต่อของนักเรียนชายจึง มากกว่าหญิง มาโดยตลอดจากภาพที่ผ่านๆ มา จะเห็นว่า แม้สตรีจะได้รับโอกาสทางการศึกษาเพิ่มขึ้นก็ตาม แต่สาเหตุหลักที่ทำให้เด็กหญิงไม่ได้เรียนสูงคือ โลกทัศน์ ของผู้ปกครอง ที่ไม่สนับสนุนให้เด็กหญิงเรียนต่อ กับ ข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ เพราะการศึกษาต่อย่อมจะมีค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นตามมา และถ้าฐานะทางเศรษฐกิจของ ครัวเรือนมีความจำกัด พ่อแม่ก็จะเลือกให้โอกาสฝ่ายชายก่อนฝ่ายหญิงเสมอ สภาพดังกล่าวยังคงเป็นจริงตลอด ช่วงระยะ 80 ปีของการศึกษาภาคบังคับ จนกระทั่งปี 2539 จำนวนนักเรียนทั้งสองจึงเริ่มใกล้เคียงกัน ใน ระดับประถมศึกษา อย่างไรก็ตามในระดับมัธยมศึกษา อัตราการเรียนต่อของนักเรียนหญิงในระดับมัธยมต้น ยังน้อยกว่านักเรียนชายมาโดยตลอด แต่ในระดับมัธยมปลาย จำนวนนักเรียนหญิงจะมากกว่านักเรียนชาย ทั้งนี้เพราะนักเรียนชายส่วนหนึ่ง ได้ตัดสินใจไปสู่อาชีพและวิชาช่าง ปัจจุบันทุกๆ คนเห็นความสำคัญของ การศึกษา ว่ามีคุณประโยชน์ในอันที่จะช่วยพัฒนาคนและประเทศชาติ ในรอบ 100 ปีที่ผ่านมา หญิงได้ต่อสู้ ภายในโอกาสที่เปิดให้ จนได้รับการยอมรับว่ามีความสามารถในการเรียนรู้และปฏิบัติงานไม่ด้อยไปกว่าชาย ทำให้หญิงสมัยนี้มีแนวทางที่จะศึกษาต่อในสรรพวิทยาการขั้นสูงมากขึ้น ตลอดจนมีโอกาสใช้ความรู้ที่ร่ำเรียน มาให้เป็นประโยชน์แก่ประเทศเคียงคู่ไปกับชาย

นอกจากนี้ มีการศึกษาสภาพสตรีไทยในวรรณกรรม ช่วงปี พ.ศ. 2325 - 2394 ในด้านการศึกษา อบรม ด้านครอบครัว ด้านกฎหมาย ด้านสังคม และด้านการประกอบอาชีพ ซึ่งพบข้อสรุปดังนี้

1. สถานภาพสตรีด้านการศึกษาอบรม

ก. สถานที่ให้การศึกษาอบรม

สตรีชั้นสูงจะได้รับการศึกษาอบรมในราชสำนัก ส่วนสตรีพนักงานชาววังตลอดจนพระสนมกำนัลจะได้รับการศึกษาอบรมจากบ้านขุนนางผู้ใหญ่ วังเจ้านาย และราชสำนัก

สตรีชาวบ้านจะได้รับการศึกษาอบรมจากภายในบ้านเฉพาะครอบครัว แหล่งหนึ่งกับจากวัดอันเป็น ศูนย์กลางของหมู่บ้านอีกแหล่งหนึ่ง สำหรับที่วัดนั้น สตรีได้รับความรู้โดยทางอ้อม เป็นต้นว่าได้ยินได้ฟังเทศนา ของพระ และร่วมทำบุญในงานประเพณีซึ่งจัดขึ้นที่วัด เป็นการศึกษาอบรมจิตใจตามประสบการณ์ให้มีความ เลื่อมใสศรัทธาในศาสนาและตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดี

ข. วิชาที่ศึกษาอบรม

สรุปเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 2 ประเภท คือ วิชาหนังสือ กับวิชาของกุลสตรีอันได้แก่ กิจการบ้านเรือน การประกอบอาหาร การประดิษฐ์กรรม การเย็บปักถักร้อย ตลอดจนกิริยามารยาท เป็นต้น

1) วิชาหนังสือ

สตรีชั้นสูง จะได้รับการศึกษาอบรมให้สามารถอ่านออกเขียนได้ มีการฝึกหัดให้แต่งคำประพันธ์ ร้อย กรองชั้นพื้นฐาน แต่มีเจ้านายสตรีหลายพระองค์เป็นกวีมีความสามารถนิพนธ์บทร้อยกรองได้ดีไม่น้อยกว่า ผู้ชาย

สตรีพนักงานชาววัง จะได้รับการฝึกอบรมให้อ่านออกเขียนได้เช่นกัน บางรายมีความสามารถในการ ประพันธ์ร้อยกรองได้เป็นเยี่ยม

สตรีชาวบ้านมักไม่ได้รับโอกาสเช่นเดียวกับเจ้านายสตรี และสตรีพนักงานชาววัง ฉะนั้นส่วนใหญ่จึงไม่ สามารถจะอ่านออกเขียนได้ มีบางรายสามารถอ่านออกเขียนได้ แต่มักเป็นบุตรหรือภรรยาขุนนางข้าราชการ ทั้งในกรุงและหัวเมือง

2) วิชาของกุลสตรี

สตรีชั้นสูง จะได้รับการฝึกหัดอบรมให้มีความรู้ลึกซึ้งในวิชาเฉพาะกุลสตรี มีความประณีต และนับได้ ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญหลายสาขา เช่น การปรุงอาหาร การประดิษฐ์ดอกไม้แห้ง ดอกไม้สด การชงน้ำชาแบบไทย และการเย็บปักถักร้อยต่างๆ เรียกได้ว่าเป็นงาน “เฉพาะสตรี” ส่วนในด้านกิริยามารยาท จะได้รับการอบรม เข้มงวดเป็นพิเศษให้สงบเสงี่ยม มีท่าทีอ่อนน้อมและอ่อนช้อย ตลอดจนให้สามารถควบคุมสติอารมณ์ได้

สตรีพนักงานชาววัง ได้รับการฝึกหัดอบรมในทำนองเดียวกับสตรีชั้นสูง แต่ไม่ลึกซึ้งประณีต เป็นการ ฝึกหัดอบรมให้รู้เฉพาะงานในหน้าที่หรือตำแหน่งที่จะต้องไปปฏิบัติเป็นสำคัญเท่านั้น

สตรีชาวบ้านได้รับการฝึกอบรมตามฐานะของครอบครัว และมักต้องช่วยในการทำมาหาเลี้ยงชีพอีก ฝีมือนี้อาจไม่ประณีตงดงามเท่าสตรีชั้นสูง และสตรีพนักงานชาววัง เรื่องกิริยามารยาทก็ทำนอง เดียวกัน ถ้าจะเปรียบเทียบกับสตรีชั้นสูงและสตรีที่เป็นพนักงานชาววังแล้ว สตรีชาวบ้านยังด้อยกว่า แต่

กระนั้นทุกครอบครัวก็พยายามฝึกฝนการพูดจาและกิริยามารยาท นับได้ว่าในครอบครัวไทย สตรีจะได้รับการศึกษาในด้านการพูดจา กิริยามารยาท ตลอดจนการวางตนให้ถูกต้องกาลเทศะ และบุคคลเป็นปกติวิสัย

สถานภาพด้านการศึกษาอบรมของสตรีทั้งชั้นสูง พนักงานชาววังและสตรีชาวบ้าน เน้นในด้านกิจการบ้านเรือน การประดิษฐ์กรรม การเย็บปักถักร้อย ฯลฯ เหมือนกัน โดยทั่วไปแล้วจะมีโอกาสได้ศึกษาอบรมวิชาหนังสือน้อยกว่าผู้ชาย

การที่สตรีไม่ได้รับการศึกษาอบรมวิชาหนังสือทัดเทียมกับชายนั้น พิจารณาได้ว่า ภาระหน้าที่ของสตรีไม่เอื้อให้กระทำเช่นนั้น กล่าวคือ ผู้ชายต้องออกไปทำงานนอกบ้านเป็นส่วนใหญ่ เป็นต้นว่า รับราชการ งานภายในบ้านทั้งหมดจึงตกเป็นภาระหน้าที่ของสตรีที่ต้องรับผิดชอบเช่นเดียวกับที่ชายรับภารกิจนอกบ้าน ซึ่งถือได้ว่าเป็นการทำงานต่างหน้าที่กัน ฉะนั้นโอกาสในการได้รับการศึกษาจึงไม่ทัดเทียมกัน การศึกษาอบรมของสตรีจึงเป็นไปในรูปแบบที่ให้บริการแก่ชายและสมาชิกในครอบครัว เป็นต้นว่า การจัดทำอาหาร การจัดหาและการประดิษฐ์เครื่องใช้ที่จำเป็นต่างๆ ในครอบครัว

2. สถานภาพสตรีด้านครอบครัว

สตรีชั้นสูง ต้องรับภาระและความรับผิดชอบต่อครอบครัวในเรื่องการบังคับบัญชาควบคุมดูแลพนักงานชาววังอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ทำหน้าที่ปรนนิบัติต่อพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ได้อย่างเรียบร้อย

สตรีพนักงานชาววัง ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งที่ได้รับมอบหมายเป็นประเภทๆ ไป ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการบริการปรนนิบัติรับใช้สตรีชั้นสูงและพระมหากษัตริย์

สตรีชาวบ้าน ต้องปรนนิบัติสามี อบรมเลี้ยงดูบุตร และควบคุมดูแลบ่าวไพร่ ส่วนครอบครัวที่มีฐานะยากจน สตรีชาวบ้านต้องรับภาระหนักมาก กล่าวคือ ต้องทำกิจการงานทุกอย่างไม่มีผู้ช่วยเหลือรับใช้ตนอีกต่อหนึ่ง

ในด้านครอบครัวเจ้านายสตรีชั้นสูง พนักงานชาววัง และสตรีชาวบ้าน อยู่ในอำนาจของผู้ชายโดยสิ้นเชิง เนื่องจากผู้ชายเป็น “ผู้นำ” เป็น “หัวหน้า” ตลอดจนเป็นผู้บังคับบัญชา ส่วนสตรีเป็นแค่เพียง “บริวาร” ของชายเท่านั้น

ด้านครอบครัวแม้สตรีจะได้รับมอบอำนาจจากชายให้ว่ากล่าวกิจการในครอบครัวได้ทั้งหมด แต่สตรีก็ยังคงตกอยู่ในอำนาจของชายในขั้นสุดท้าย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากระบบการสมรสที่ชายได้เปรียบหญิง กล่าวคือชายอาจได้หญิงมาเป็นภรรยาโดยวิธีการต่างๆ เช่น อาจใช้เงินซื้อมา (ไถ่ตัว) เป็นรางวัลความดีความชอบ เป็นบรรณาการทางการเมือง ซึ่งวิธีการที่ได้มานั้น ดูเหมือนว่าสตรีมีสภาพเป็นวัตถุ เป็นอาภรณ์ประดับกายและเป็นเครื่องบำรุงบำเรอความสุขให้แก่ชายเท่านั้น เห็นได้ว่าระบบการแต่งงานตามประเพณีของไทยในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ไม่เอื้อต่อการเคารพในสิทธิมนุษยชนระหว่างเพศ คำสอนก็ดี สุภาพชนและคำพังเพยก็ดีเป็นหลักฐานที่บ่งชี้ในเรื่องนี้ว่าให้ภรรยาเคารพยกย่องเทิดทูนสามี บำรุงบำเรอปรนนิบัติต่อสามีอย่างไม่เห็นแก่เหน็ดเหนื่อย ให้ถือเอาความสุขทุกประการของสามีเป็นหลักปฏิบัติ

3. สถานภาพสตรีด้านกฎหมาย

สตรีชั้นสูง พนักงานชาววัง และสตรีชาวบ้าน ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายทัดเทียมกัน แต่ถ้าเปรียบเทียบกับผู้ชายแล้ว สตรียังเสียเปรียบชายในหลายเรื่อง เช่น สิทธิในการจัดการเรื่องทรัพย์สินมรดก สิทธิในการทำนิติกรรม สิทธิในการปกครองดูแลบุตร และสิทธิในการฟ้องร้องคดี เป็นต้น สตรีจะกระทำตามอำเภอใจมิได้ และเมื่อสามีกระทำความผิดต้องรับอาญาแผ่นดิน ผู้เป็นภรรยาต้องรับโทษทัณฑ์ตามสามีด้วย เหมือนผู้กระทำความผิดเสียเอง บทบัญญัติในกฎหมายยังกำหนดให้สามีเขียนตีภรรยาหรือนำภรรยาไปเป็นตัวจำนำ หรือขุดดอก หรืออาจขายเสียก็ได้ตามปรารถนา นอกจากนี้ในบทลงโทษความผิดในคดีต่างๆ ส่วนใหญ่สตรีต้องรับโทษหนักกว่า ทั้งๆ ที่เป็นความผิดในกรณีเดียวกัน เช่น คดีขบขู่คู่สาว เป็นต้น ซึ่งแสดงว่า สถานภาพสตรีในทางกฎหมายนี้ สตรีไม่ได้รับความเสมอภาคเท่าเทียมกับชาย แม้แต่เท่านั้นสตรียังคงอยู่ในอำนาจของชายโดยสิ้นเชิงอีกด้วย

ในทางนิตินัย สตรีไม่ได้รับความเสมอภาคกับชาย เช่น การรับมรดก การทำนิติกรรม การฟ้องหย่า ฯลฯ บทบัญญัติในมาตราต่างๆ ก็กำหนดให้สตรีมีสภาพเป็นเหมือนวัสดุสิ่งของซึ่งสามารถจะซื้อขายกันได้ โดยไม่คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน สามีอาจเขียนตี บังคับภรรยาได้ทุกประการ ซึ่งล้วนแต่มีผลในการบีบบังคับสตรีทั้งสิ้น เห็นชัดว่าสตรีตกอยู่ในอำนาจของสามีโดยสิ้นเชิง

ในทางพฤตินัย สตรีมีสถานภาพดีกว่าทางนิตินัย กล่าวคือ มีสิทธิและหน้าที่ในเรื่องต่างๆ เป็นต้นว่า การคุ้มครองดูแลบุตร บ่าวไพร่ การเก็บรักษาทรัพย์สิน และอื่นๆ ซึ่งชายมอบหมายให้ทำ อย่างไรก็ตาม สถานภาพของสตรีทั้งในด้านนิตินัยและพฤตินัยเมื่อเปรียบเทียบกับชายแล้วด้อยกว่าชาย

4. สถานภาพสตรีด้านสังคม

สตรีชั้นสูง และสตรีที่เป็นพนักงานชาววัง มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่สะดวกสบาย มีความกังวลน้อย มีการพบปะสมาคมหรือหาอยู่เสมอ และมีเวลาเล่นสนุกสนานอยู่กับเพื่อนฝูงจำนวนมากได้เพราะไม่ต้องรับผิดชอบในการหาเลี้ยงชีพ นอกจากนี้มีการแต่งกายประกวดประชันกันเป็นประจำ แต่ในเรื่องการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างเพศนั้น เกือบจะไม่มีโอกาสเลย เพราะจะอยู่แต่เฉพาะในเขตจำกัดในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งมีกฎเกณฑ์ขบถและข้อห้ามมิให้พบปะกับชายแม้จะใช้หนังสือเป็นสื่อติดต่อกันก็ไม่อาจทำได้

สตรีชาวบ้านดำเนินชีวิตความเป็นอยู่แตกต่างกับสตรีชั้นสูงและพนักงานชาววัง กล่าวคือ สตรีชาวบ้านต้องช่วยเหลือบิดามารดาหรือสามีประกอบกิจการงานต่างๆ ซึ่งอาจเป็นทั้งงานหนักและงานเบาแล้วแต่สภาพฐานะของครอบครัว ฉะนั้นจึงไม่มีเวลาแต่งกายประกวดประชันกัน หรือพบปะสมาคมเล่นหัวสนุกสนานกับเพื่อนฝูงบ่อยครั้งนัก เนื่องจากภาระหน้าที่การทำงานที่ทำไม่เอื้อให้ จะมีโอกาสอยู่บ้านเมื่อคราวมีงานนักขัตฤกษ์ หรือการละเล่นรื่นเริงตามเทศกาล หรือตามโอกาสเกี่ยวกับอาชีพของตน ส่วนในเรื่องการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างเพศนั้น สตรีชาวบ้านมีอิสระสภาพกว่าสตรีชั้นสูงและพนักงานชาววัง คือ นอกจากจะมีโอกาสได้พบปะสนทนากับชายในงานมหรสพหรืองานวัด ซึ่งจัดขึ้นตามประเพณีแล้ว บางท้องถิ่นเช่นภาคเหนือและอีสานยังอนุญาตให้หญิงสาวได้พบปะพูดคุยภาษารักกับชายหนุ่มที่บ้านของฝ่ายหญิงอีกด้วย สำหรับสตรีชาวบ้านในภาคกลางและภาคใต้ไม่มีธรรมเนียมดังกล่าว จึงมักใช้แม่สื่อและเขียนเพลงยาวติดต่อกัน

ถ้าเปรียบเทียบสถานภาพทางด้านสังคมระหว่างหญิงกับชายแล้ว จะปรากฏว่าเกณฑ์ของสังคมกีดกันหญิง ไม่เปิดโอกาสให้หญิงมีบทบาทอย่างเต็มที่ ตรงกันข้ามกับชาย สังคมเปิดช่องทางให้กระทำได้ทุกกรณี โดยไม่ต้องรับคำครหาในทางแต่อย่างใด สถานภาพของสตรีในด้านสังคมจึงด้อยกว่าชาย

สภาพภายในพระบรมมหาราชวังไม่ส่งเสริมให้สตรีมีอิสระเป็นตัวของตัวเอง แม้มีการบำรุงบำเรอความสุข ความสะดวกสบายให้สตรีอยู่เสมอ เช่น มีการขับรำ ระบาย ขับร้อง การมีผู้คนบ่าวไพร่รับใช้ ซึ่งยังส่งผลให้สตรีนิยมยินดีในเครื่องบำรุงความสุขในวัง แต่สตรีก็มีสถานภาพเป็นนางบำเรอ แม้จะมีความเป็นอิสระ ไร้อำนาจ แต่ก็ไม่มีเสรีภาพ ซึ่งแตกต่างกับสภาพภายในครอบครัวสามัญ

5. สถานภาพสตรีด้านการประกอบอาชีพ

สตรีชั้นสูงส่วนน้อยมีงานหลัก คือ ประกอบอาชีพรับราชการอยู่ในพระบรมมหาราชวัง มีหน้าที่บังคับบัญชาควบคุมดูแลสตรี พนักงานชาววังให้ประกอบกิจการงานเป็นไปอย่างเรียบร้อยสม่ำเสมอโดยมีเบี้ยหวัดเงินปีเป็นค่าตอบแทน งานรองคือเย็บปักถักร้อย การจัดหมากพลู การประกอบอาหารต่างๆ รับประทานเล่น การร้อยดอกไม้แห้ง ดอกไม้สด ตลอดจนการอบรำ เครื่องนุ่งห่ม การทำน้ำหอม เครื่องสำอาง

สตรีพนักงานชาววังประกอบอาชีพรับราชการในตำแหน่งหน้าที่ต่างๆ กันโดยอยู่ในความควบคุมดูแลของสตรีชั้นสูง เช่น เป็นนางละคร นักขับร้อง นักดนตรีมโหรี ปี่พาทย์ เป็นพนักงานจัดทำอาหาร เป็นตำรวจใน ฯลฯ ในบางโอกาสก็ประกอบอาชีพค้าขาย ซึ่งเป็นการซื้อขายกันอยู่เฉพาะภายในพระบรมมหาราชวังเท่านั้น นอกจากนี้ยังเป็นผู้ช่วยสตรีชั้นสูงในการกระทำกิจการต่างๆ เช่น งานประดิษฐ์กรรม ร้อยดอกไม้ เป็นต้น

สตรีชาวบ้านที่มีฐานะดีจะประกอบอาชีพที่ถือว่าเป็นอุตสาหกรรมภายในครอบครัว เป็นต้นว่างานฝีมือต่างๆ เช่น ประภะเย็บ ปัก ถักร้อย ทำย้อม หมอน ม่าน ผ้านุ่ง ผ้าห่ม สตรีชาวบ้านที่มีฐานะปานกลางจะช่วยบิดามารดาหรือสามีทำงานต่างๆ หลายประเภท ตั้งแต่เกษตรกรรม คือ ทำนา ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ งานประภะฝีมือ เช่น เป็นช่างแกะสลักเงิน ทอง ทำบาตร ทำขันน้ำ หรืองานประภะจักสาน ตลอดจนค้าขาย ส่วนสตรีชาวบ้านที่มีฐานะยากจนนั้น นอกจากจะประกอบอาชีพช่วยเหลือเศรษฐกิจของครอบครัว โดยเป็นเกษตรกรแล้ว ยังต้องค้าขาย และรับจ้างอีกด้วย

สถานภาพด้านการประกอบอาชีพของสตรีแตกต่างกันไปตามระดับชั้นและฐานะสภาพสตรีไม่สามารถดำเนินธุรกิจการอาชีพได้อย่างอิสระเป็นลำเป็นสันเหมือนผู้ชาย เพราะยังไม่มีความเป็นทางระบบเศรษฐกิจ สตรีจึงเป็นแต่เพียงผู้ช่วยเหลือชายทำงานเกือบทุกประเภท และในบางกรณียังทำงานหนักยิ่งกว่าผู้ชาย คือ ประเพณีไม่นิยมให้สตรีมีเสรีภาพในการเที่ยวเตร่ เล่นสนุกมากนัก ในขณะที่ชายมีโอกาสทำได้ และละงานไว้ให้เป็นภาระหน้าที่ของสตรี จะเห็นได้ว่า สถานภาพในการประกอบอาชีพของสตรี ไม่เอื้อให้สตรีมีบทบาทในสังคม กล่าวคือ จำกัดขอบเขตของอาชีพให้สตรีดำเนินการ ซึ่งส่วนใหญ่ไม่นิยมให้สตรีออกไปทำงานนอกบ้านเหมือนกับชาย

ดังนั้น สตรีเป็นทรัพยากรบุคคลที่สำคัญยิ่งต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ในปัจจุบันแต่ละสังคมมีการกำหนดคำจำกัดความที่เรียกสตรีอย่างหลากหลาย เช่น สตรี กุลสตรี ผู้หญิง เพศหญิง เป็นต้น สตรีตามคตินิยมในสังคมไทยนั้น ตรงกับคำว่า " กุลสตรี " หมายถึง สตรีที่มีตระกูล และมีมารยาทดี คำว่ามีตระกูล มีความหมายลึกไปถึงความเป็นผู้ที่พ่อแม่ได้อบรมสั่งสอนมาดีแล้ว มิได้หมายถึงชาติกำเนิดเท่านั้น

แต่ในสังคมไทยปัจจุบันสตรีไม่ได้เป็นไปตามคตินิยมดังกล่าว เนื่องจากในสังคมไทยแต่ดั้งเดิมมาแล้ว สตรีนั้นได้รับความคาดหวังว่าเป็นเพศที่ต้องอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน ทำงานบ้าน ดูแลครอบครัวอยู่ที่บ้าน ถึงแม้ต่อมาสตรีจะเริ่มออกทำงานนอกบ้านก็ตาม แต่โดยทั่วไปแล้ว สังคมก็ยังยอมรับให้ผู้ชายเป็นผ้าของ ครอบครัวผู้นั้นเอง ถึงแม้สตรีจะประกอบอาชีพหลายๆ อย่างเหมือนผู้ชาย แต่ก็ยังไม่ถือว่าเท่าเทียมผู้ชาย เสียเลยทีเดียว สตรีส่วนใหญ่โดยเฉพาะสตรีในชนบทก็ยังทำหน้าที่เป็นผู้ตามของครอบครัว ผู้ที่หารายได้หลัก ของครอบครัวคือผู้ชาย แต่ในส่วนของงานที่ละเอียดอ่อนงานบ้านงานเรือน และการอบรมเลี้ยงดูบุตรหลานจะเป็นหน้าที่ของสตรี คือ สตรีมีความใกล้ชิดมากกว่า (สุมาลี สังข์ศรี, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับที่มูลนิธิเพื่อนหญิง (2552) ที่ได้กล่าวถึงความไม่เท่าเทียมกันของบทบาทหญิงชาย ดังนี้ ในสังคมไทย บทบาทหญิงชาย ยังมีปัญหา ในเรื่องของภารกิจกัน และการเลือกปฏิบัติ โดยแม้ว่าแท้จริงแล้วทั้งหญิงและชายเป็นมนุษย์เหมือนกัน ต่างกัน แต่เพียงเพศ จึงต้องได้รับสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมกัน แต่ในความเป็นจริงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ผู้หญิงในส่วนต่างๆ ของสังคม กลับถูกกีดกันและเลือกปฏิบัติให้ไม่ได้รับโอกาสและการพัฒนาศักยภาพ แม้ว่าจะมีบทบาท สำคัญต่อสังคมไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าผู้ชาย โดยนับตั้งแต่เกิด สังคมได้กำหนดความเป็นผู้หญิงและผู้ชายให้แตกต่างกัน เป็นความคาดหวังของสังคมว่าผู้หญิงควรมีบทบาทอย่างไร ผู้ชายควรมีบทบาทอย่างไร เช่น เป็นผู้หญิงต้อง เรียบร้อย เก่งงานบ้านเรือน ต้องเลี้ยงดูลูก เป็นผู้ชายต้องเข้มแข็ง ตีมีสุรา ไม่ควรร้องไห้ หากหญิงหรือชายไม่ ปฏิบัติตามบทบาทที่สังคมกำหนด ก็อาจถูกประณาม ตำหนิ เช่น ผู้ชายที่ชอบทำงานบ้านจะถูกมองว่า กระจุกกระจิกเหมือนผู้หญิงหรือกลัวเมีย เป็นต้น ความเป็นหญิงชายที่ได้รับมาตั้งแต่เกิดจนตาย สืบทอดมา หลายชั่วอายุคน ทำให้ผู้หญิงเข้าใจผิดว่า บทบาทเหล่านี้เป็นสิ่งที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิด เป็นสิ่งที่ธรรมชาติสร้างมา ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ และมีผลต่อการกำหนดพฤติกรรมทั้งของผู้หญิงและผู้ชาย เช่น เราจึงคิดว่าผู้ชายมี ธรรมชาติที่เข้มแข็ง หนักแน่น มีเหตุผล ส่วนผู้หญิงมีธรรมชาติที่อ่อนแอ หูเบา อ่อนไหวง่าย ชอบใช้อารมณ์ ตัดสินใจ ตัวอย่างความเป็นหญิง ความเป็นชาย ที่สังคมกำหนด เช่น

ความแตกต่าง	ความเป็นชาย	ความเป็นหญิง
ร่างกาย	แข็งแรง กระจับกระจาง ว่องไว หล่อ ปึกป็น	อ่อนแอ นิ่มนวล อืดอาด ซักซ้า สวย บอบ บาง
จิตใจ	เข้มแข็ง กล้าหาญ เด็ดเดี่ยว อดทน หนักแน่น รักอิสระ ใจกว้าง เปิดเผย	อ่อนโยน ซ้ำซาด หวาดกลัว ลังเล โลเล หู เบา ชอบพึ่งพาคนอื่น ต้องการคนปกป้อง ใจแคบ ซื่อจฉา ปกปิดซ่อนเร้น
อารมณ์	มั่นคง มีเหตุผล	แปรปรวน จุกจิก ใช้อารมณ์
สติปัญญา	เฉลียวฉลาด ลึกซึ้ง สุขุมรอบคอบ	โง่เขลาเบาปัญญา
สังคม	ชอบขบคิด แลกเปลี่ยน ถกเถียง แสดง ความคิดเห็น วิพากษ์วิจารณ์	เก็บงำความคิด ซุบซิบนินทา
บทบาท	เป็นผู้นำทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน ประเทศ นานาประเทศ	เป็นผู้ตาม

ความแตกต่าง	ความเป็นชาย	ความเป็นหญิง
ภาระหน้าที่	เป็นผู้ทำมาหาเลี้ยงครอบครัว ทำงานนอกบ้าน	เป็นผู้พึ่งพิงทางเศรษฐกิจ ทำงานบ้าน ดูแลลูก
สิทธิ	ควรได้รับค่าตอบแทนมากกว่า	ไม่จำเป็นต้องได้รับค่าตอบแทน หรือได้น้อยกว่าผู้ชาย เพราะไม่ใช่หัวหน้าครอบครัว
ภาพลักษณ์อื่นๆ	เจ้าชู้ ขุนแผน	รักนวลสงวนตัว พรหมจารีย์

ตารางที่ 3.1 ความแตกต่างของความเป็นชายและความเป็นหญิง

ซึ่งในความเป็นจริง ความเป็นหญิงชายนี้สามารถเปลี่ยนแปลง ยกเลิก หรือสร้างขึ้นใหม่ได้ โดยเฉพาะเฉพาะ การให้คุณค่าหรือบทบาทที่กีดกันหรือเลือกปฏิบัติต่อเพศใดเพศหนึ่ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรอบม สั่งสอน เลี้ยงดู เป็นสำคัญ

แม้จะมีคำกล่าวที่ว่า บทบาทที่ก้าวร้าวหลังของผู้หญิงคือ เพศหญิงยังคงถูกเอารัดเอาเปรียบทางเพศ บทบาทที่ยังหยุดกับที่ของหญิงคือ การเป็นแม่ การดูแลบ้าน ดูแลสมาชิกในครอบครัวเป็นหน้าที่หลักของผู้หญิง บทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปในเชิงก้าวหน้าคือ บทบาทที่ผู้หญิงสามารถก้าวขึ้นเป็นผู้นำสังคม แต่ในสังคมไทย ยังคงมองว่าผู้หญิงควรมีบทบาทในรูปแบบเดิม สะท้อนจากข้อมูลความเหลื่อมล้ำของเวลาระหว่างสามีภรรยา ในกิจกรรมงานบ้าน ที่สำรวจโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2561) พบว่า ภรรยาต้องใช้เวลาในการเลี้ยงลูก/ดูแลคนแก่ (3.05 ชม.ต่อวัน) มากกว่าสามี (1.45 ชม.ต่อวัน) ภรรยาต้องทำความสะอาดบ้าน/ทำอาหาร (2.69 ชม.ต่อวัน) มากกว่าสามี (1.60 ชม.ต่อวัน) ในขณะที่เดียวกันการใช้เวลาว่างของสามีในกิจกรรมต่างๆ มีมากกว่าภรรยา ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการทำงาน การช่วยเหลือชุมชน การเข้าสังคม/กิจกรรมศาสนา การเล่นกีฬา

นอกจากนี้ อาชญญา รัตนอุบล (2543) ได้กล่าวถึง บทบาทที่สำคัญยิ่งของสตรีในสังคมไทยในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ดังนี้

1. สตรีกับเศรษฐกิจ

สตรีมีบทบาทในการประกอบอาชีพ สังคมยอมรับในคุณค่าที่เท่าเทียมกันในเชิงวิชาการของสตรี หากทักษะบางประการหรืองานบางประเภทที่ต้องใช้แรงงานอาจจะยังไม่เป็นที่ยอมรับนัก เนื่องจากโครงสร้างทางกายภาพของร่างกายเป็นปัจจัยสำคัญในการพิจารณา แต่อย่างไรก็ตาม สตรีในสังคมเมือง ส่วนใหญ่แล้วได้มีโอกาสและสิทธิที่เท่าเทียมกับบุรุษในการประกอบอาชีพ และมีโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจได้ทัดเทียมกับเพศชาย

2. สตรีกับการเมือง

การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี มีแนวโน้มที่สตรีจะเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับต่างๆ มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในระดับท้องถิ่นหรือระดับประเทศ และสังคมในปัจจุบันก็มีแนวโน้มที่จะยอมรับบทบาทเด่นของสตรีทางการเมืองมากขึ้น

3. สตรีกับสังคม

สังคมบางแห่งอาจจะมีเลือกปฏิบัติกับสตรีที่ต่อสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ก็มีแนวโน้มที่จะปฏิบัติกับสตรีดีขึ้นกว่าเดิม และมีลักษณะที่เท่าเทียมขึ้น สตรีมีบทบาททางสังคมมากขึ้น ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากสตรีได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น มีหน้าที่การงานที่ก้าวหน้าและทัดเทียมกับบุรุษมากขึ้น

4. สตรีกับวัฒนธรรมและค่านิยม

สตรีมีบทบาทต่อการสืบต่อวัฒนธรรมและค่านิยม มีบทบาทต่อการเลี้ยงดูลูก และถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ค่านิยม เจตคติและศาสนาให้แก่ลูกหลานในครอบครัว เนื่องจากสตรีมีบทบาทของการเป็นภรรยา มีบทบาทหน้าที่ของการเป็นมารดา และบทบาทหน้าที่ของการเป็นยาย

สรุป บทบาทของสตรี ในประเทศไทย ยังพบปัญหาความเป็นหญิงชายที่ส่งผลกระทบต่อบทบาททางสังคม แม้ว่าแท้จริงแล้วสตรีควรมีบทบาททางสังคมในทุกด้านที่เท่าเทียมกับบุรุษ ทั้งด้าน เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรมและค่านิยม จึงต้องรีบทำการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นการเร่งด่วน เพื่อช่วยสตรีสามารถทำหน้าที่ตามที่สังคมกำหนดได้อย่างเต็มศักยภาพ

ความสำคัญของสตรี

อาชัญญา รัตนอุบล (2543) กล่าวถึงความสำคัญของสตรี ดังนี้ สตรีจะเป็นผู้ซึ่งมีบทบาทหลายอย่าง ไม่ว่าจะมีความเป็นภรรยาผู้ดูแลสามี บทบาทแม่ผู้ดูแลลูก บทบาทของแม่บ้านผู้ดูแลความเรียบร้อยในบ้าน บทบาทของแม่ครัวผู้ดูแลอาหารการกินภายในบ้าน หรือแม้แต่บทบาทผู้ทำความสะอาดในบ้าน ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสตรีนั้นเป็นที่มีความสำคัญยิ่งในสถาบันครอบครัว ด้วยเหตุนี้สตรีจะเป็นผู้ที่มีความสำคัญยิ่งต่อความสงบสุขของครอบครัว และที่สำคัญ สตรีเป็นผู้ที่ให้การศึกษานอกระบบแก่สมาชิกทุกคนในครอบครัว ดังคำจำกัดความที่ว่า “หากให้การศึกษแก่บุรุษ จะเป็นการให้การศึกษแก่คนเพียงคนเดียว แต่ถ้าให้การศึกษแก่สตรี เท่ากับว่าให้การศึกษแก่คนทั้งครอบครัว”

สตรีทั้งประเทศมีจำนวนประมาณครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งประเทศ และโดยทั่วไปแล้วสตรีจะมีแนวโน้มที่มีอายุยืนยาวกว่าบุรุษ และทำให้จำนวนสตรีที่สูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้นด้วย จากที่ผ่านมา ประเทศไทย ละเอียดที่จะพัฒนาสตรีโดยรวม และขาดความร่วมมือจากสตรีทั้งหลายในสังคม ไม่ว่าจะเป็นในฐานะใดก็ตาม เช่น ในฐานะของภรรยา ในฐานะของมารดา ในฐานะของผู้ใช้แรงงานในสังคม และแม้แต่ในฐานะของประชาชน ด้วยเหตุนี้ การพัฒนาสตรีด้วยการศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญแก่สตรีด้วยการเพิ่มคุณภาพและโอกาสแก่สตรีเท่าที่จะเป็นไปได้

นอกจากนี้ อาชัญญา รัตนอุบล (2543) ยังกล่าวถึงความสำคัญของสตรีที่สอดคล้องกับค่านิยมของสตรีไทย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสตรีไทย กล่าวคือ

- ในเรื่องค่านิยมของสตรีนี้ เป็นเรื่องที่สำคัญและละเอียดอ่อน เนื่องจากค่านิยมที่เหมาะสมจะนำไปสู่การปฏิบัติที่เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันของสตรี และที่สำคัญค่านิยมดังกล่าวจะถูกถ่ายทอด และปลูกฝังสู่สมาชิกในครอบครัว ซึ่งจะเป็นอนาคตของประเทศชาติต่อไป บทบาทของแม่ในการเลี้ยงดูลูกจึงมีความสำคัญยิ่ง และมีอิทธิพลสูงต่อสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นของสังคมในปัจจุบัน

- ในเรื่องคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสตรีไทย เป็นคุณลักษณะที่มีความเหมาะสมกับสภาพของสังคมไทยในปัจจุบัน หากสตรีได้รับการพัฒนาศักยภาพต่างๆ ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ก็จะมีผลทำให้ระดับคุณภาพชีวิตของสตรี และสมาชิกทุกคนในครอบครัวดีขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติต่อไป

ทั้งนี้ อาชัญญา รัตนอุบล (2543) ยังกล่าวถึง ค่านิยมของสตรีไทย ประเพณีและค่านิยมต่อสตรี ผลกระทบต่อสตรี คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสตรีไทย ดังรายละเอียด ดังนี้

ค่านิยมของสตรีไทย สตรีไทยในปัจจุบันมีค่านิยมที่เป็นเอกลักษณ์ และมีผลต่อการพัฒนาสตรีดังนี้

1. ค่านิยมของการเป็นแม่

สตรีโดยส่วนใหญ่แล้ว จะยังมีค่านิยมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นแม่ค่อนข้างสูง สตรียังต้องมีบทบาทที่สำคัญในชีวิตคือ การเป็นผู้ที่ให้กำเนิดและดูแลลูกของตน หากสตรีใดละเลยหรือปฏิบัติหน้าที่ของความเป็นแม่บกพร่อง ก็จะได้รับการประณามอย่างรุนแรงจากสังคมรอบข้าง ด้วยเหตุนี้แล้วสตรีกับค่านิยมของความเป็นแม่เป็นค่านิยมที่เป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยตลอดมา

2. ความคาดหวังความกตัญญูจากลูกสาว

โดยส่วนใหญ่แล้วสังคมชนบทของไทย จะยังคงมีความคาดหวังต่อลูกสาวของครอบครัว ในเรื่องของความกตัญญูต่อกับพ่อแม่ โดยคาดหวังว่าลูกสาวจะเป็นผู้ที่รับผิดชอบดูแลงานบ้าน และดูแลพ่อแม่เมื่อยามแก่เฒ่า และจะเป็นผู้ที่ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวดีขึ้น หากในสังคมเมืองปัจจุบัน ยังไม่ปรากฏเด่นชัดว่า ลูกชายหรือลูกสาว จะเป็นผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลพ่อแม่ของตนเมื่อยามแก่เฒ่า หรือควรรับผิดชอบร่วมกัน

3. ค่านิยมของการเป็นกุลสตรีที่ดี

สตรีส่วนใหญ่แล้วจะมีค่านิยมที่จะต้องเป็นกุลสตรีที่ดี และได้รับการอบรมและเลี้ยงดูและอบรมบ่มนิสัยให้เป็นกุลสตรี โดยควรจะต้องรับผิดชอบภาระงานในบ้านเป็นส่วนใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหารการกิน หรือสุขภาพอนามัย ดูแลปรนนิบัติสามี และอบรมเลี้ยงดูลูก

4. ค่านิยมของสตรีในการยอมรับสถานภาพที่ด้อยของตน

สตรีบางคนยอมรับในความด้อยสถานภาพของตนเอง โดยมีความเข้าใจและมีเจตคิดว่าตนเองเป็นผู้มีสถานภาพทางสังคมที่ด้อยกว่าเพศชาย ตนไม่สามารถจะเป็นผู้นำครอบครัวได้ดีทัดเทียมกับผู้ชาย หรือแม้แต่ว่าตนไม่สามารถจะทำงานได้ดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้เท่าเทียมผู้ชาย

ประเพณีและค่านิยมต่อสตรี

1. ค่านิยมของคนไทยส่วนใหญ่ยังมองว่าสตรีไม่มีความสามารถเท่าบุรุษ โดยเฉพาะในอาชีพประเพณีที่บุรุษเป็นส่วนใหญ่หรือทั้งหมด ค่านิยมของสังคมมองว่าสตรีมีบทบาทจำกัดอยู่กับการเป็นภรรยาและมารดาเท่านั้น ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงแล้ว บทบาทและหน้าที่ของสตรีได้เปลี่ยนแปลงแล้วเป็นส่วนใหญ่

2. ค่านิยมทางวัตถุนิยมทำให้เกิดการเห็นแก่เงิน การฟุ้งเฟ้อ ความเห็นแก่ตัว การอวดความมั่งมี และบริโภคนิยมมากขึ้น

3. ระดับความตระหนักรู้และการปฏิบัติเชิงจริยธรรมลดลง สังคมยอมรับยอมปฏิบัติสิ่งซึ่งครั้งหนึ่งถือเป็นการผิด และปัจจุบันถือเป็นเรื่องปกติธรรมดาตามากขึ้น อันรวมถึงพฤติกรรมทางเพศ

4. สังคมยังคาดหวังให้สตรีมีกรอบของพฤติกรรมตามค่านิยมดั้งเดิม

5. ลักษณะและวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรชายและบุตรหญิงที่จำแนกค่านิยมและเจตคติ อคติต่อหญิงและชายอย่างชัดเจน ซึ่งเป็นการเลือกปฏิบัติระหว่างเพศ น่าจะลดน้อยลงในอนาคต

6. สังคมไทยยังมีความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของสตรีที่กล่าวถึงเป็นความเชื่อต่อๆ กันมา โดยไม่มีข้อมูลสนับสนุนเห็นว่าสตรีมีลักษณะเชิงลบ อยู่ในฐานะด้อยกว่าบุรุษ

ผลกระทบต่อสตรี

1. ค่านิยมที่มีลักษณะอนุรักษนิยมและเพศนิยมที่จำแนกความด้อยความเด่นของชายและหญิง ทำให้สตรีขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการต่างๆ รวมทั้งการไม่ได้รับโอกาสให้ก้าวหน้าทางอาชีพ

2. ยังมีสตรีจำนวนหนึ่งที่ไม่สามารถตระหนักถึงศักยภาพของตนเองที่จำนะมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม เพราะยังติดอยู่กับค่านิยมดั้งเดิม

3. พฤติกรรมทางเพศบ่งบอกการทำลายศักดิ์ศรีของสตรีในฐานะมนุษย์ และจะเป็นที่ยอมรับกันมากขึ้น ถ้าไม่มีการแทรกแซงให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

4. วิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตรและธิดาที่เปลี่ยนไป จะเปิดทางให้ข้อจำกัดของแนวความคิดอนุรักษนิยมด้านเพศและอคติต่อสตรีเพศลดลงได้

5. สตรีจะมีปฏิริยาต่อการกระทำที่เลือกปฏิบัติต่อสตรีมากขึ้น และจะดำเนินการแก้ไขความคิดผิดๆ เกี่ยวกับสตรี

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสตรีไทย

1. คุณลักษณะส่วนตัว

1.1 มีร่างกายและจิตใจสมบูรณ์ รู้จักระวัง ดูแล ป้องกัน และรักษาสุขภาพของตน ทั้งทางกายและทางจิต โดยเฉพาะในระหว่างตั้งครรภ์ คลอดลูกระยะเลี้ยงดูลูกอ่อน และในช่วงอายุที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

1.2 มีความรู้อย่างน้อยจบการศึกษาภาคบังคับหรือการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีโอกาสพัฒนาสติปัญญา จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ และทักษะในการประกอบอาชีพ สามารถพึ่งพาตนเอง และมีงานทำที่เหมาะสมและเป็นประโยชน์

1.3 มีความกระตือรือร้นที่จะใช้สิทธิและโอกาสแสวงหาความรู้เพื่อนำมาพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เต็มที่ พร้อมนำความรู้มาใช้ในการพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัว โดยเฉพาะของสมาชิกที่ยังเป็นเด็กและเยาวชน

1.4 มีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม มีคุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพื่อแผ่เมตตาธรรมและความรักออกไปสู่มวลมนุษยชาติ

2. ชีวิตและครอบครัว

2.1 มีเสรีภาพในด้านความรักและการเลือกคู่ครอง โดยพิจารณาถึงความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และถือว่าจริยธรรมทางเพศ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับบุรุษและสตรี

2.2 มีสิทธิตัดสินใจและร่วมภาระกับบุรุษในการคุมกำเนิด หรือทำแท้งได้ เมื่อมีเหตุจำเป็นภายในขอบเขตของกฎหมาย

2.3 ทั้งชายและหญิงมีหน้าที่ร่วมกับบุรุษในการเลี้ยงดูอบรมลูกและงานในบ้าน การแบ่งภาระหน้าที่ระหว่างกันควรเป็นไปตามความเหมาะสม โดยความยินยอมพร้อมใจของทั้งสองฝ่าย

2.4 ทั้งชายและหญิงมีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันในการสร้างครอบครัวที่อบอุ่น และกลมเกลียว โดยมีความรักความเคารพซึ่งกันและกัน และควรใช้เวลาร่วมกันเพื่อสร้างพื้นฐานที่มีความสุข และมีคุณธรรมให้แก่สมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน และเปิดกว้างไปถึงผู้สูงอายุ คณาญาติ และชุมชนด้วย

3. การมีส่วนร่วมในสังคม

3.1 การมีส่วนร่วมในการกำหนดค่านิยมและบทบาท โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสตรีเอง ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม และร่วมรณรงค์ปรับเปลี่ยนค่านิยม และเจตคติของสังคมที่มีต่อสตรีให้ถูกต้อง

3.2 มีส่วนร่วมคิดและร่วมตัดสินใจในปัญหาและกิจกรรมของชุมชน และสังคมเคียงบ่าเคียงไหล่กับชาย

3.3 มีส่วนร่วมในทางเศรษฐกิจตามหลักความสามารถ ทั้งในการได้รับคัดเลือกเข้าทำงาน การรับค่าตอบแทน และโอกาสก้าวหน้าเช่นเดียวกับชาย รวมทั้งได้รับการคุ้มครองมิให้มีการละเมิดสิทธิของตนตามกฎหมาย

3.4 มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาวิกฤติของสังคมและร่วมพัฒนาชุมชน สาสนา สิ่งแวดล้อม การเมือง และการปกครองในทุกระดับมากขึ้น รวมทั้งกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมและนันทนาการในทุกรูปแบบตามความสามารถ ความสนใจ และความถนัด

สรุป ความสำคัญของสตรี ในประเทศไทยสตรีมีความสำคัญต่อครอบครัวเป็นอย่างมาก เพราะต้องดูแลครอบครัว ทั้งภาระงานบ้าน ดูแลให้ความรักความอบอุ่นและขัดเกลาสั่งสอนแก่บุตร จัดอาหาร ดูแลสุขภาพของสมาชิกในครอบครัวเมื่อเกิดการเจ็บป่วย แต่ในปัจจุบันสตรีมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากสตรีได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างและเสนอแนะแนวทางในการสร้างความเจริญให้กับสังคมและประเทศชาติมากขึ้น สตรีจึงมีความสำคัญกับการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศในแทบทุกด้าน

บทสรุป

สตรีมีบทบาทหรือมีการทำหน้าที่หรือพฤติกรรมตามที่สังคมกำหนดสถานภาพ ซึ่งในปัจจุบันมีความเท่าเทียมระหว่างเพศมากขึ้น เช่น สตรีนอกเหนือจากการเป็นผู้ตามแล้วยังสามารถเป็นผู้นำทุกระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน ประเทศ นานาประเทศ สตรีมีโอกาสและสิทธิที่เท่าเทียมกับบุรุษในการประกอบอาชีพ สตรีสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองในระดับต่างๆ มากขึ้น สตรีมีบทบาททางสังคมมากขึ้น เป็นต้น และจากการที่สตรีมีบทบาทของการเป็นภรรยา มีบทบาทหน้าที่ของการเป็นมารดา ประกอบกับการที่สตรีได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น มีหน้าที่การงานที่ก้าวหน้าทัดเทียมกับบุรุษมากขึ้น สตรีจึงมีความสำคัญทางการศึกษากับทุกคนในครอบครัว โดยเฉพาะกับบุตรหลาน

คำถามท้ายบท

1. สตรีมีบทบาทและความสำคัญอย่างไรต่อการศึกษาของสมาชิกในครอบครัว

รายการอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค กรมอนามัย และกรมสุขภาพจิต. (2559). **คู่มือการส่งเสริมสุขภาพวัยรุ่นและเยาวชนในชุมชน**. กรุงเทพฯ : บริษัท ปิยอนด์ พับลิชชิง จำกัด.
- กระปุก. (12 พ.ย.58). **ประวัติ ออง ซาน ซูจี กับ 12 เรื่องน่ารู้ของดอกไม้เหล็กแห่งเมียนมา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://highlight.kapook.com/view/129056> [20 กุมภาพันธ์ 2561]
- คณะกรรมการสิทธิการสังคม กิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส. (2558). **ยุทธศาสตร์การเตรียมความพร้อมและพัฒนาศักยภาพสตรีเพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียนอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- บีบีซี. (11 เม.ย.60). **ยูเอ็นตั้ง "มัลลาลา" เป็นผู้ส่งสารสันติภาพ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.bbc.com/thai/international-39562406> [20 กุมภาพันธ์ 2561]
- มูลนิธิเพื่อนหญิง. (2552). **เอกสารประกอบการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ “พลังแม่ ครอบครัว เอาชนะยาเสพติด”**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเพื่อนหญิง.
- รุจา ภูไพบูลย์. (2534). **การพยาบาลครอบครัว แนวคิดทฤษฎีและการนำไปใช้**. ขอนแก่น : คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วอยซ์ ทีวี. (25 ก.ย.60). **เปิดประวัติอังเกลา แมร์เคิล นายกรัฐมนตรีเยอรมนี 4 สมัย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.voicetv.co.th/read/526870> [20 กุมภาพันธ์ 2561]
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). **สารสนเทศสถิติเด่น**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.nso.go.th/sites/2014/Pages/บริการสถิติ%20บทความเด่น/บทความเด่น.aspx> [20 กุมภาพันธ์ 2561]
- สุมาลี สังข์ศรี. (2556). **หน่วยที่ 12 การจัดการศึกษานอกระบบสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ. ใน เอกสารการสอนชุดวิชา 26302 การจัดการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 9 - 15**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุวัฒนา วิบูลย์เศรษฐ์. (2553). **หน่วยที่ 4 บทบาทและสัมพันธภาพในครอบครัว. ใน ประมวลสาระชุดวิชาจิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา หน่วยที่ 1 - 4**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล. (2555). **การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2543). **การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Nye, F.I. (1974). “Emerging and declining role” in *Journal of marriage and the family*. 36,234.

Rowe, G.P. (1981). “The development conceptual framework to the study of the family” in Nye, F.I. and Berardo, F.M. eds. **Emerging concept frameworks in family analysis**. New York : Praeger.

World Economic Forum. (2014). **The Global Gender Gap Report**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.weforum.org/system-initiatives/shaping-the-future-of-education-gender-and-work> [20 กุมภาพันธ์ 2561]

บทที่ 4

การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี

บทนำ

กลุ่มสตรีถือเป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน เนื่องจากเป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีคุณลักษณะเฉพาะบางอย่างแตกต่างไปจากกลุ่มเป้าหมายโดยทั่วไป ซึ่งกลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ถ้าเราจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้ในลักษณะรวมๆกับกลุ่มเป้าหมายทั่วไป ก็อาจจะไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะมีปัจจัยหลายอย่างที่กลุ่มเหล่านี้ต่างไปจากกลุ่มทั่วไป จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจัดบริการการศึกษานอกระบบแก่กลุ่มเป้าหมายเหล่านี้เป็นการเฉพาะที่แตกต่างไปจากกลุ่มเป้าหมายทั่วไป ดังนั้น การที่นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความรู้พื้นฐานในเรื่องการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี ทั้งความหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี วัตถุประสงค์การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี แนวคิดพื้นฐานของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี ตัวอย่างหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่สตรี และตัวอย่างงานวิจัยทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี จึงส่งผลให้นักการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจถึงหลักการและวิธีการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ตอบสนองปัญหา ความต้องการ ความสนใจ และการประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตของสตรีได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

ความหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี

อาชัญญา รัตนอุบล (2543) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี หมายถึง กิจกรรมทางการศึกษา และมวลประสบการณ์ความรู้ใดๆ ก็ตามที่ได้จัดขึ้นโดยบุคคล หน่วยงาน และสถาบันต่างๆ ในสังคม โดยมุ่งจัดขึ้นนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบโรงเรียนภาคปกติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ และทัศนคติที่พึงประสงค์ ของกลุ่มสตรีในสังคม โดยยึดหลักการที่ว่ากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าวจะสนองต่อความต้องการ ความสนใจ และประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาให้แก่กลุ่มเป้าหมายที่เป็นสตรีนั้นได้ด้วย การศึกษาดังกล่าวจึงเป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้กับสตรีทุกคนในชุมชน โดยจัดให้แก่สตรีทุกเพศ ทุกวัย ทุกภูมิภาค ทุกระดับการศึกษา และทุกชุมชน โดยมีลักษณะที่ยืดหยุ่นในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นตัวผู้สอน ผู้เรียน เวลา สถานที่ หลักสูตรและการสอน การจัดการบริหาร และการประเมินผล

ดังนั้น การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี จึงเป็นการจัดกิจกรรมการศึกษาที่มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น สอดคล้อง และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่เป็นสตรี ซึ่งมีปัญหาและความต้องการเฉพาะ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาสตรีให้มีการเรียนรู้ในเรื่องที่ตรงตามสภาพ ปัญหา และความต้องการของสตรี และส่งเสริมสมรรถนะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของสตรี

วัตถุประสงค์การศึกษาของระบบโรงเรียนสำหรับสตรี

อาชัญญา รัตนอุบล (2543) กล่าวถึงวัตถุประสงค์การศึกษาของระบบโรงเรียนสำหรับสตรี ดังนี้ เนื่องจากการศึกษานอกโรงเรียน หมายถึง การเรียนรู้จากธรรมชาติ สังคม หรือโปรแกรมการศึกษาที่จัดขึ้นโดยเฉพาะ ด้วยเหตุนี้ความมุ่งหมายของการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับสตรีจึงหมายถึงความถึงวัตถุประสงค์ของการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดขึ้น ที่มีความแตกต่างกันไปตามสภาพของแต่ละท้องถิ่น อายุสตรี สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความต้องการ ความสนใจของสตรีที่เข้าร่วมกิจกรรม การศึกษานอกโรงเรียน แต่อย่างไรก็ตาม โครงการหรือกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนที่จัดขึ้นในแต่ละโครงการย่อมตั้งอยู่บนพื้นฐานของการร่วมมืออันดีระหว่างกลุ่มสตรีในสังคมกับผู้จัดการศึกษานอกโรงเรียน นับตั้งแต่การวางแผนการศึกษา การประเมินความต้องการของผู้เรียน การกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้ การแสวงหาวิธีการ และทรัพยากร ตลอดจนการประเมินผลการเรียนรู้ดังกล่าว

ความมุ่งหมายโดยทั่วไปของการศึกษานอกโรงเรียนสำหรับสตรีก็คือ เพื่อการบริการและช่วยให้สตรีสามารถปรับชีวิตให้เข้ากันได้ หรือผสมกลมกลืนกับสภาพสิ่งแวดล้อม โดยบริการในรูปแบบต่างๆ กันตามลักษณะของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นสตรี ตามสภาพท้องถิ่น หรือตามสถานการณ์ ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อสภาพสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป การเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ ก็ย่อมจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงให้ทันต่อสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงนั้นๆ ด้วยรายละเอียดต่อไปนี้

1. เพื่อพัฒนาทรัพยากรสตรี การศึกษานอกโรงเรียนสำหรับสตรีมีวัตถุประสงค์ที่จะพัฒนาคุณภาพของสตรีให้เป็นทรัพยากรที่สำคัญของประเทศชาติ เพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองต่อไป เนื่องจากในการพัฒนาประเทศนั้น ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าหมายคือ คุณภาพของสตรีอันเป็นปัญหาขั้นมูลฐานของประเทศ หากสตรีมีคุณภาพแล้ว การแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมือง ก็จะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ซึ่งการศึกษานอกโรงเรียนจึงต้องการให้สตรีได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ในเรื่องต่อไปนี้คือ

1.1 เพิ่มพูนความรู้ การศึกษานอกโรงเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สตรีมีความรู้ ซึ่งมีใช้เฉพาะการอ่านออกเขียนได้เท่านั้น หากครอบคลุมไปถึงความรู้ความเข้าใจในเรื่องอื่นๆ ด้วย เช่น ด้านเศรษฐกิจ การปกครองและสุขภาพอนามัย เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับและปรับปรุงมาตรฐานความเป็นอยู่ของตนเองหรือชุมชนของตนให้ดีขึ้น

1.2 เกิดทัศนคติที่ดี ในสังคมที่สตรีมีคุณภาพ จำเป็นที่สตรีจะต้องมีทัศนคติที่ดีในการทำงาน การประกอบอาชีพ ความสัมพันธ์ คบค้าสมาคมกับผู้อื่น ด้วยเหตุนี้การศึกษานอกโรงเรียนจึงจำเป็นต้องสร้างและปลูกฝังทัศนคติที่ดีและเหมาะสมถูกต้องให้แก่สตรีตั้งแต่เกิดจนถึงวัยชรา ไม่ว่าจะเป็นด้านกรปกครองแบบประชาธิปไตย การซื้อสัตย์ การตรงต่อเวลา และการเคารพสิทธิของผู้อื่น เป็นต้น

1.3 เกิดทักษะหรือความชัดเจนในชีวิต สังคมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เนื่องจากเจริญทางด้านเทคโนโลยีและการคมนาคมสื่อสารที่รวดเร็วกว่าเดิม สังคมจึงไม่อาจหยุดนิ่ง เศรษฐกิจมีการบีบรัดตัว บังคับให้สังคมมีการเปลี่ยนแปลง การศึกษานอกโรงเรียนจึงต้องช่วยให้ความรู้แก่บุคคลเพื่อการปรับตัวกับสภาพและสถานการณ์ใหม่ of สังคมให้ได้ นอกจากนี้แล้วการที่ประชากร

ของโลกเพิ่มขึ้นในอัตราที่สูงขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงทำให้ความเป็นอยู่และชีวิตประจำวันของประชาชนได้รับผลกระทบ ด้วยเหตุนี้สตรีจึงควรต้องได้รับความรู้เพื่อจะเป็นผู้ที่มีคุณภาพ มีทักษะในอาชีพของตน เพื่อการเข้าแข่งขันในตลาดแรงงาน หรือเพื่อจะได้มีทักษะรู้จักประหยัดทรัพยากร และรู้จักใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองและชุมชนให้มากที่สุด

จะเห็นได้ว่า งานของการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อการพัฒนาทรัพยากรสตรี เนื่องจากงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน ส่วนใหญ่แล้วก็จะมุ่งส่งเสริมให้อ่านออกเขียนได้ มีนิสัยรักการอ่าน รู้จักการศึกษา ค้นคว้าแสวงหาความรู้เพิ่มเติม และพัฒนาตนเองให้ทันต่อสภาพเหตุการณ์ของโลกในปัจจุบัน ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ อีกทั้งยังได้สนับสนุนงานทางด้านอาชีพศึกษา ส่งเสริมให้รู้จักปรับปรุงงานอาชีพของตน ตลอดจนช่วยให้ผู้ที่มิงานทำอยู่แล้ว ได้พัฒนาความสามารถด้านวิชาชีพของตน รวมทั้งยังช่วยให้รู้จักเตรียมตัวให้พร้อมเพื่อการประกอบอาชีพต่อไป

2. เพื่อพัฒนาด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในชุมชน การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีมุ่งหวังให้ความรู้แก่สตรีในชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อม หรือพัฒนาด้านวัตถุที่ดีขึ้น เช่น การส่งเสริมด้านการผลิต การส่งเสริมการคมนาคม และการส่งเสริมสาธารณสุข เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว การศึกษานอกระบบโรงเรียนยังมุ่งหมายที่จะทำให้สตรีเกิดการเรียนรู้และสามารถเข้าใจปัญหาของตนเองและสภาพแวดล้อมที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาความเป็นอยู่และสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วชุมชนจะมีทรัพยากรอยู่ 3 ประเภทด้วยกัน คือ ทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรทางเทคนิค และทรัพยากรตามธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ก็คือ ตัวสตรีและความสามารถของสตรี สำหรับทรัพยากรทางเทคนิคก็คือสิ่งต่างๆ อันเป็นผลจากวิทยาศาสตร์และการประดิษฐ์ เช่น ถนน รถยนต์ ปุ๋ยเคมี ฯลฯ และทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ดิน แร่ธาตุ น้ำ และภูมิอากาศ ฯลฯ ถ้าหากสตรีได้พัฒนาความรู้ความสามารถในการวิเคราะห์ปัญหาและตระหนักว่าตนเองและชุมชนมีทรัพยากรอะไรบ้างแล้ว ก็จะตระหนักได้ว่า สิ่งใดที่ควรจะต้องปกป้องรักษา หรือสิ่งใดที่สามารถนำทรัพยากรมาใช้พัฒนาสภาพแวดล้อมของตนต่อไปได้ และชุมชนดังกล่าวก็也将มีความเจริญก้าวหน้าต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. เพื่อส่งเสริมความเป็นธรรมในการศึกษา ความเสมอภาคทางการศึกษามีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องจากเป็นสิทธิของมนุษย์และเป็นหัวใจของประชาธิปไตย การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีจึงมีส่วนช่วยสนับสนุนความเป็นธรรมในการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาเพื่อประโยชน์แก่สตรีทุกวัยและทุกชุมชน เพื่อให้สตรีทุกคนได้รับการศึกษาอย่างเท่าเทียมกันอันจะนำไปสู่ความสามารถที่จะช่วยเหลือตนเองและสังคมของตนได้ต่อไป

4. เพื่อส่งเสริมศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีงามของประเทศชาติ ในโลกปัจจุบัน ขณะที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีได้เจริญไปอย่างรวดเร็ว มนุษย์จะเริ่มเห็นห่างจากวัฒนธรรมและประเพณีดั้งเดิมของชาติ การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีจึงมีส่วนช่วยสนับสนุนให้สตรีเกิดการรับรู้เกี่ยวกับบรรณคดี ประวัติศาสตร์ และศิลปะประจำท้องถิ่น อันจะเป็นการส่งเสริมให้เกิดการรักษาและถ่ายทอดวัฒนธรรมของประเทศชาติขึ้น ด้วยเหตุนี้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีจะช่วยสนับสนุนให้สตรีมีชีวิตที่สมบูรณ์แบบ รู้จักการประพฤติปฏิบัติตนตามความถูกต้องและเหมาะสมของจารีตประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของ

ประเทศ ตลอดจนเป็นผู้ที่มีธรรมะประจำใจ อีกทั้งยังรู้จักรัก และช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ และทำให้เป็นผู้ที่มีความสุขในชีวิตตามควรแต่อดีตภาพของตน

5. เพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในหมู่สตรี การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีจะมีส่วนช่วยสนับสนุนพัฒนาความสามารถทางด้านประชาธิปไตยของสตรีไทย และยังส่งเสริมให้สตรีรู้จักการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ รู้จักการรับผิดชอบงานร่วมกัน รู้จักการแบ่งงานกันทำ รู้จักการปรับตัว รู้จักเคารพในความคิดเห็นและสิทธิหน้าที่ของผู้อื่น นอกจากนี้แล้ว การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรียังมีส่วนช่วยสนับสนุนให้สตรีได้รู้จักคิดวิพากษ์ วิจาร์ณ วิเคราะห์ปัญหา และสามารถตัดสินใจภายใต้ระบอบประชาธิปไตยได้อย่างเหมาะสม และถูกต้องอีกด้วย

6. เพื่อพัฒนาจิตใจของสตรี การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีจะช่วยให้สตรีได้ใช้ชีวิตอย่างสมบูรณ์ รู้จักการใช้เวลาว่างเพื่อการพักผ่อน รู้จักการอ่านหนังสือที่ตนสนใจ รู้จักฟังเพลงเพื่อความเพลิดเพลิน และได้รู้จักการพักผ่อนจากความตึงเครียดของชีวิตอีกด้วย นอกจากนี้แล้ว การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรียังช่วยสนับสนุนให้สตรีรู้จักพัฒนาจิตใจของตนเองให้เป็นผู้ที่มีทัศนคติ มีค่านิยมที่เหมาะสม มีความเชื่อและเข้าใจในเรื่องของความดีและความเลว ตลอดจนสามารถวินิจฉัย ตัดสินใจและเข้าใจสภาพการณ์ในสังคมที่ตนอาศัยอยู่ได้อย่างถูกต้อง

สุมาลี สังข์ศรี (2556) กล่าวว่า จากการวิเคราะห์เกี่ยวความเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม เศรษฐกิจ การเมือง วิทยาการและเทคโนโลยีในปัจจุบันแล้ว นำมาพิจารณาร่วมกับลักษณะของกลุ่มเป้าหมายสตรีซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะของการศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงควรที่จะมุ่งส่งเสริมและพัฒนาตามเป้าหมายดังนี้

1. มีความรู้และทักษะในการดำรงชีวิต (ความรู้และทักษะที่จำเป็นในยุคการเปลี่ยนแปลงนี้ได้แก่ การอ่านเขียน การคำนวณ การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีเบื้องต้น) สามารถดำเนินชีวิตและเผชิญกับปัญหาเฉพาะหน้าได้

2. มีความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพตามสภาพของแต่ละบุคคล

3. มีทักษะในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม

4. รู้จักสิทธิและหน้าที่ในการเป็นพลเมืองดีของสังคม

5. สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

วัตถุประสงค์การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความรู้และทักษะในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ และทักษะในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม รวมถึงการรู้สิทธิหน้าที่ของพลเมือง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

แนวคิดพื้นฐานของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี

1. แนวคิดการศึกษาและการเรียนรู้ผู้ใหญ่

การศึกษาและการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่ พัฒนาขึ้นโดยนักการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่มีชื่อเสียงหลายท่าน เช่น ประธานาธิปติจูเลียส ไนยเรย์ มัลคัม โนลส์ และเปาโล แฟร์ นักการศึกษาเหล่านี้มีความเห็นพ้องกันเรื่องการศึกษาหรือจิตวิทยาการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่หลายประการ คือ ผู้ใหญ่นั้นต่างจากเด็กเพราะพวกเขาไม่ใช่แก้ว

น้ำที่วางเปล่า แต่เป็นแก้วน้ำที่เต็มไปด้วยสติปัญญา ทักษะ และความสามารถที่พัฒนามาจากประสบการณ์ชีวิตจริง ไม่ว่าผู้ใหญ่ผู้นั้นจะได้เข้าเรียนตามระบบการศึกษาแบบทางการหรือไม่ก็ตาม ผู้ใหญ่เป็นผู้มีประสบการณ์กว้างขวางเพราะเขาได้เรียนรู้จากชีวิตจริง จากเพื่อน และจากสิ่งแวดล้อม ผู้ใหญ่มีความสนใจและเรียนรู้ได้เร็ว หากสิ่งที่เรียนนั้นมีความสอดคล้องกับชีวิตของพวกเขา ผู้ใหญ่เป็นผู้มีศักดิ์ศรี ดังนั้น เราจึงต้องให้ความเคารพและไม่ดูถูกเหยียดหยาม และผู้ใหญ่เรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อพวกเขามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้

คุณลักษณะสำคัญประการหนึ่ง ที่บอกถึงคุณภาพที่ดีของการศึกษาเรียนรู้แบบผู้ใหญ่คือ การศึกษาที่ตั้งอยู่บนฐานของ การตั้งปัญหา (Problem Posting) ที่ผู้เรียนกำลังประสบอยู่ อันต่างไปจากระบบการศึกษาแบบฝากธนาคาร (Banking Process) ที่ใช้วิธีการให้ความรู้ทีละเล็กทีละน้อยในบทเรียนแต่ละครั้ง วิธีการของระบบการศึกษาแบบฝากธนาคารคือ การเอาผู้เชี่ยวชาญจากข้างนอกชุมชนเข้าไปตัดสินใจว่าคนในชุมชนควรจะรู้เรื่องอะไร และทำอะไรอันเป็นการเรียนการสอนแบบดั้งเดิม (Mackenzie, 1993)

ประธานาธิบดีจูลีเยส ไนเรย์ กล่าวเกี่ยวกับการศึกษาแบบผู้ใหญ่ไว้ว่า สิ่งที่น่าพึงพอใจของการศึกษาแบบผู้ใหญ่คือ ผู้ใหญ่สามารถเลือกเรียนสิ่งที่ตนเองอยากเรียนได้ สิ่งนี้ต่างจากการเรียนรู้แบบเด็ก ที่เนื้อหาวิชาที่เด็กเรียนจะถูกครูกำหนดไว้แล้ว แต่ผู้ใหญ่ไม่ต้องถูกบังคับให้เรียนแบบเด็ก เพราะสามารถเลือกเรียนสิ่งที่ตนเองสนใจและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตนเอง เช่น การปลูกข้าว การสร้างบ้าน การทำความเข้าใจปัญหาโครงสร้างสังคมของขบวนการคนจน หรือคนชายขอบเพื่อต่อสู้เรียกร้องด้านสิทธิและการแก้ไขนโยบายของรัฐบาลที่มีผลกระทบต่อชีวิตและชุมชน เป็นต้น และแม้แต่ผู้ที่ไม่รู้หนังสือก็ไม่จำเป็นต้องเริ่มเรียนด้วยการเขียนการอ่าน แต่ใช้การอ่านการเขียนเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้เนื้อหาวิชาที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อชีวิตของเขา (Mulenga, 2001)

จากความเชื่อพื้นฐานดังกล่าว การจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ จึงเป็นกระบวนการที่ใช้เทคนิควิธีการต่างๆ เพื่อดึงเอาความรู้ สติปัญญา และประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมอบรมแต่ละคนออกมา เป็นกระบวนการที่เอื้ออำนวยและกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยน ถกเถียงในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของเขา หรือไม่ก็สร้างสถานการณ์ให้ผู้เข้าร่วมอบรมคิด วิเคราะห์ และหาคำตอบให้แก่ปัญหาและสถานการณ์นั้นๆ

แต่เนื่องจากสังคมทั่วไปให้ความสำคัญกับการศึกษาในระบบเป็นหลัก ดังนั้นผู้ใหญ่ที่มีระดับการศึกษาในระบบทางการน้อย หรือไม่ได้รับการศึกษาในระบบเลย ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคนจนในชนบท คนชายขอบ และชนกลุ่มน้อยต่างๆ หรือกลุ่มผู้ใช้แรงงาน มักจะถูกตัดสินว่าไม่มีความรู้ ไร้ความสามารถ ทำให้พวกเขาไม่ได้รับการยกย่อง ไม่ได้รับความสำคัญในสังคม ในระบบโครงสร้าง วัฒนธรรม และค่านิยม ที่ดูถูกคนจนที่มีการศึกษาน้อยแบบนี้ ส่งผลให้กลุ่มคนเหล่านี้ส่วนใหญ่ขาดความมั่นใจ และถูกทำให้เชื่อว่าตนเองเป็นแก้วน้ำที่ว่างเปล่า ดังคำตัดสินของสังคม

หากเราจะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนผู้ใหญ่ ประการสำคัญคือ เราจะต้องทลายความคิดและวิธีการสอนของระบบการศึกษาแบบเดิม ที่มีอยู่ในตัวเราเองก่อน การศึกษาและการเรียนรู้แบบผู้ใหญ่จะมีประสิทธิภาพที่สุด เมื่อตั้งอยู่บนฐานของการนำปัญหาหรือสถานการณ์ที่มาจากชีวิตจริงของพวกเขา มาร่วมกันเรียนรู้ด้วยความเชื่อมั่นว่าผู้ใหญ่มีความสามารถและจะแก้ปัญหาหรือหาคำตอบของสถานการณ์ของเขาเองได้

จริงๆ ผู้อำนวยการเรียนรู้ที่เชื่อและสอนแบบเก่าจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงความเชื่อและวิธีการสอนที่เคยเชื่อและปฏิบัติตามแบบเดิม

2. แนวคิดการเสริมสร้างพลัง

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีควรใช้หลัก การงเสริมสร้างพลัง Empowerment หรือ คือการทำให้เกิด ทำให้มี ทำให้ตระหนัก ทำให้เชื่อมั่น ทำให้ได้ใช้และพัฒนาศักยภาพที่มีอยู่ในตนให้ออกมาเป็นพลังที่สร้างสรรค์ โดยการเสริมสร้างพลังให้กับสตรี คือการให้สตรีได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับตนเอง บทบาทที่สำคัญต่างๆ และการดำเนินชีวิตอันเป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และสังคมโดยรวม โดยหลักการเสริมสร้างพลังอำนาจสตรี ประกอบด้วย 7 หลักการ ได้แก่ (De Pauli, L., ed., 2000)

1. การยกระดับความเท่าเทียมกันระหว่างเพศในครอบครัว ชุมชน องค์กร และสถานประกอบการ
2. การปฏิบัติต่อหญิงและชายอย่างเท่าเทียมกัน โดยการเคารพและสนับสนุนหลักสิทธิมนุษยชนและ ไม่มีการกีดกัน
3. การประกันสุขภาพ สวัสดิภาพ และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งคุณภาพชีวิตของ คนทำงานทั้งหญิงและชาย
4. การส่งเสริมการศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนาวิชาชีพแก่สตรี
5. การขับเคลื่อนภาคส่วนต่างๆ ในสังคมให้มีส่วนเสริมพลังอำนาจให้แก่สตรี
6. การส่งเสริมความเท่าเทียมกันโดยให้ชุมชนเป็นฐานการพัฒนา
7. การสื่อสาร / ประชาสัมพันธ์ ความสำเร็จของงานสร้างความเท่าเทียมกัน

การเสริมสร้างพลังเป็นแนวความคิดที่ครอบคลุมทั้งในระดับบุคคล องค์กร และชุมชน ซึ่งในระดับ บุคคลจะมุ่งศึกษาคุณลักษณะภายในของบุคคล ในระดับองค์กรจะเน้นไปที่โครงสร้างและกระบวนการที่จะ กระตุ้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกในองค์กร และในระดับชุมชนจะเน้นการศึกษาการกระตุ้นและส่งเสริม กิจกรรมหรือการกระทำที่จะทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น การเสริมสร้างพลังจึงเป็นทั้งกระบวนการ เสริมพลัง ผลผลิต ผลลัพธ์พลังจากกระบวนการ และผลิตภาพที่เกิดขึ้นจากการทำงาน นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลหรือความต้องการ ตลอดจนพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาต่อองค์กรใน ทางบวก ซึ่งการเกิดเสริมสร้างพลังนั้นต้องเริ่มจากบุคคลตระหนักในปัญหา จึงรวมตัวกันขึ้นเพื่อแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสาร มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน แบ่งปันอำนาจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยใช้วิธีการปฏิบัติ และการ สะท้อนกลับ เพื่อให้เกิดความรู้สึกรู้จักคิด มองเห็นแนวทางแก้ปัญหา และได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง ส่วน การเสริมสร้างพลังจะมีการพัฒนาให้มีความเข้มแข็งพอที่จะควบคุมตนเองจากปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลให้ ดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้อง และประเมินได้จากการมีปฏิสัมพันธ์ การมีส่วนร่วม ให้การช่วยเหลือซึ่งกันและ กันในกลุ่มต่อไป

นอกจากนี้ Stromquist (2013) ได้เสนอประเด็นเกี่ยวกับการเสริมสร้างพลังสำหรับสตรีผ่านแนวทาง การศึกษา ซึ่งสามารถทำได้ดังนี้

1. การสร้างความตระหนักและแก้ไขปัญหาการเหยียดหยามทางเพศอย่างต่อเนื่อง และการแก้ไข ปัญหาการเข้าถึงและเท่าเทียมกันในการศึกษาสำหรับเด็กหญิงและสตรี

2. การสร้างความมั่นใจว่าสตรีและบุรุษทุกคนได้รับการศึกษาที่จำเป็นเพื่อตอบสนองความต้องการขั้น พื้นฐานที่สอดคล้องกับสิทธิมนุษยชน

3. การเพิ่มความตระหนักรู้ของเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชาย ผู้หญิงและผู้ชาย เกี่ยวกับความไม่เสมอภาค ทางเพศ และความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันเหล่านี้

4. การขจัดความเหลื่อมล้ำทางเพศในทุกพื้นที่และทุกระดับการศึกษาให้หมดไป

5. การสร้างความมั่นใจในนโยบายและการปฏิบัติว่าสอดคล้องกับหลักการของความเท่าเทียมทางเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารจัดการหลักสูตรการศึกษาต่างๆ

6. การต่อสู้กับความรุนแรงในครอบครัวและทางเพศ ด้วยการให้การศึกษที่เหมาะสมสำหรับผู้ชาย และจัดหาข้อมูลและให้คำปรึกษาเพื่อเพิ่มความสามารถของผู้หญิงในการป้องกันตนเองจากความรุนแรง ดังกล่าว

7. การขจัดอุปสรรคในการเข้าถึงการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบโรงเรียนของ สตรีวัยรุ่นที่ตั้งครรภ์และคุณแม่วัยใส

8. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรี ด้วยการยอมรับประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของสตรีและการ ตระหนักถึงผลการเรียนรู้และผลลัพธ์ที่มีประสิทธิภาพต่อสตรี

9. การให้ความรู้แก่ชายและหญิงในเรื่องของผลกระทบของนโยบายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสตรี

10. การใช้มาตรการด้านกฎหมาย การเงิน และเศรษฐกิจที่เหมาะสม รวมถึงการดำเนินนโยบายทาง สังคม เพื่อให้สตรีมีส่วนร่วมในการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยขจัดอุปสรรคและจัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่ สนับสนุนการเรียนรู้

11. การให้ความรู้แก่สตรีและบุรุษในเรื่องการแบ่งปันภาระงานและความรับผิดชอบที่หลากหลาย

12. การสนับสนุนให้สตรีส่งเสริมอัตลักษณ์ของกลุ่มและสร้างองค์กรสตรีเพื่อนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลง ที่ดี

13. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีในกระบวนการตัดสินใจสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และในโครงสร้าง ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

จะเห็นได้ว่าการเสริมสร้างพลังนั้นจะเกี่ยวข้องกับเรื่องการใช้อำนาจ ซึ่ง Starhawk (1997) นักสตรี นิยมและนักสันติวิธีชาวอเมริกัน ได้จำแนกประเภทของอำนาจไว้ดังนี้ คือ

1. อำนาจเหนือกว่า (Power Over) หมายถึง การที่บุคคล หรือกลุ่มคน หรือสถาบัน ใช้แหล่งอำนาจที่ ตนมีอยู่ เช่น เพศ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ สถานภาพ เงินทอง ข้อมูล กฎหมายหรือกฎระเบียบ พวก พ้อง เครือญาติ ฯลฯ ในการสั่งการ ควบคุม เอาเปรียบ แสวงหาประโยชน์ กดขี่ ตัดสินใจแทน หรือให้คุณค่า และความหมายประสบการณ์แก่อีกบุคคลหนึ่ง หรืออีกกลุ่มบุคคลหนึ่ง

2. อำนาจร่วม (Power Sharing / Shared Power) หมายถึง การที่บุคคล หรือกลุ่มบุคคล หรือสถาบัน ใช้แหล่งอำนาจที่ตนมีอยู่ เช่น เงิน ทรัพย์สิน ตำแหน่งหน้าที่ อายุ ประสบการณ์ เพศ ความรู้ เวลา พลัง ฯลฯ เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูล สนับสนุน ตัดสินใจร่วมกับอีกบุคคลหนึ่ง หรืออีกกลุ่มบุคคลหนึ่ง

3. อำนาจภายใน (Power Within) คือ ศักยภาพภายในที่บุคคลหรือกลุ่มมีอยู่ หรือหากไม่มีก็สามารถพัฒนาขึ้นมาได้ เรานำมาใช้เพื่อเผชิญกับความกลัว ความไม่ยุติธรรม หรืออุปสรรคต่างๆ และตอบโต้กับสถานการณ์นั้นๆ อย่างสันติวิธี หรือใช้ในการดำเนินชีวิตที่ติงาม อำนาจภายในเป็นสิ่งที่เรามีแล้วไม่มีใครแย่งชิงไปจากเราได้

ตัวอย่างของอำนาจภายใน ได้แก่ สติปัญญา ความมุ่งมั่น ความมั่นใจ ความกล้าหาญ การปล่อยวาง ความสงบ ความกรุณา ความเมตตา ความสามัคคี ความหวัง คุณธรรม ความมั่นใจ การให้อภัย ความอดทน ความรัก ความซื่อสัตย์ และความหนักแน่น เป็นต้น

Starhawk เห็นว่าการใช้อำนาจเหนือกว่าเป็นการทำลายอำนาจภายในของทั้งผู้ใช้อำนาจและผู้ที่ถูกใช้อำนาจ และปิดกั้นโอกาสในการสร้างวัฒนธรรมการใช้อำนาจร่วมในทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว เพื่อน องค์กร สถาบันหรือสังคมระดับใหญ่ เพราะการใช้อำนาจเหนือกว่าทำให้คนที่ถูกใช้อำนาจเกิดความกลัว ความโกรธ ความไม่พอใจ ความรู้สึกต่ำต้อย ขาดความมั่นใจ และการสยบยอม ส่วนบุคคลหรือกลุ่มคนที่เป็นผู้ใช้อำนาจก็จะเกิดความโลภ ความหลงในอำนาจ ความเห็นแก่ตัว และนิยมใช้ความรุนแรง ขาดความเมตตา กรุณา เห็นอกเห็นใจผู้อื่น และไม่พัฒนาสติปัญญาใช้ในการแก้ปัญหา

โลกของเราถูกครอบงำด้วยการใช้อำนาจเหนือกว่าในทุกมิติ ตั้งแต่ความสัมพันธ์ในระดับครอบครัว ความสัมพันธ์ระหว่างเพศ ความสัมพันธ์ในระดับชุมชน ประเทศชาติ และระดับโลก ไม่ว่าจะเป็นมิตินด้าน การเมือง การศึกษา ระบบเศรษฐกิจ การทหาร ระบบการปกครองโดยรัฐ และรวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ซึ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุหลักของความรุนแรงรูปแบบต่างๆ รวมถึงความขัดแย้งและสงครามที่เกิดขึ้นตั้งแต่ยุคโบราณและขยายตัวเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ

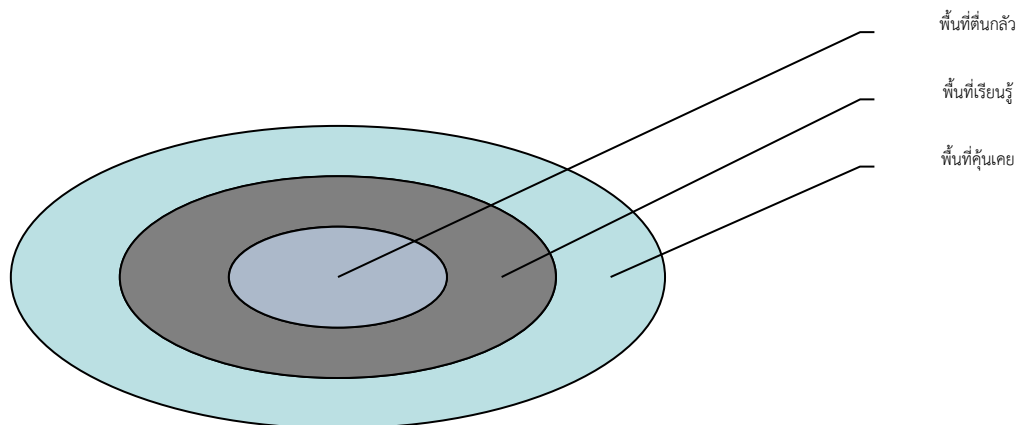
วิธีเดียวที่จะลดความรุนแรงและเปลี่ยนแปลงสังคมให้เกิดสันติภาพและความยุติธรรมก็คือ การสร้างอำนาจภายในให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน โดยเฉพาะในหมู่คนชายขอบกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มผู้หญิง กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มคนยากจน กลุ่มต่อสู้เพื่อรักษาสิ่งแวดล้อมและสิทธิมนุษยชน กลุ่มเกย์ เลสเบี้ยน กลุ่มแปลงเพศ และกลุ่มข้ามเพศ (Transsexuals and Transgender) เป็นต้น

นักสตรีนิยมหลายกลุ่มเรียกวัฒนธรรมการใช้อำนาจเหนือกว่าอีกอย่างว่า วัฒนธรรมครอบงำ (Dominant Culture) หรือ วัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ (Male Dominant Culture/Patriarchy) อันหมายถึง การที่คนกลุ่มหนึ่งในสังคม (เช่น ผู้ชายรักเพศตรงข้าม) เป็นผู้มีอำนาจในการตัดสินใจในสถาบันต่างๆ ของสังคม แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่า ผู้หญิงที่มีแหล่งอำนาจจะไม่ใช้อำนาจเหนือกว่ากับผู้อื่น หรือเมื่อผู้หญิงรวมกันเป็นกลุ่มหรือองค์กรจะไม่มีการบริหารหรือปกครองแบบอำนาจเหนือกว่า เพราะผู้หญิงก็เติบโตและรับเอาวัฒนธรรมครอบงำเข้ามาเป็นวิถีชีวิตด้วยเช่นกัน แต่ที่เรียกกันว่า วัฒนธรรมชายเป็นใหญ่ เพราะในระดับโครงสร้างของสังคมนั้น เราจะเห็นว่าทุกๆ สถาบันล้วนแต่มีผู้ชายกุมอำนาจในระดับการตัดสินใจทั้งสิ้น

ขบวนการเรียกร้องสิทธิของคนกลุ่มน้อย กลุ่มคนชายขอบหรือขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคมทั่วโลก คือ กระบวนการต่อต้านการใช้อำนาจเหนือกว่าของรัฐ สถาบัน หรือกลุ่มคนที่มีอำนาจและสิทธิในสังคม สร้างและฟื้นฟูอำนาจภายในของคนกลุ่มน้อยหรือคนชายขอบกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มผู้ติดเชื้อ กลุ่มผู้หญิง กลุ่มชนเผ่า กลุ่มคนพิการ กลุ่มแรงงานนอกระบบ กลุ่มแรงงานเกษตรกร และกรรมกรโรงงาน กลุ่มเกย์ เลสเบี้ยน และกลุ่มอื่นๆ รวมถึงเรียกร้องให้รัฐ สถาบันต่างๆ และสังคมทั่วไปใช้อำนาจร่วมในความสัมพันธ์ทุกระดับ

ในส่วนของจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี ประเด็นเรื่องอำนาจและการใช้อำนาจมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการบ่งบอกว่า ผู้อำนวยการเรียนรู้และแนวทางการจัดการศึกษาแบบนี้มีพื้นฐานจากอะไรและมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดอะไรขึ้นในหมู่ผู้เข้าร่วม เนื่องจากแนวความคิด หลักการ และเป้าหมายของการจัดการศึกษาแบบนี้เป็นไปเพื่อสร้างความยุติธรรมและสันติภาพในสังคม ดังนั้น ตัวผู้อำนวยการเรียนรู้และแนวทางการจัดการศึกษาที่ใช้ทั้งหมดต้องแสดงให้เห็นว่าได้ทำให้เกิดสันติภาพและความยุติธรรมขึ้นในหมู่ผู้เข้าร่วม และเนื่องจากกลุ่มสตรีมักเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากโครงสร้างสังคมที่ไม่ยุติธรรม ผู้อำนวยการเรียนรู้จึงมีหน้าที่โดยตรงในการนำกระบวนการให้ผู้เข้าร่วมเกิดการฟื้นฟูอำนาจภายใน สนับสนุนให้มีการใช้อำนาจร่วมในหมู่ผู้เข้าร่วมอบรม ทำทนายผู้เข้าร่วมอบรมเมื่อมีการใช้อำนาจเหนือกว่า และตัวผู้อำนวยการเรียนรู้เองจะต้องใช้อำนาจร่วมกับผู้เข้าร่วมอบรมมากที่สุดเท่าที่จะมากได้ กรณีของการใช้อำนาจเหนือกว่าของผู้อำนวยการเรียนรู้ต้องตั้งอยู่บนเจตนาที่จะให้ผู้เข้าร่วมอบรมเกิดการเรียนรู้เติบโต มิใช่การแสดงอำนาจว่าตนเองเหนือกว่า หรือเพื่อความสะดวกสบายของผู้อำนวยการเรียนรู้เอง

3. แนวคิดพื้นที่การเรียนรู้

ภาพที่ 4.1 พื้นที่การเรียนรู้

อวยพร เชื้อนแก้ว (2551) ได้กล่าวถึง แนวคิดพื้นที่การเรียนรู้ว่าเป็นการอธิบายเรื่องการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ ความคิดความเชื่อ และพฤติกรรมของคนเรานำไปสู่การเติบโต โดยมองว่า ในชีวิตเราทุกคนนั้นมีพื้นที่การเรียนรู้ด้วยกันสามพื้นที่ กล่าวคือ

พื้นที่คุ้นเคย (Comfort Zone) ซึ่งหมายรวมถึง สิ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่เราคุ้นเคย เช่น สถานที่อยู่อาศัย ผู้คนที่เรารู้จัก วัฒนธรรม อาหารการกิน ภาษา ความคิด ความเชื่อ ทักษะข้อมูลที่เรารู้เป็นอย่างดี เมื่อใดที่เราอยู่ในพื้นที่คุ้นเคยเราจะรู้สึกสบายๆ มั่นใจ ผ่อนคลาย ทำอะไรก็สะดวกปลอดภัย แต่พื้นที่นี้ไม่ช่วยให้เราเรียนรู้สิ่งใหม่ เราจะทำเหมือนเดิมเป็นนิสัย จึงทำให้เราไม่ต้องขวนขวาย ไม่ต้องทำทนายตัวเอง ไม่ต้องเปลี่ยนแปลงตนเอง นานๆ เข้าเราจะเป็นคนเฉื่อยชา น่าเบื่อ และมีความคับแคบ

พื้นที่ไม่คุ้นเคยหรือพื้นที่เรียนรู้ (Discomfort Zone or Learning Zone) สิ่งที่เป็นรูปธรรม นามธรรมที่อยู่นอกพื้นที่คุ้นเคย สะดวกสบายของเรา เช่น ความคิด ข้อมูล ทักษะที่เราไม่เคยได้ยินมาก่อน วัฒนธรรม ภาษา ผู้คน ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และสิ่งต่างๆ ที่ต่างไปจากที่เรามีหรือเป็น เมื่อใดที่เราออกไปสู่พื้นที่ไม่คุ้นเคย หรือพื้นที่ไม่สบายนี้ เราจะเกิดความรู้สึกหลายอย่าง เช่น ประหม่า กลัว ไม่แน่ใจ ตื่นเต้น วิตกกังวล อึดอัด อยากรู้อยากเห็น ไม่ปลอดภัย เกร็ง ทำทนายสนุก แต่พอเราอยู่ในพื้นที่นั้นนานๆ จนชิน พื้นที่นั้นก็กลายเป็นพื้นที่คุ้นเคย การเรียนรู้และเติบโตของเราก็เกิดขึ้น และขยายตัวออกไปกว้างกว่าเดิม บางทีเราเรียกว่าเป็น การขยายใจดาว

แนวคิดพื้นที่การเรียนรู้ช่วยให้ผู้อำนวยการเรียนรู้ตระหนักว่า ตนมีหน้าที่ต้องจัดกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนออกจากใจดาว คือ ออกจากพื้นที่สะดวกสบาย ไปอยู่ในพื้นที่เรียนรู้ เพราะนั่นคือพื้นที่ที่เขาจะเปลี่ยนแปลงเติบโต เราจะสังเกตได้ง่ายว่า เมื่อใดที่ผู้เรียนอยู่ในเขตสบายเขาจะเบื่อ ง่วงนอน และมีส่วนร่วมน้อยมาก แต่เมื่อเขาอยู่ในเขตเรียนรู้ พวกเขาจะรู้สึกตื่นตัว ไม่เบื่อ ใส่ใจ ทำทนายและมีส่วนร่วมสูง หากกระบวนการจัดการศึกษาสนับสนุนผู้เรียนให้อยู่ในเขตนี้อย่างเหมาะสม ผู้เรียนจะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เกิดการเปลี่ยนแปลงเติบโตแม้ว่าจะยาก และทำได้ไม่ดีในตอนแรกๆ เพราะไม่คุ้นเคย ไม่มั่นใจและกลัว แต่หากได้กำลังใจจากผู้เรียนด้วยกันและผู้อำนวยการเรียนรู้ พร้อมทั้งได้ฝึกทำบ่อยๆ เขาก็จะเกิดความมั่นใจ รู้สึกภูมิใจและมีความสุขที่ตนเองสามารถฝึกฝนเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงตนเองในทางที่ดี ท้ายที่สุดพื้นที่คุ้นเคยก็ได้รับการขยาย ผู้เรียนจะมีทักษะความรู้ และโลกทัศน์ที่กว้างขึ้น ซึ่งนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อพวกเขาแล้ว จะยังประโยชน์ให้คนรอบข้างและสังคมที่เขาอาศัยอยู่อีกด้วย

พื้นที่ตื่นกลัว (Alarm Zone) คือ พื้นที่ที่ยากเกินไป เสี่ยง และไม่ปลอดภัยเกินความสามารถที่ผู้เรียนจะรับหรือเรียนรู้ได้ เช่น สิ่งที่ยากเกินความสามารถ มีความเสี่ยง กลัว วิตกกังวล หรือถูกกดดันมากเกินไปพวกเขาจะควบคุมตนเองหรือสถานการณ์ได้ ผู้เรียนจะไม่เกิดการเรียนรู้หรือเติบโต ในขณะที่ทำกิจกรรมนั้น ผู้เรียนจะตกใจและกลัวมากจนซ็อก คมสติไม่อยู่ เมื่อผ่านกิจกรรมนั้นไปแล้ว นอกจากผู้เรียนจะไม่เรียนรู้แล้ว อาจจะไปปิดตัวเอง ขาดความมั่นใจในเรื่องนั้นๆ และไม่อยากยุ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์หรือกิจกรรมนั้นๆ อีกต่อไป ผู้อำนวยการเรียนรู้จะต้องแน่ใจว่ากิจกรรมที่จัดไม่นำผู้เรียนออกมาในพื้นที่นี้

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี

การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีมีกระบวนการโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของ Knowles ที่กล่าวถึงทฤษฎี Andragogy ว่าหมายถึง ศิลปะและวิทยาศาสตร์ของการช่วยเหลือผู้ใหญ่ให้เกิดการเรียนรู้ (อาชัญญา รัตนอุบล, 2543) ดังนี้

1. เริ่มต้นด้วยการสร้างบรรยากาศสำหรับการแสวงหาคำตอบร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน โดยเป็นการร่วมมือระหว่างกันอย่างไม่เป็นทางการ การนับถือเสียงส่วนใหญ่ การร่วมมือระหว่างกัน การสนับสนุน ดังนั้น การสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ของสตรี ได้แก่ บรรยากาศที่อบอุ่น บรรยากาศแห่งการเคารพซึ่งกันและกัน บรรยากาศของการนำไปสู่การสนทนา บรรยากาศที่สตรีรู้สึกถึงความชัดเจนและความมั่นคงในบทบาทที่นำนับถือของตนเอง บรรยากาศของความไวซึ่งกันและกัน

2. ร่วมกันวางแผนโครงการการเรียนรู้หรือกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้สอนและผู้เรียน โดยจะเป็นการตัดสินใจอย่างมีส่วนร่วม บทหลักของการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง ดังนี้

- มโนทัศน์ของผู้เรียน เป็นผู้ชี้นำตนเองเพิ่มขึ้น
- บทบาทของประสบการณ์ของผู้เรียน เป็นแหล่งทรัพยากรที่มีคุณค่า
- ความพร้อมในการเรียนรู้ พัฒนาจากงานในชีวิตจริงและปัญหา
- แนวทางการเรียนรู้ เน้นงานหรือปัญหาเป็นศูนย์กลาง
- การจูงใจ แรงจูงใจภายใน ความอยากรู้ อยากรู้เห็น

3. ร่วมกันวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการประเมินร่วมกัน ดังนี้

3.1 การพัฒนารูปแบบของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ หรือสมรรถนะที่ต้องการจากการวิจัย การตัดสินใจของผู้เชี่ยวชาญ การวิเคราะห์งาน การมีส่วนร่วมของกลุ่ม

3.2 การประเมินระดับพฤติกรรมหรือการปฏิบัติในรายละเอียดแต่ละข้อของแต่ละบุคคล ได้แก่

- การประเมินความรู้ โดยการทดสอบโดยแบบทดสอบต่างๆ การแสดงการปฏิบัติต่างๆ
- การประเมินความเข้าใจ และ insight โดยการให้ผู้เรียนแสดงความสามารถในการแก้ไขปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ การประยุกต์ความรู้มาใช้ การวิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ
- การประเมินทัศนคติ ความสนใจ และค่านิยม คุณค่า โดยการใช้แบบทดสอบทางจิตวิทยา การแสดงบทบาทสมมติ การสร้างสถานการณ์ให้ตัดสินใจ

3.3 การประเมินช่องว่างระหว่างรูปแบบในข้อ 1 และระดับการปฏิบัติในปัจจุบัน ในข้อ 2 โดยการประเมินจริงในแบบประเมิน โดยอาจประเมินโดยตัวผู้เรียนเอง กลุ่มผู้เรียน หรือผู้เชี่ยวชาญ

4. ร่วมกันสร้างเป้าหมายในการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน โดยความร่วมมือกัน

5. ร่วมกันออกแบบแผนการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายการเรียนรู้ โดยอาจใช้โครงการการเรียนรู้ สัญญาการเรียนรู้ลำดับก่อนหลังขึ้นกับความพร้อมของผู้เรียน

6. ร่วมกันเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุความสำเร็จตามที่ผู้เรียนต้องการ โดยโครงการจะเป็นโครงการใฝ่รู้ด้วยตนเอง เอกัตศึกษา ที่เน้นประสบการณ์

7. ร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งอาจประเมินโดยการรวบรวมหลักฐานของตนเองร่วมกับผู้สอน

นอกจากนี้ สุมาลี สังข์ศรี (2556) ได้กล่าวถึงหลักในการจัดการศึกษานอกระบบกับกลุ่มสตรีซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ ดังนี้

1. หลักการการให้ความเสมอภาคในโอกาสรับการศึกษา
2. หลักการคำนึงถึงสภาพและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย
3. หลักการจัดการศึกษาที่หลากหลาย
4. หลักการจัดการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น
5. หลักการจัดการศึกษาที่ต่อเนื่อง
6. หลักการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายและชุมชน
7. หลักการใช้ชุมชนเป็นฐาน

จากหลักการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีข้างต้น จึงขอเสนอแนะถึงรายละเอียดเพิ่มเติมในด้านต่างๆ เช่น

- ด้านเนื้อหา เนื้อหาที่จะใช้ในกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีอาจเกี่ยวข้องกับเรื่องดังนี้

1. การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างเท่าเทียมกันและไม่เลือกปฏิบัติ
2. การคำนึงถึงบทบาทที่เหมาะสมและเท่าเทียมกันระหว่างหญิงและชายภายในครอบครัว
3. การส่งเสริมสุขภาพและสิทธิอนามัยการเจริญพันธุ์ของสตรี
4. การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการป้องกันและขจัดความรุนแรงในครอบครัว
5. การส่งเสริมความรู้เรื่องการพิทักษ์และคุ้มครองสิทธิสตรี
6. การส่งเสริมความรู้ต่างๆ ที่จำเป็นแก่สตรี

7. การส่งเสริมบทบาทของสตรีในทางเศรษฐกิจ เช่น การเสริมสร้างภาวะผู้นำแก่สตรี การส่งเสริมสนับสนุนให้สตรีได้รับการศึกษาโดยเฉพาะในสาขาวิชาขาดแคลน

- ด้านกิจกรรม กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีอาจเกี่ยวข้องกับเรื่องดังนี้

1. การดำเนินโครงการ/กิจกรรมที่ส่งเสริมภาวะผู้นำแก่สตรีในชุมชน และพัฒนาสตรีในด้านต่างๆ เช่น การสร้างภาวะผู้นำ/การตัดสินใจเรื่องต่างๆ ในชุมชน และการสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสตรีในการเมืองระดับท้องถิ่น การส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย/บทบาทหญิงชายในการพัฒนาท้องถิ่น การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ การให้ความรู้และสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องสุขภาพและสิทธิอนามัยการเจริญพันธุ์ การให้ความรู้และสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องสิทธิและกฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสตรี การป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อสตรี การให้ความรู้และสร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องสถานการณ์สังคมและปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นกับสตรี

2. การพัฒนาและส่งเสริมความรู้ให้แก่บุคลากรท้องถิ่น/พนักงานท้องถิ่น ในเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาสตรี การส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างชายหญิง การคุ้มครองพิทักษ์สิทธิ การละเมิดสิทธิ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสตรี

3. การส่งเสริมการจัดตั้งศูนย์ให้การช่วยเหลือและพิทักษ์คุ้มครองสิทธิแก่สตรี การดำเนินงานด้านการพัฒนาสตรี

4. การจัดทำข้อมูลกลุ่มเป้าหมายด้านสตรี เช่น ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสตรี ข้อมูลการหย่าร้าง ข้อมูลผู้ถูกระงับคดีด้วยความรุนแรงในครอบครัว ข้อมูลสถานการณ์ปัญหาครอบครัว ข้อมูลเด็กหญิงและเด็กถูกละเมิดทางเพศและทางร่างกาย ข้อมูลการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น ข้อมูลสถานการณ์ปัญหาของผู้ด้อยโอกาสทางสังคมทุกทอดทั้ง เป็นต้น

5. การทำงานร่วมกันเป็นเครือข่ายกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคเอกชนในพื้นที่ เพื่อดำเนินงานคุ้มครองพิทักษ์สิทธิแก่สตรีที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาความรุนแรงในครอบครัว หรือถูกละเมิดสิทธิ

และจากการศึกษาแผนปฏิบัติการพัฒนาสตรีของหน่วยงานอื่นๆ ในประเทศไทย พบว่า หน่วยงานมีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมสำหรับกลุ่มเป้าหมายสตรี ซึ่งถือได้ว่าเป็นกิจกรรมการศึกษา อกระบบโรงเรียน (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2560) ดังนี้

- กระทรวงศึกษาธิการ จะจัดหลักสูตรการเป็นข้าราชการครู ข้าราชการพลเรือน บุคลากรทางการศึกษาที่ดี มีความรู้ ความเข้าใจ ความเสมอภาคระหว่างชายหญิง / โครงการการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 13 ประชากรและสังคม 2560 เรื่อง ความเป็นธรรม และ ความเป็นไท ด้านเพศและการเจริญพันธุ์ : ความท้าทายไม่มีที่สิ้นสุด / โครงการสร้างเครือข่ายการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชายในจังหวัดเลย / โครงการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านเพศวิถีและทักษะชีวิต / โครงการเสริมสร้างศักยภาพการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นที่มีความพิการทางการได้ยิน / โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตสตรีหม้ายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ / โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการการดูแลสุขภาพหญิงหลังคลอดด้วยการแพทย์แผนไทย (การอยู่ไฟ) / โครงการวิจัยเรื่องคุณค่าและความสำคัญของการมีนักเรียนนายร้อยตำรวจหญิงและความจำเป็นในการเพิ่มจำนวนตำรวจหญิงในประเทศไทย

- กระทรวงสาธารณสุข โครงการขับเคลื่อนพระราชบัญญัติการป้องกันและแก้ไขการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น (พ.ร.บ.การป้องกันแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พ.ศ. 2559) / แผนงานมีการจำแนกข้อมูลข้าราชการชายหญิงในหน่วยงานประเภทอำนาจการและบริหาร / แผนงานจัดเก็บข้อมูลสถิติแยกเพศของบุคลากรในหน่วยงาน

- สำนักนายกรัฐมนตรี แผนงานการกำหนดแนวทางในการจัดทำงบประมาณโดยคำนึงถึงมิติหญิงชาย / แผนงานการสร้างความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดทำงบประมาณ โดยคำนึงถึงมิติหญิงชาย แก่เจ้าหน้าที่และบุคลากรของสำนักงาน / ความเสมอภาคหญิงชายด้านการบุคคล

- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ การพัฒนาองค์กรเกษตรกร (3ก) สู่ Smart Group กิจกรรมสัมมนาเครือข่ายกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรระดับเขต

- กระทรวงมหาดไทย แผนงานโครงการส่งเสริมอาชีพให้บุคลากรหญิงมีรายได้เสริม

- กระทรวงอุตสาหกรรม แผนงานส่งเสริมและสนับสนุนให้สตรีมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กร / ส่งเสริมและสนับสนุนให้สตรีมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรทุกๆ กิจกรรม

- ส่วนราชการอิสระ/รัฐวิสาหกิจ เช่น สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงินจัดทำแผนงานจัดเก็บข้อมูลจำแนกเพศของเจ้าหน้าที่สำนักงานปปง.เพื่อนำไปใช้ประกอบการกำหนดนโยบายและแผนงาน

สำนักอัยการสูงสุดจัดทำแผนงานการจัดทำข้อมูลจำแนกเพศ ได้แก่ โครงการจัดทำข้อมูลจำแนกเพศการเข้าร่วมสอบปากคำ/ชี้ตัวเด็กและเยาวชนทั้งที่เป็นผู้เสียหาย พยาน และผู้ต้องหา โครงการจัดทำข้อมูลบุคลากรภายในองค์กรโดยจำแนกเพศ การดำรงตำแหน่งระดับให้เป็นปัจจุบัน โครงการจัดทำข้อมูลจำแนกเพศบุคลากรผู้ได้รับการพัฒนาเพื่อส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างชายหญิง

ดังนั้น การส่งเสริมและสนับสนุนพัฒนาสตรีด้วยการศึกษาจากระบบโรงเรียนควรจะเป็นการส่งเสริมและพัฒนาสตรีในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาประเภทใด การฝึกอบรม การฝึกทักษะด้านผู้นำทางอาชีพ การฝึกทักษะด้านผู้นำทางอาชีพ การได้รับความรู้ ข้อมูล ข่าวสารในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสตรี ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ค่านิยม และวัฒนธรรม นอกจากนี้แล้วยังควรส่งเสริมให้สตรีรู้จักการใช้เทคโนโลยีเพื่อความอยู่รอดในสังคมแห่งยุคสารสนเทศเช่นในปัจจุบัน

แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี

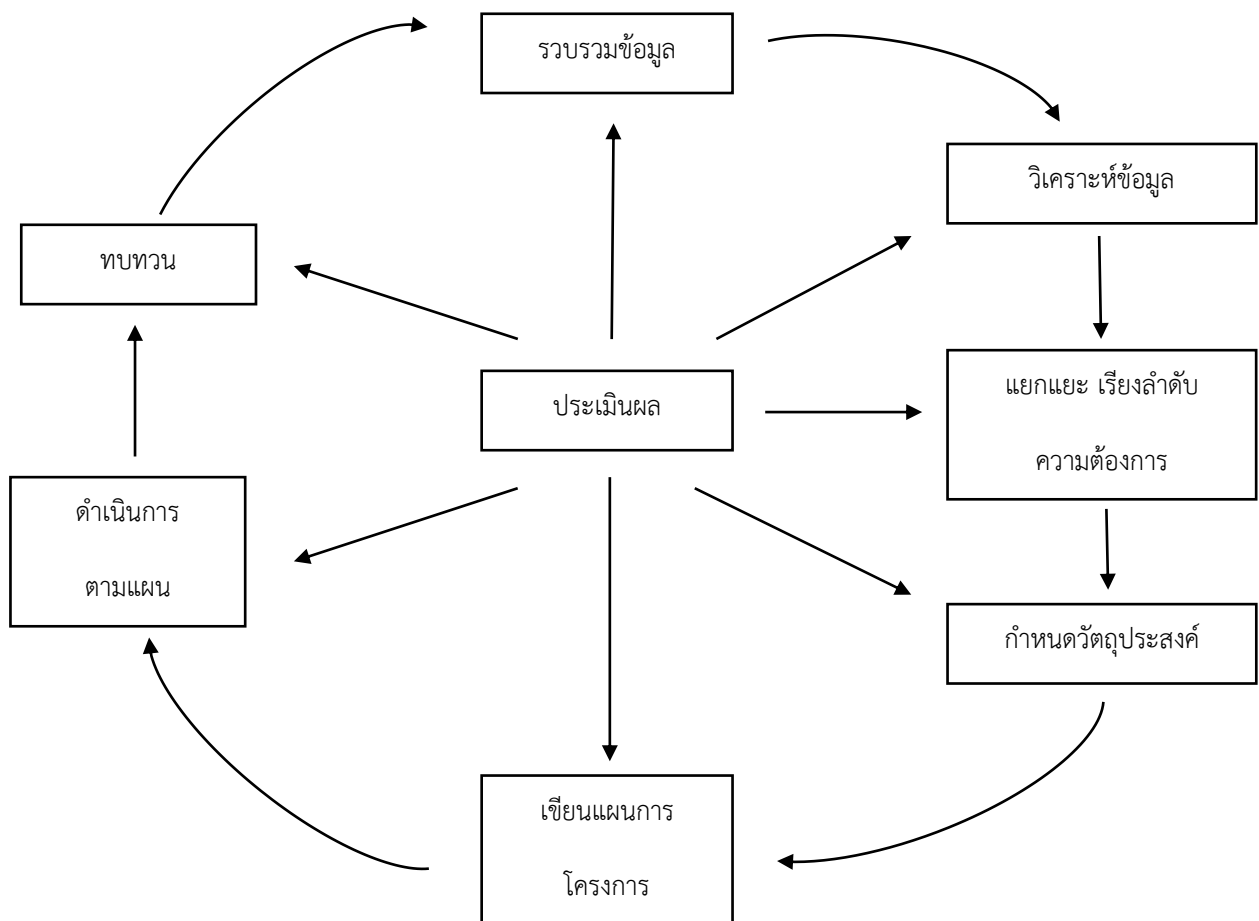
แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีเพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของสตรีในด้านต่างๆ ดังนี้ นักศึกษานอกระบบโรงเรียน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาสตรี จะต้องรู้และเข้าใจหลักการและกระบวนการการศึกษาความต้องการด้านการศึกษา นอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี และการวางแผนโครงการหรือกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย การรวบรวม และเก็บข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการการศึกษานอกระบบโรงเรียน การวิเคราะห์ข้อมูล สภาพปัญหา และความต้องการการศึกษานอกระบบโรงเรียน การแยกแยะเรียงลำดับความสำคัญของสภาพปัญหาและความต้องการ การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย การเขียนแผนการโครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียน การดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ การวัดและการประเมินผล และการพิจารณาทบทวนปรับปรุงแก้ไขโครงการ อันจะเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีเพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพและคุณภาพชีวิตของสตรีในด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับความต้องการและปัญหาที่แท้จริง โดย อาชญญา รัตนอุบล (2543) ได้กล่าวถึงแนวทางทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีผ่านการวางแผนโครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี ดังนี้ การวางแผนโครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี คือ กระบวนการจัดเตรียมเพื่อการตัดสินใจ จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนในอนาคต โดยมีกำหนดไว้ล่วงหน้าว่าจะจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนอะไร วัตถุประสงค์อย่างไร ใช้วิธีการอะไร เมื่อใด และใครเป็นผู้รับผิดชอบ ซึ่งจะนำไปสู่การตอบสนองต่อสภาพปัญหาและความต้องการของสตรีได้อย่างแท้จริง จึงสรุปได้ว่าการวางแผนของโครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีควรประกอบด้วยวัตถุประสงค์ เป้าหมาย การตัดสินใจที่มีเหตุผล และการกระทำตามแผน เพื่อให้บังเกิดผลตามที่ต้องการ

กระบวนการวางแผนโครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี มีดังนี้ หลักจากที่นักศึกษานอกระบบโรงเรียนได้ข้อมูล สภาพปัญหา และความต้องการของสตรีแล้ว และสามารถปรับข้อมูลเหล่านั้นไปสู่วัตถุประสงค์ของการปฏิบัติเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ ขั้นตอนของการวางแผนโครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ และการลงมือปฏิบัติ การประเมิน

ความก้าวหน้า และพิจารณา ทบทวน ปรับปรุง และแก้ไขโครงการ ดังรายละเอียดกระบวนการวางแผนของโครงการการศึกษาอกระบบโรงเรียนดังนี้

1. รวบรวม และเก็บข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการการศึกษาอกระบบโรงเรียน
2. วิเคราะห์ข้อมูล สภาพปัญหา และความต้องการการศึกษาอกระบบโรงเรียน
3. แยกแยะเรียงลำดับความสำคัญของสภาพปัญหาและความต้องการ
4. กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย
5. เขียนแผนการโครงการการศึกษาอกระบบโรงเรียน
6. ดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้
7. ประเมินผล
8. พิจารณาทบทวนปรับปรุงแก้ไขโครงการ

ซึ่งสามารถสรุปได้เป็นแผนภาพ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4.2 แสดงกระบวนการวางแผนโครงการการศึกษาอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี

โดยการวางแผนโครงการการศึกษาอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีมีความสำคัญ ดังนี้

1. การวางแผนจะเป็นแนวทางปฏิบัติของนักการศึกษาอกระบบโรงเรียน ทำให้สามารถทราบขั้นตอน วิธีการ ทรัพยากรที่ใช้ เวลา สถานที่ การกำกับการควบคุม และการประเมินการจัดกิจกรรมการศึกษา

นอกระบบโรงเรียน ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติจริง ซึ่งจะช่วยให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างเต็มที่ในการจัดกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนดังกล่าว

2. การวางแผนจะเป็นเครื่องกำหนดทิศทาง ความมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์ของโครงการการศึกษาของระบบโรงเรียน ทำให้ผู้ปฏิบัติได้ทราบถึงแนวทาง อีกทั้งยังเป็นกรอบความคิดสำหรับการตัดสินใจและการแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ด้วย

3. การวางแผนจะช่วยและสนับสนุนให้เห็นสภาพการณ์ในอนาคต กล่าวคือ ผู้จัดโครงการการศึกษาของระบบโรงเรียน ผู้บริหารโครงการ และผู้ปฏิบัติ จะได้มองเห็นสภาพการณ์ในอนาคตและแนวทางในการดำเนินการโครงการการศึกษาของระบบโรงเรียน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ รวมทั้งได้เห็นอุปสรรคและปัญหาต่างๆ

4. การวางแผนจะเป็นตัวนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของสตรี กล่าวคือ การวางแผนจะนำไปสู่การตัดสินใจ กระทำให้บรรลุตามวัตถุประสงค์สำคัญที่โครงการการศึกษาของระบบโรงเรียนได้วางไว้ นั่นคือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสตรีให้ดีขึ้นนั่นเอง

นอกจากนี้ สุมาลี สังข์ศรี (2556) ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดการศึกษาของระบบโรงเรียนสำหรับสตรีชนบทโดยเฉพาะ ดังนี้

1. ศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการของสตรีชนบท หน่วยงานหรือองค์กรผู้จัดการศึกษาระบบ เมื่อจะเข้าไปจัดการศึกษาแก่สตรีในชนบทในชุมชนใดชุมชนหนึ่ง ควรจะทำการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของสตรีในชุมชนนั้นๆ ก่อน เช่น พื้นฐานการศึกษา การประกอบอาชีพ สภาพทางเศรษฐกิจสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน และปัญหาที่สตรีในชุมชนประสบอยู่ ความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ของสตรี

2. สร้างความรู้ความเข้าใจให้สตรีเห็นความสำคัญของการศึกษาการเรียนรู้ หน่วยงานผู้จัดการศึกษาระบบควรทำการรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการศึกษา การเรียนรู้แก่สตรีในชนบทด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้สตรีในชนบทสนใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษาและส่งเสริมสมาชิกในครอบครัวให้แสวงหาโอกาสศึกษาเรียนรู้

3. จัดกิจกรรมการศึกษาของระบบโรงเรียนหลากหลายประเภทเพื่อสนองความต้องการของสตรีแต่ละกลุ่ม หน่วยงานผู้จัดการศึกษาระบบควรจัดกิจกรรมทางการศึกษาของระบบหลายประเภท ตามความต้องการของสตรีที่หน่วยงานได้ทำการศึกษาวិเคราะห์มา ทั้งนี้เพื่อให้สตรีสามารถเลือกใช้บริการได้ตามความสนใจและตามความต้องการ โดยกิจกรรมเหล่านี้ควรจัดบริการในสถานที่ภายในชุมชนและสถานที่ที่สะดวกซึ่งสตรีสามารถมารับบริการได้

4. ประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่จัดบริการให้เข้าถึงสตรีอย่างทั่วถึง หน่วยงานผู้จัดการศึกษาระบบควรประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่จัดด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้เข้าถึงสตรีในชนบทอย่างทั่วถึง เพื่อให้รู้รายละเอียดของกิจกรรมและประโยชน์ที่จะได้รับ

5. ส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษาแก่ชุมชน ในการจัดกิจกรรมการศึกษาของระบบ หน่วยงาน ผู้จัดการกิจกรรมควรส่งเสริมให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ เช่น ขั้นตอนวางแผนจัด

กิจกรรม ขึ้นเตรียมความพร้อมด้านสื่ออุปกรณ์ การมาเป็นวิทยากร การร่วมช่วยเหลือในระหว่างจัดกิจกรรม และร่วมติดตามผลการจัดกิจกรรม เป็นต้น

6. ส่งเสริมให้สตรีมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาในครอบครัว หน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบ นอกจากจะส่งเสริมให้สตรีเห็นความสำคัญของการศึกษาหาความรู้ ส่งเสริมให้สตรีเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว ยังควรจัดกิจกรรมเพื่อให้แนวทางให้ความรู้แก่สตรีว่า จะสามารถมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาแก่สมาชิกในครอบครัวได้อย่างไร

7. ส่งเสริมให้สตรีนำความรู้และประสบการณ์จากการศึกษาไปพัฒนาครอบครัวและชุมชน หน่วยงาน การศึกษานอกระบบและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้สตรีนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบมาใช้ในการประกอบอาชีพ การดำเนินชีวิต และการพัฒนาครอบครัวและชุมชน

8. ส่งเสริมให้สตรีมีการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่าย หน่วยงานผู้จัดการศึกษานอกระบบและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้การรวมกลุ่มกันภายในชุมชน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มทอผ้า กลุ่มทำขนมหวาน และให้แต่ละกลุ่มมีการเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกัน

ทั้งนี้ การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีต้องตั้งประสบการณ์ของสตรีมาใช้ ดังที่ Mackenzie (1993) กล่าวถึงการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ ควรเน้นที่การนำประสบการณ์เดิมของสตรีมาใช้ในการจัดกิจกรรม โดยนักการศึกษาต้องหาความต้องการในทางปฏิบัติของสตรี เพื่อการสร้างกลยุทธ์ในการดำเนินการต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ Taylor and Marienau (2013) ที่ได้กล่าวถึงการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาผู้เรียนสตรีที่เป็นผู้ใหญ่ นั้นควรเริ่มต้นด้วยตนเองจากประสบการณ์เดิมของพวกเขา เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในการหาแนวทางใหม่ๆ ในการพัฒนาต่อไป

สรุปได้ว่า แนวทางการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีเพื่อส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพ และคุณภาพชีวิตของสตรีในด้านต่างๆ มีหลากหลาย โดยขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการพัฒนาสตรีในแต่ละด้าน ส่วนการวางแผนโครงการหรือกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วย การรวบรวม และเก็บข้อมูลสภาพปัญหาและความต้องการการศึกษานอกระบบโรงเรียน การวิเคราะห์ข้อมูล สภาพปัญหา และความต้องการการศึกษานอกระบบโรงเรียน การแยกแยะเรียงลำดับความสำคัญของสภาพปัญหาและความต้องการ การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย การเขียนแผนการโครงการการศึกษานอกระบบโรงเรียน การดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ การวัดและการประเมินผล และการพิจารณาทบทวนปรับปรุงแก้ไขโครงการ โดยควรใช้หลักการเรียนรู้และการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ การเสริมสร้างพลัง การใช้อำนาจร่วมเพื่อเสริมสร้างอำนาจภายใน และพื้นที่การเรียนรู้ เข้ามาใช้ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบสำหรับสตรีในขั้นตอนต่างๆ

ตัวอย่างหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี

บุญเสริม หุตะแพทย์ (2550) ได้กล่าวถึงหน่วยงานหรือองค์กรที่ทำงานด้านสตรีนั้นมีหลายหน่วยงานด้วยกัน มีทั้งที่ดำเนินการโดยรัฐ เอกชน และประชาชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. องค์กรสตรีที่ดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐ ประกอบด้วย องค์กรระดับชาติ และองค์กรที่จัดตั้งโดยหน่วยงานของรัฐ ดังนี้

1.1 องค์กรสตรีระดับชาติ ได้แก่ คณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมนโยบายความเสมอภาคของหญิงและชายด้วยการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ ภายในขอบเขตรัฐธรรมนูญ รวมทั้งเร่งรัดให้มีการออกกฎหมายหรือปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่แล้ว เพื่อขอจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ และให้มีความเสมอภาคระหว่างเพศ ทั้งทางนิติบัญญัติและพลตินัย ตั้งอยู่ที่ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรีทำเนียบรัฐบาล เลขที่ 1 ถนนพิษณุโลก อำเภอดุสิต กรุงเทพฯ โทรศัพท์ 02-282-2690 02-282-5296 โทรสาร 02-2813690

1.2 องค์กรสตรีที่จัดตั้งโดยหน่วยงานของรัฐ ได้แก่

- องค์กรสตรีที่จัดตั้งโดยกรมการพัฒนาชุมชน เป็นการจัดตั้งและพัฒนาองค์กรสตรีในแต่ละระดับ เพื่อเป็นแกนนำในการคิด ตัดสอนใจ วางแผน แก้ไขปัญหาชนบทและพัฒนาสตรี ได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาสตรีระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด (กพสม./กพสต./กพสอ./กพสจ.) เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสตรีให้มีความพร้อมเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนตัว ชีวิตในครอบครัว และการมีส่วนร่วมในสังคม โดยกระตุ้นให้สตรีมีความคิดริเริ่ม ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีความกระตือรือร้น มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถช่วยตนเองและครอบครัวได้ ตลอดจนมีความรู้ในการประกอบอาชีพ และมีส่วนรับผิดชอบในการพัฒนาท้องถิ่น

- องค์กรพัฒนาสตรีที่จัดตั้งโดยกรมส่งเสริมการเกษตร ได้แก่ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ในงานที่เน้นหนักไปในด้านอาหารและโภชนา การประกอบอาชีพ การตัดเย็บเสื้อผ้า สิ่งประดิษฐ์ ซึ่งเป็นงานที่เสริมบทบาทดั้งเดิมของผู้หญิง และค่อยๆ ปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้ไปสู่การหารายได้เสริม มีการแปรรูปอาหารที่นำไปสู่การประกอบธุรกิจมากขึ้น

2. องค์กรสตรีที่ดำเนินการโดยเอกชน เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไรและมีการดำเนินการด้านสตรี โดยองค์กรต่างๆ เหล่านี้มีการก่อตั้งเป็นมูลนิธิ สมาคม ศูนย์ ชมรม และกลุ่มโครงการลักษณะงานในอดีตจะเน้นในทางให้การสงเคราะห์แก่ปัญหาเฉพาะหน้าค่อนข้างมาก ต่อมาค่อยๆ ปรับตัวเป็นกิจกรรมการพัฒนา เช่น มุ่งเน้นในการให้ความรู้ต่างๆ ที่จำเป็นแก่การดำรงชีพ ได้แก่ ด้านอนามัยแม่และเด็ก การอบรมความรู้เกี่ยวกับครอบครัว การฝึกอบรมทักษะอาชีพให้มีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัว และได้มีการขยายผลไปในเรื่องต่างๆ ได้แก่ ด้านกฎหมาย และการเมืองการปกครอง โดยพัฒนารูปแบบไปที่ละเล็กน้อย เพื่อเป้าหมายในการพึ่งตนเองได้ในที่สุด

การทำงานขององค์กรสตรีมีลักษณะที่กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยทำงานร่วมกับสตรี ชาวบ้าน เยาวชน และกลุ่มด้อยโอกาส เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ด้วยกลวิธีต่างๆ ดังนี้

1. การรวมกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยน ร่วมคิดร่วมหาทางเลือก ทางแก้ไขและป้องกันปัญหาร่วมกัน โดยมีวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิช่วยให้ความคิดเกิดกระบวนการตัดสินใจที่ถูกต้อง

2. การให้บริการในรูปแบบต่างๆ เช่น บริการที่ปรึกษาแนะแนว บริการบ้านพักฉุกเฉิน บริการช่วยเหลือด้านกฎหมาย การแนะนำ วิธีการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและแหล่งให้ความช่วยเหลือต่างๆ การฝึกอบรมทักษะอาชีพ สนับสนุนให้มีกองทุนเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ

3. การเปิดเวทีให้ชาวบ้าน เพื่อให้ชาวบ้านได้มาพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ไปดูงานนอกพื้นที่ เพื่อให้เกิดแนวคิดที่จะมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับเงื่อนไขปัจจัยของงาน

4. การสร้างเครือข่ายระบบการประสานงานและระบบอาสาสมัคร เพื่อให้ขอบเขตการทำงาน กว้างขวาง เพิ่มพลังขึ้น ทำงานได้ครบวงจร และสามารถตอบสนองประโยชน์กลุ่มเป้าหมายได้เร็วขึ้น ท้น เหตุการณ์ขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนไปด้วย

5. การรวบรวมข้อมูลจากประสบการณ์ตรงที่ทำงานกับกลุ่มเป้าหมาย หรือการทำงานของบางองค์กร ที่มีการทำงานในลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ชาวบ้านมีส่วนร่วม ทำให้การรณรงค์เผยแพร่ต่อสาธารณชน สามารถสะท้อนปัญหา เหตุแห่งปัญหา และทางเลือก ซึ่งเป็นทางออกของการแก้ไขปัญหาได้ดีกว่าการรณรงค์ ที่มีเพียงแต่สะท้อนปัญหาเช่นที่เคยปฏิบัติในระยะเริ่มแรก

คณะกรรมการสิทธิการสังคม กิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (มปป.) ได้ยกตั้งอย่างรายชื่อองค์กรพัฒนาเอกชนด้านสตรี ดังนี้

สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์

ที่อยู่ : 514 บ้านนงนคศิลา ถนนหลานหลวง เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300 โทรศัพท์ 02-281-0957, 02-281-0060, 02-281-0081 โทรสาร 02-281-2189

วัตถุประสงค์ : 1. เป็นศูนย์กลางประสานงานส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรสตรีทั่วประเทศ 2. เชิดชู ส่งเสริม สนับสนุน และธำรงวันสตรีไทย ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมให้สืบทอดตลอดไป 3. ศึกษาหาความรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างองค์กรทั้งสตรีทั้งในและระหว่างประเทศในอันที่จะสร้างความมั่นคงด้านสวัสดิการความเป็นอยู่ และความเข้าใจอันดีซึ่งกันและกันของมนุษยชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งของสตรี 4. หาแนวทางและปฏิบัติงานที่จะช่วยยกระดับความเป็นอยู่ สถานภาพ และสมรรถภาพของสตรีไทย ตลอดจนแสวงหาทางที่จะขจัดหรือแก้ปัญหาอันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสตรีหรือองค์กรสตรีนั้นๆ 5. ร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ในการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์ต่อสตรีและสังคม

สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์

ที่อยู่ : 6 ถนนสุขุโขทัย แขวงดุสิต เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300 โทรศัพท์ 02-241-0737, 02-243-5215 โทรสาร 02-243-9050

วัตถุประสงค์ : ให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่ประชาชนทั่วไป ส่งเสริมการศึกษา และการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายของสตรี

สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี ในพระอุปถัมภ์ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลีพระวรราชทินนิตตามาตุ

ที่อยู่ : เลขที่ 501/1 ถ.เดชะตุงคะ แขวงสีกัน ดอนเมือง กรุงเทพฯ 10210 โทรศัพท์ 02-929-2301-3 โทรสาร 02-566-3481, 02-929-2856

วัตถุประสงค์ : 1. ศึกษาปัญหาเกี่ยวกับสตรีและการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในด้านต่างๆ 2. ส่งเสริมช่วยเหลือให้สตรีได้รับความเสมอภาคและความเป็นธรรมในสังคม 3. ส่งเสริมความรู้ความสามารถของสตรีใน

การประกอบอาชีพและมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม 4. สนับสนุนสตรีทั่วไป สงเคราะห์สตรี เด็ก และเยาวชนที่ด้อยโอกาสให้ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น 5. ให้ความร่วมมือประสานกับหน่วยงาน รัฐบาลและองค์กรเอกชนที่มีวัตถุประสงค์การดำเนินงานคล้ายกันทั้งในและต่างประเทศ

มูลนิธิผู้หญิง

ที่อยู่ : 295 ซอยจรัญสนิทวงศ์ 62 บางพลัด กรุงเทพฯ 10700 โทรศัพท์ 02-433-5149, 02-435-1246 โทรสาร 02-434-6774

วัตถุประสงค์ : 1. เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้หญิงที่ทุกข์ยากและด้อยโอกาสในสังคม 2. เพื่อจัดการให้ การศึกษา และผลิตสื่อที่เหมาะสมแก่ผู้หญิงในสาขาอาชีพต่างๆ 3. เพื่อสนับสนุนสิทธิ ของผู้หญิงตามที่ระบุไว้ในปฏิญญาสากล ขององค์การสหประชาชาติ 4. เพื่อวิจัยและเผยแพร่ข้อมูล ที่เกี่ยวกับผู้หญิงและดำเนิน โครงการต่างๆ เพื่อการพัฒนาผู้หญิง 5. เพื่อร่วมมือกับองค์การสาธารณะประโยชน์อื่นๆ 6. ส่งเสริมสิทธิของ ผู้บริโภค สื่อสารมวลชน และใช้สื่อสารมวลชนเพื่อสาธารณะประโยชน์

มูลนิธิเพื่อนหญิง

ที่อยู่ : 386/61-62 รัชดาภิเษก 42 (ซอยเฉลิมสุข) ถนนรัชดาภิเษก แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ 02-513-1001 โทรสาร 02-513-1929

วัตถุประสงค์ : ให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ตกอยู่ในภาวะวิกฤติความรุนแรงจากภัยคุกคามทางเพศการ ถูกข่มขู่คุกคามและเผยแพร่คลิปวิดีโอ การถูกทำร้ายโดยบุคคลในครอบครัว

สหพันธ์สมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์

ที่อยู่ : อาคารพระกรรณานิवासน์ 6/2 ถนนพิชัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300 โทรศัพท์ 02-241-5768, 02-241-5164, 061-615-0000

วัตถุประสงค์ : 1. เพื่อส่งเสริมมิตรภาพและความเข้าใจซึ่งกันและกันในบรรดาสตรีนักธุรกิจและสตรี ผู้ใช้วิชาชีพของประเทศไทย 2. เพื่อเชิดชูเกียรติและยกสถานะภาพของสตรีที่ประกอบอาชีพในด้านต่างๆ ทุก ระดับ 3. เพื่อให้การปฏิบัติงานและธุรกิจต่างๆ ได้มาตรฐานและบริการสังคมในด้านที่เกี่ยวกับธุรกิจและ วิชาชีพให้ดียิ่งขึ้น 4. เพื่อให้สตรีนักธุรกิจและสตรีวิชาชีพตระหนักในหน้าที่ของตน ร่วมใจกันใช้ความรู้ ความสามารถให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ทั้งระดับประเทศและระดับโลก

มูลนิธิปวีณาหงสกุลเพื่อเด็กและสตรี

ที่อยู่ : 84/14 หมู่ 2 ถ.รังสิต-นครนายก (คลอง 7) ต.ลำผักกูด อ.ธัญบุรี ปทุมธานี 12110 โทรศัพท์ 02-577-1500-1, 02-577-0496-8 โทรมือถือ 081-814-0244, 062-560-1636, 098-478-8991 081-890-1355

วัตถุประสงค์ : 1. เพื่อช่วยเหลือเด็กและสตรีที่ถูกละเมิดสิทธิ และถูกทารุณกรรมในรูปแบบต่างๆ ตลอดจนการฟื้นฟูด้านร่างกายและจิตใจ 2. เพื่อช่วยเหลือเด็กและสตรีที่ได้รับเคราะห์กรรมและไร้ที่พึ่ง ให้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข 3. เพื่อส่งเสริมและพัฒนารายได้ เสริมทักษะแก่เด็กที่ยากไร้และ ด้อยโอกาส เพื่อส่งเสริมกิจกรรมด้านวัฒนธรรมไทย

สมาคมสตรีไทยมุสลิมแห่งประเทศไทย

ที่อยู่ : 87/2 ซ.มุลทรัพย์ ถ.รามคำแหง เขตสวนหลวง กรุงเทพฯ 10250 โทรศัพท์ 02-391-4741

วัตถุประสงค์ : เพื่อส่งเสริมการศึกษา ความสามัคคี สงเคราะห์เด็กกำพร้า อนุอา และ หญิงหม้าย โดยไม่จำกัด เชื้อชาติ ศาสนา ส่งเสริมและให้การอบรมด้านศาสนกิจ และวัฒนธรรม ตามระบบอิสลาม

สมาคมสตรีภาคพื้นแปซิฟิกและเอเชียอาคเนย์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์

ที่อยู่ : 87/130 อาคารโมเดิร์นทาวน์ ชั้น 17 สุขุมวิท 63 เขตวัฒนา กรุงเทพฯ 10110 โทรศัพท์ 02-711-5767

วัตถุประสงค์ : ช่วยเหลือสตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ และสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย และช่วยให้ สตรี เยาวชนรู้ถึงสิทธิด้านกฎหมายของตนเอง

มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล

ที่อยู่ : 50/6 รัชดาภิเษก 42-44 แขวงจันทรเกษม เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900 โทรศัพท์ 02-513-2889 โทรสาร 02-513-2856

วัตถุประสงค์ : ป้องกันและแก้ไขปัญหาความรุนแรงระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ปรับเปลี่ยนทัศนคติแบบชายเป็นใหญ่ เพื่อนำไปสู่ความเสมอภาคระหว่างเพศและส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างชายหญิง

มูลนิธิส่งเสริมโอกาสผู้หญิง

ที่อยู่ : 57/60 ถนนติวานนท์ ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมืองนนทบุรี นนทบุรี โทรศัพท์ 02-526-8311

วัตถุประสงค์ : 1. เพื่อให้คำปรึกษาข่าวสารที่เป็นประโยชน์และจัดอบรมให้ความรู้แก่ พนักงานบริการ ในปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัย การป้องกันโรคในสถานบริการ 2. เพื่อเปิดโอกาสให้แก่พนักงานบริการที่ไม่มีโอกาสทางการศึกษาได้เรียนตามระบบการศึกษานอกโรงเรียนของกรมการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อเป็นช่องทางในการเลือกประกอบอาชีพอื่นได้ 3. เพื่อปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์อันเป็นประโยชน์แก่พนักงานบริการในการดำรงชีวิตครอบครัวและสังคมส่วนรวมโดยไม่หาผลประโยชน์เพื่อบุคคลหนึ่งบุคคลใด

มูลนิธิธีรนาถกาญจนอักษร

ที่อยู่ : 4 ถนนเพชรเกษม ซอยเพชรเกษม 24 แขวง/เขตภาษีเจริญ กรุงเทพฯ 10160 โทรศัพท์ 02-868-4344, 081-423-6896 โทรสาร 02-868-4344

วัตถุประสงค์ : 1. ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาค้าคว่ำและเผยแพร่สิทธิความเสมอภาคทางเพศ การไม่เลือกปฏิบัติและการไม่ใช้ความรุนแรง 2. จัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทางเศรษฐกิจและสังคมของแรงงานหญิง และประชาชนระดับพื้นฐาน 3. ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่อุทิศตนเพื่อการส่งเสริมสร้างสังคมที่มีเสรีภาพความเสมอภาคและความเอื้ออาทรต่อกัน ตลอดจนผู้ประสบปัญหาจากการเลือกปฏิบัติหรือการใช้ความรุนแรง 4. ร่วมมือและประสานงานกับองค์กรหรือหน่วยงานที่มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกัน เพื่อประโยชน์ของสาธารณชน

สมาคมติดตามการพัฒนาสตรีในประเทศไทย

ที่อยู่ : 134-137 ชั้น3 ศูนย์การค้าเพนินินซูล่า พลาซ่า ถ.ราชดำริ เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330 โทรศัพท์ 02-652-2032

วัตถุประสงค์ : เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของงานพัฒนาสตรีไทยและนานาชาติ

สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา

ที่อยู่ : 501/1 ถ.เดชะตุงคะ แขวงสีกัน เขตดอนเมือง กรุงเทพฯ 10210 โทรศัพท์ 02-929-2087-89
โทรสาร 02-929-2090

วัตถุประสงค์ : 1. เพื่อลดความเหลื่อมล้ำระหว่างหญิงชาย ที่ปรากฏในกฎหมาย ระเบียบ และแนวปฏิบัติต่างๆ 2. สนับสนุนส่งเสริมการพัฒนาประชาธิปไตย โดยเน้นการส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วม ที่เท่าเทียมกับชายในกระบวนการตัดสินใจทุกระดับ 3. สร้างภาพลักษณ์เชิงบวกสำหรับสตรี 4. ขยายฐานและเผยแพร่ข้อมูล องค์ความรู้เกี่ยวกับมิติหญิงชายและการพัฒนา และความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย

กองทุนสหประชาชาติเพื่อการพัฒนาสตรี ยูนิเฟม (The United Nations Development Fund for Women)

ที่อยู่ : อาคารสหประชาชาติ ถนนราชดำเนิน กรุงเทพฯ โทรศัพท์ 02-288-1234 02-280-3810 02-288-2093 โทรสาร 02-280-6030

วัตถุประสงค์ : ปรับปรุงข้อมูลและสถิติเกี่ยวกับสตรี กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการสนองความต้องการของสตรีทั้งในระดับสูงและระดับต่ำ จัดการศึกษาและฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความตระหนักในบทบาทของสตรีในการพัฒนา

องค์การเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ (UN Women)

ที่อยู่ : อาคารสหประชาชาติ ถนนราชดำเนิน กรุงเทพฯ โทรศัพท์ 02-288-1234 02-280-3810 02-288-2093 โทรสาร 02-280-6030

วัตถุประสงค์ : เพื่อการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ และเพิ่มพลังของผู้หญิง

องค์การแตร้ เด ซอม เยอรมนี (Terre des Hommes Germany)

ที่อยู่ : 127/4 ซอยเจริญพร 2 ถนนประดิพัทธ์ แขวงสามเสนใน พญาไท กรุงเทพฯ โทรศัพท์ 02-279-1663-4

วัตถุประสงค์ : เพื่อให้สังเคราะห์ตระหนักถึงความสำคัญ ในเรื่องสิทธิเด็ก และสถานภาพทางสังคมทางผู้หญิง สนับสนุนด้านการเงินแก่โครงการที่ช่วยเหลือเด็ก โดยอาศัยหลักการพัฒนาสังคม เพื่อให้ชุมชนในท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองได้ โดยอาศัยเทคโนโลยีพื้นบ้านหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อวัฒนธรรมชุมชน

มูลนิธิฟรีดริช เอแบร์ต (FES)

ที่อยู่ : อาคารธณภูมิทาวเวอร์ ชั้น 23 1550 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ แขวงมักกะสัน เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10310 โทรศัพท์ 02-652-7178

วัตถุประสงค์ : การส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคม การสร้างเศรษฐกิจแบบยั่งยืนของเมืองไทย การเสริมสร้างสันติภาพและความมั่นคง การเสริมสร้างกระบวนการประชาธิปไตย เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ

หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชนทั้งในและต่างประเทศข้างต้น ล้วนเป็นหน่วยงานที่มีวัตถุประสงค์เดียวกันคือ เพื่อดำเนินงานด้านการพัฒนาศักยภาพสตรีให้พึ่งพาตนเองได้ โดยมีการดำเนินงานทั้ง

งานสังคมสงเคราะห์เพื่อให้ความช่วยเหลือผู้หญิงที่ประสบปัญหาวิกฤตในชีวิตโดยให้ความช่วยเหลือด้านที่พักอาศัย อาหาร สุขภาพอนามัย การให้คำปรึกษาแนะนำ ฟื้นฟูร่างกายและจิตใจ เสริมสร้างทักษะชีวิต และการดำเนินงานการศึกษาและการฝึกอาชีพ โดยการศึกษาที่มีการจัดการศึกษานอกระบบสายสามัญวิธีเรียนแบบพบกลุ่มทั้งระดับประถมและมัธยมเพื่อให้ความรู้ขั้นพื้นฐานภาคบังคับตามพรบ.การศึกษา และมีการจัดหลักสูตรฝึกอาชีพระยะสั้น เช่น ช่างเสริมสวย ช่างตัดเสื้อ ทำขนมอบ คอมพิวเตอร์เบื้องต้น เป็นต้น เพื่อให้สตรีกลุ่มดังกล่าวสามารถออกไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขและช่วยเหลือตนเองได้ นอกจากนี้ หน่วยงานต่างๆ ดังกล่าวยังมีกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเข้าใจในเรื่องเพศหญิง ความเสมอภาคระหว่างชายหญิงให้กับประชาชนทั่วไปอีกด้วย

ตัวอย่างงานวิจัยทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี

ตัวอย่างงานวิจัยทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีของสาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ย้อนหลัง 10 ปี ดังเช่น

นนทภา ปัญญารัตน์ (2555) การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำ การเปลี่ยนแปลงเชิงพุทธสำหรับแม่ชีไทย มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงพุทธสำหรับแม่ชีไทย (2) เพื่อทดลองใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงพุทธสำหรับแม่ชีไทย (3) เพื่อศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องของการนำโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงพุทธสำหรับแม่ชีไทยไปใช้ ใช้วิธีการวิจัยกึ่งทดลองแบบกลุ่มเดียว กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แม่ชีสังกัดสถาบันแม่ชีไทย จำนวน 30 คน ผลการวิจัยพบว่า 1) โปรแกรม ประกอบด้วย 1. การกำหนดพื้นฐานสำหรับโปรแกรม 2. การวิเคราะห์สถานการณ์สำหรับกลุ่มผู้บริการ 3. การพิจารณาผลที่พึงประสงค์ 4. การกำหนดแหล่งทรัพยากรและการสนับสนุน 5. การสร้างแผนการเรียนรู้ 6. โปรแกรมการปฏิบัติงาน 7. ความน่าเชื่อถือของการใช้ทรัพยากร 8. การรายงานค่าของโปรแกรมและองค์ประกอบของการเรียนรู้ 2) ผลการทดลองใช้โปรแกรม พบว่า กลุ่มทดลองที่เข้าร่วมโปรแกรมไม่มีความแตกต่างกันทั้งก่อนและหลังเข้าร่วมโปรแกรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับโปรแกรม ได้แก่ 1. การกำหนดความใกล้เคียงของอายุพรรษาของแม่ชี 2. ความเข้าใจในหลักธรรมพื้นฐานของผู้สอน 3. เนื้อหาและการนำไปใช้ได้จริง 4. การคิดวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนรู้ 5. ความเหมาะสมด้านระยะเวลา และ 6. การจัดกิจกรรมในวัดหรือสถานปฏิบัติธรรม และเงื่อนไขในการนำไปใช้ ได้แก่ 1. การลำดับความยากง่ายเชิงเนื้อหา และ 2. การพัฒนากิจกรรมเพื่อมุ่งการพัฒนาความสามารถด้านการแสดงออกและการนำเสนอความคิดเชิงรูปธรรม

จุฬารัตน์ เพชรวิเศษ (2554) การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเพื่อพัฒนาสมรรถนะความรู้แห่งตนสำหรับพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัญหาและความต้องการการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสมรรถนะความรู้แห่งตนสำหรับพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย 2) พัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้แนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเพื่อพัฒนาสมรรถนะความรู้แห่งตน

สำหรับพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย 3) ศึกษาผลของโปรแกรมการศึกษาอกระบบโรงเรียนที่พัฒนาขึ้น 4) วิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ปัจจัยที่สนับสนุน ปัญหาและอุปสรรค เมื่อนำโปรแกรมที่ได้พัฒนาขึ้นไปใช้ รูปแบบของการวิจัยเป็นการวิจัยและพัฒนา กลุ่มตัวอย่างคือ พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลของรัฐ ที่มีขนาดเตียง 500 เตียง จำนวน 345 คน และพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลภูมิพลอดุลยเดช จำนวน 62 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 31 คน ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการศึกษาปัญหาและความต้องการ พบว่า 1) ปัญหาการบริหารการพยาบาล ทั้ง 5 ด้าน คือ การวางแผน การจัดระบบงาน การบริหารบุคลากร การอำนวยความสะดวก และการควบคุมงาน 2) พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยต้องการการเรียนรู้เนื้อหาด้านการบริหารการพยาบาลทั้ง 5 ด้าน และสมรรถนะที่ต้องการได้รับการพัฒนาเมื่อเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนคือสมรรถนะความรู้แห่งตน 2. การพัฒนาโปรแกรม มีองค์ประกอบโปรแกรม 8 องค์ประกอบ คือ 1) วัตถุประสงค์ 2) กลุ่มผู้เรียน 3) ผู้สอนประจำกลุ่ม 4) เนื้อหาสาระ 5) กิจกรรมการเรียนรู้ (กระบวนการ “MSTERY”) 6) แหล่งเรียนรู้และสื่อการเรียนรู้ 7) การวัดและประเมินผล และ 8) สภาพแวดล้อม 3. ผลการทดลองของโปรแกรม มีดังนี้ พยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วยในกลุ่มทดลองที่ใช้โปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีคะแนนสมรรถนะความรู้แห่งตนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการนำโปรแกรมที่พัฒนาขึ้นไปใช้ได้แก่ 1) ปัจจัยที่สนับสนุน คือ การมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้เรียน การให้แรงเสริมและการช่วยเหลือของผู้สอนประจำกลุ่ม ชุดการเรียนรู้และโจทย์ปัญหาที่ตรงกับปัญหาของผู้เรียนและวิทยากรที่มีประสบการณ์ เนื้อหาที่ตรงกับปัญหาของผู้เรียน 2) ปัญหาและอุปสรรค คือ แหล่งเรียนรู้มีข้อจำกัด 3) แนวทางแก้ไข คือการจัดหาแหล่งทรัพยากรในการเรียนรู้ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ 4) ปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ คือปัจจัยส่วนบุคคลของผู้เรียน โปรแกรมการฝึกอบรม บรรยากาศการทำงาน และการสนับสนุนจากองค์กร

วรรณดา บุญประเสริฐ (2554) การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์และความฉลาดทางจริยธรรมสำหรับพยาบาลวิชาชีพ วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพ ปัญหาและความต้องการในการเรียนรู้ของพยาบาลวิชาชีพ พัฒนารูปแบบการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน ทดลองใช้รูปแบบการเรียนรู้ และวิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขของการนำรูปแบบการเรียนรู้ไปใช้ ตามทฤษฎีการเรียนรู้ เพื่อปรับเปลี่ยนมโนทัศน์และแนวคิดนิโอฮิวแมนนิส กลุ่มตัวอย่างพยาบาลที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลขนาด 300 เตียง สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล จำนวน 362 คน แล้วไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างพยาบาลวิชาชีพที่โรงพยาบาลบ้านแพ้ว (องค์การมหาชน) จำนวน 40 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 20 คน การเรียนรู้เป็นเวลา 14 วัน การปฏิบัติงานจริงเป็นเวลา 21 วัน ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการประเมินสภาพความฉลาดทางอารมณ์และความฉลาดทางจริยธรรมของพยาบาลวิชาชีพอยู่ในระดับมาก ที่ค่าเฉลี่ย 3.92 และค่าเฉลี่ย 3.81 และความต้องการในการเรียนรู้ของกลุ่มตัวอย่างคิดเป็นร้อยละ 93.93 2. รูปแบบการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน ประกอบด้วยองค์ประกอบการเรียนรู้ DREAM Group ซึ่งมี 6 องค์ประกอบมาจาก Dialogue การเสวนา Reflection การสะท้อนความคิด Experience ประสบการณ์ Atmosphere บรรยากาศการเรียนรู้ Motivation แรงจูงใจ และ Group Process กระบวนการกลุ่ม โดยมีขั้นตอนการเรียนรู้เป็นวงจรการเรียนรู้ 8 ขั้นตอน คือ 1) การสร้างบรรยากาศที่ผ่อนคลาย 2) การรับรู้ประสบการณ์ที่มีคุณค่า 3)

การวิเคราะห์ตนเอง 4) การสะท้อนความคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ 5) การเสวนาเพื่อเปลี่ยนมุมมองใหม่ 6) การสร้างภาพพจน์ที่ดีต่อตนเอง 7) การสร้างแรงจูงใจ และ 8) การปฏิบัติและฝึกฝนจนเป็นนิสัย 3. ผลการทดลองพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองและคะแนนหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 และความพึงพอใจโดยภาพรวมของรูปแบบระดับมากที่สุด ที่ค่าเฉลี่ย 4.85 4. ผลการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไข พบว่า ปัจจัยในการนำรูปแบบไปใช้ ได้แก่ ความต้องการในการพัฒนาตนเอง นโยบายผู้บริหารองค์กร แผนงานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และเงื่อนไขในการนำไปใช้ ได้แก่ ระยะเวลาในการเรียนรู้ แรงจูงใจของผู้เรียนและกระบวนการในกลุ่มการเรียนรู้

เบญจมาภรณ์ วงษ์สิน (2553) ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการจัดการขยะในครัวเรือนของกลุ่มแม่บ้าน มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการจัดการขยะในครัวเรือนของกลุ่มแม่บ้าน 2) เพื่อเปรียบเทียบความรู้ ทักษะ และเจตคติ ในการจัดการขยะในครัวเรือนระหว่างก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติของกลุ่มแม่บ้าน 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการจัดการขยะในครัวเรือนของกลุ่มแม่บ้าน เป็นการวิจัยเชิงทดลอง โดยมีกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ กลุ่มแม่บ้านในตำบลทุ่งขวาง ซึ่งมีอายุระหว่าง 37 - 61 ปี จำนวน 30 คน การจัดกิจกรรมใช้ระยะเวลา 7 วัน รวมทั้งสิ้น 55 ชั่วโมง ผลการวิจัยพบว่า 1. การพัฒนากิจกรรมมีกระบวนการของกิจกรรมตามแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ ได้แก่ 1) นำปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นโจทย์ของการเรียนรู้ 2) วางแผนการเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหา 3) ลงมือเรียนรู้จากการปฏิบัติ 4) เปิดโอกาสให้มีการอภิปราย 5) สรุปเป็นองค์ความรู้ใหม่ของแต่ละบุคคล และ 6) การประเมินผลผนวกกับกิจกรรม 2. ผลการจัดกิจกรรมพบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความรู้ ทักษะและเจตคติในการจัดการขยะในครัวเรือนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. ผลการจัดกิจกรรม พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.73$)

ตฤณธวัช ชูระวร (2552) การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความตระหนักในการดูแลสุขอนามัยในครัวเรือนสำหรับสตรีกะเหรี่ยงไม่รู้หนังสือในชุมชนบนพื้นที่สูงเชียงใหม่ วัตถุประสงค์ คือ 1) พัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความตระหนักในการดูแลสุขอนามัยในครัวเรือนสำหรับสตรีกะเหรี่ยงไม่รู้หนังสือในชุมชนบนพื้นที่สูงเชียงใหม่ 2) ทดลองใช้รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น และ 3) ศึกษาปัจจัยส่งเสริมและปัจจัยอุปสรรคต่อรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้น โดยการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่เพื่อการพัฒนาของ Rogers แนวคิด ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้เพื่อปลูกมโนธรรมสำนึกของ Freire และการศึกษาวิจัยภาคสนามในชุมชนกรณีศึกษาที่เกอโปถ่า นำมาทดลองใช้และศึกษาเชิงลึกกับครัวเรือนสตรีกะเหรี่ยงไม่รู้หนังสือในชุมชนกรณีศึกษา 8 ครัวเรือนจำนวนทั้งหมด 58 คน โดยคัดเลือกครัวเรือนที่ประสบกับปัญหาสุขอนามัยรุนแรง และมีสภาพแวดล้อมในครัวเรือนไม่ถูกสุขลักษณะ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบมีองค์ประกอบของการจัดกระบวนการเรียนรู้ 8 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) การศึกษาสภาพการณ์ปัจจุบันและสภาพปัญหาในชุมชน 2) การกำหนดค่าสำคัญ 3) การเข้ารหัสค่าสำคัญ

4) การถอดรหัสคำสำคัญ 5) การเข้ารหัสพัฒนาระบบคิดชุดใหม่ 6) การถอดรหัสระบบคิดชุดใหม่ 7) การตัดสินใจนำไปปฏิบัติ 8) การสะท้อนผลการปฏิบัติ รูปแบบสามารถเสริมสร้างความตระหนักให้แก่สตรีที่เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ทั้งในด้านการตื่นตัวทางความคิด การตัดสินใจ และการนำไปปฏิบัติ ปัจจัยส่งเสริม ได้แก่ พื้นฐานความเชื่อในศาสนา การมีส่วนร่วมของผู้เรียน วิทยากรกระบวนการ สภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมของชุมชน และปัจจัยอุปสรรค ได้แก่ ช่วงเวลาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ หัวหน้าครอบครัวที่เป็นสามีหรือสมาชิกครอบครัวที่ไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ และผู้สูงอายุในครอบครัว

นี ผุดผ่อง (2552) ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อความสามารถในการดูแลตนเองเกี่ยวกับโรคไม่ติดต่อเรื้อรังของผู้สูงอายุหญิงในสถานสงเคราะห์คนชรา วัดอุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อความสามารถในการดูแลตนเองเกี่ยวกับโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ของผู้สูงอายุหญิงในสถานสงเคราะห์คนชรา 2) เพื่อเปรียบเทียบความรู้ ทักษะ และทัศนคติในการดูแลตนเองระหว่างก่อนและหลังการทดลองของผู้สูงอายุหญิงในสถานสงเคราะห์คนชรา 3) เพื่อศึกษาความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อความสามารถในการดูแลตนเองเกี่ยวกับโรคไม่ติดต่อเรื้อรังของผู้สูงอายุหญิงในสถานสงเคราะห์คนชรา เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น โดยมีกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุหญิงอายุ 60 ปีขึ้นไปในสถานสงเคราะห์คนชราเฉลิมราชกุมารี (หลวงพ่เป็นอุปถัมภ์) จำนวน 30 คน การจัดกิจกรรมดังกล่าวใช้ระยะเวลา 5 วัน รวมทั้งสิ้น 50 ชั่วโมง ผลการวิจัยพบว่า 1. การสร้างกิจกรรมมีกระบวนการของกิจกรรมตามแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม อันได้แก่ 1) ชั้นประสบการณ์ 2) ชั้นถกคิดและอภิปราย 3) ชั้นสรุปความคิด 4) ชั้นนำไปปรับใช้ ส่งผลให้ผู้สูงอายุหญิงในสถานสงเคราะห์คนชรา มีความสามารถในการดูแลตนเอง 2. ผลการทดลองกิจกรรม พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความรู้ ทักษะ และทัศนคติในการดูแลตนเองหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. ผลการทดลองกิจกรรม พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบตามแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อความสามารถในการดูแลตนเอง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.85$)

มัทนียา ค้อมทอง (2552) ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีต่อความรู้ เจตคติ และทักษะอาชีพของกลุ่มชมรมสตรีแม่บ้านทหารอากาศ จังหวัดลพบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อสร้างกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติสำหรับกลุ่มสตรีชมรมแม่บ้านทหารอากาศ จังหวัดลพบุรี 2) เพื่อเปรียบเทียบความรู้ และเจตคติเกี่ยวกับอาชีพก่อนและหลังการทดลองกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีต่อความรู้ เจตคติและทักษะอาชีพของกลุ่มสตรีแม่บ้านทหารอากาศ จังหวัดลพบุรี ที่เป็นกลุ่มทดลอง 3) เพื่อศึกษาทักษะเกี่ยวกับอาชีพหลังการทดลองกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีต่อความรู้ เจตคติและทักษะอาชีพของกลุ่มแม่บ้านสตรีทหารอากาศ จังหวัดลพบุรี 4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีต่อความรู้ เจตคติและทักษะอาชีพของกลุ่มสตรีแม่บ้านทหารอากาศ จังหวัดลพบุรี เป็นการวิจัยเชิงทดลองเบื้องต้น ประชากรในการวิจัย คือ กลุ่มสตรีในชมรมแม่บ้านทหารอากาศกองบิน 2 กองพลบินที่ 1 จ.ลพบุรี เป็นสตรีอายุตั้งแต่ 30 – 50 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 23 คน โดยเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าวนี้เป็นเวลา 50 ชั่วโมง ผลการวิจัยพบว่า 1. กระบวนการ

ของกิจกรรม ได้แก่ (1) สร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ร่วมกัน และกำหนดวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้การฝึกทักษะอาชีพ (2) จัดกลุ่มผู้เรียน กลุ่มละ 5 – 7 คน (3) ประชุมร่วมกันเพื่อวางแผน วินิจฉัย สร้างเป้าหมาย และกำหนดประเด็นที่จะต้องเรียนรู้และปฏิบัติ (4) ดำเนินการฝึกทักษะอาชีพตามความต้องการของผู้เรียน (5) ประเมินความก้าวหน้าและวางแผนการเรียนรู้ในขั้นต่อไป (6) ดำเนินการฝึกทักษะอาชีพซ้ำตามกระบวนการเดิม (7) จัดทำเอกสารเพื่อสรุปกระบวนการเรียนรู้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป 2. ผลการทดลองกิจกรรม พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความรู้ และเจตคติเกี่ยวกับอาชีพหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. ผลการทดลองกิจกรรมพบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยทักษะเกี่ยวกับอาชีพในด้านหลังการทดลองอยู่ในระดับมาก 4. ผลการทดลองกิจกรรม พบว่า กลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมอยู่ในระดับมาก

อัจฉนา รูปแพ (2551) ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้กระบวนการละคร ที่มีต่อความเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มสตรีในศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีภาคกลาง มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้กระบวนการละครโดยสอดแทรกแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่มีต่อความเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มสตรีในศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีภาคกลาง 2) เปรียบเทียบความรู้ก่อนและหลังจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้กระบวนการละคร โดยสอดแทรกแนวคิดการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ที่มีต่อความเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มสตรีในศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีภาคกลาง และ 3) ศึกษาความพึงพอใจในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้กระบวนการละครที่มีต่อความเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มสตรีในศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีภาคกลาง ใช้การวิจัยกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างเป็นสตรีในศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีภาคกลาง จังหวัดนนทบุรี จำนวน 20 คน เข้าร่วมกิจกรรมเป็นเวลา 10 วันๆ ละ 2 ชั่วโมง รวมทั้งสิ้น 20 ชั่วโมง ผลการศึกษาพบว่า 1) กลุ่มทดลองมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้หลังการทดลองการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรม 2) กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยของการเห็นคุณค่าในตนเองหลังการจัดกิจกรรมสูงกว่าก่อนการจัดกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) กลุ่มทดลองมีระดับความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก

ภาณุพันธุ์ ประสิทธิ์คุณาพร (2550) ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของกลุ่มสตรีในสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านเกร็ดตระการ มีจุดประสงค์เพื่อ (1) เพื่อนำเสนอกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองด้านทัศนคติและพฤติกรรมของกลุ่มสตรีในสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านเกร็ดตระการ โดยใช้แนวคิดการพูดด้านบวกและกิจกรรมดนตรี (2) เพื่อเปรียบเทียบผลของความเชื่อมั่นในตนเองด้านทัศนคติและพฤติกรรม ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มสตรีในสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านปากเกร็ดตระการ ที่ได้รับกิจกรรมการเสริมสร้างความเชื่อมั่นในตนเอง (3) เพื่อเปรียบเทียบผลความเชื่อมั่นในตนเองด้านทัศนคติและพฤติกรรม ระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมของกลุ่มสตรีในสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านเกร็ดตระการ เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลอง กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มสตรีในสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านเกร็ดตระการ จำนวน 40 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง จำนวน 20 คน การจัดกิจกรรมมีระยะเวลา 15 วัน วันละ 2 ชั่วโมง รวมเป็นเวลา 30 ชั่วโมง ผลการวิจัยพบว่า 1. กระบวนการของกิจกรรม ได้แก่ (1) การสำรวจเพื่อค้นหาความต้องการ (2) การ

ออกแบบกิจกรรม (3) การจัดกิจกรรม (4) การประเมินผลการเรียนรู้ 2. ผลการทดลองจัดกิจกรรม พบว่า หลังเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มทดลองมีระดับความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3. ผลการทดลองกิจกรรม พบว่า หลังเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มทดลองมีระดับความเชื่อมั่นในตนเองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4. จากการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่และแบบวัดความเชื่อมั่นในตนเองด้านพฤติกรรม พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีระดับความเชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้น

งานวิจัยทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีของสาขาวิชาการศึกษาการศึกษานอกระบบโรงเรียนย้อนหลัง 10 ปีที่ผ่านมา พบว่า ส่วนใหญ่เป็นการพัฒนาโปรแกรมหรือการพัฒนากิจกรรมหรือการพัฒนาแบบแผนการเรียนรู้ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงทดลอง มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพสตรีด้านต่างๆ เช่น ภาวะผู้นำ สมรรถนะความรู้แห่งตน ฉลาดทางอารมณ์และความฉลาดทางจริยธรรม ความเห็นคุณค่าในตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นต้น การดูแลสุขภาพของตนเองและครอบครัว เช่น การจัดการขยะในครัวเรือน ความตระหนักในการดูแลสุขภาพอนามัยในครัวเรือน ความสามารถในการดูแลตนเองเกี่ยวกับโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เป็นต้น รวมถึงการฝึกอาชีพ โดยมีกลุ่มเป้าหมายคือ กลุ่มสตรีกลุ่มต่างๆ ไม่จำกัดวัย ไม่จำกัดอาชีพ เช่น แม่ชี พยาบาล หัวหน้าหอผู้ป่วย พยาบาลวิชาชีพ กลุ่มแม่บ้าน สตรีกะเหรี่ยง ผู้สูงอายุหญิงในสถานสงเคราะห์คนชรา กลุ่มชมรมสตรีแม่บ้านทหารอากาศ กลุ่มสตรีในศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรี กลุ่มสตรีในสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพ

บทสรุป

การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี เป็นการจัดกิจกรรมการศึกษาที่มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น สอดคล้อง และเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่เป็นสตรี เพื่อพัฒนาสตรีให้มีการเรียนรู้ในเรื่องที่ตรงตามสภาพปัญหา และความต้องการของสตรี และส่งเสริมสมรรถนะที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของสตรี โดยการจัดกิจกรรมต้องเริ่มต้นจากการศึกษาธรรมชาติของสตรี แล้วทำการวิเคราะห์ความต้องการ เพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมที่หลากหลายต่อเนื่องที่สอดคล้องกับความต้องการนั้น และมีการติดตามผลทุกระยะ

คำถามท้ายบท

1. จงอธิบายขั้นตอนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบให้เห็นอย่างชัดเจน
2. ขอให้เสนอแนวทางการจัดการศึกษานอกระบบแก่สตรี

รายการอ้างอิง

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2560). ยุทธศาสตร์การพัฒนาสตรี พ.ศ. 2560 -2564. กรุงเทพฯ : กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว.

- กองทุนสหประชาชาติเพื่อการพัฒนาสตรี(UNIFEM). (ม.ป.ป.). กองทุนสหประชาชาติเพื่อการพัฒนาสตรี (UNIFEM). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://sites.google.com/site/worldlorganization/kxngthun-shprachachati-pheux-kar-phathna-stri> [21 พฤศจิกายน 2560]
- คณะกรรมการสิทธิการสังคม กิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส สภานิติบัญญัติ แห่งชาติ. (มปป.). **บัญชีรายชื่อองค์กรเอกชน**. กรุงเทพฯ : สำนักงานพิมพ์สำนักงานเลขาธิการ วุฒิสภา.
- จุฬารัตน์ เพชรวิเศษ. (2554). **การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นหลักและการเรียนรู้ด้วยการนำตนเองเพื่อพัฒนาสมรรถนะความรู้แห่งตนสำหรับพยาบาลหัวหน้าหอผู้ป่วย**. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ตฤณธวัช ฐระวร. (2552). **การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความตระหนักในการดูแลสุขอนามัยในครัวเรือนสำหรับสตรีกะเหรี่ยงไม่รู้หนังสือในชุมชนบนพื้นที่สูงเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไทยแลนด์ เยลโล่เพจเจส. (2560). **สมาคมบัณฑิตสตรีทางกฎหมายแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.yellowpages.co.th/profile/26125372502001> [21 พฤศจิกายน 2560]
- นันทภา ปัญญารัตน์. (2555). **การพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเพื่อพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเชิงพุทธสำหรับแม่ชีไทย**. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ดุขฎฐิบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นี ผุดผ่อง. (2552). **ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่มีต่อความสามารถในการดูแลตนเองเกี่ยวกับโรคไม่ติดต่อเรื้อรังของผู้สูงอายุหญิงในสถานสงเคราะห์คนชรา**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญเสริม หุตะแพทย์. (2550). หน่วยที่ 14 เครือข่ายครอบครัว. ใน ประมวลสาระชุดวิชา **จิตวิทยาครอบครัวและครอบครัวศึกษา หน่วยที่ 12 – 15**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- เบญจมาภรณ์ วงษ์สิน. (2553). **ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการจัดการขยะในครัวเรือนของกลุ่มแม่บ้าน**. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาณุพันธุ์ ประสทธิคุณาพร. (2550). **ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของกลุ่มสตรีในสถานคุ้มครองและพัฒนาอาชีพบ้านเกร็ดตระการ**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- มัทนียา ค้อมทอง. (2552). **ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีต่อความรู้ เจตคติและทักษะอาชีพของกลุ่มสตรีชมรมแม่บ้านทหารอากาศ จังหวัดลพบุรี**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มูลนิธิ ธีรนาถ กาญจนอักษร (ม.ป.ป.). **เกี่ยวกับมูลนิธิธีรนาถกาญจนอักษร**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.teranat.com/index.php?option=com_content&view=article&id=92&Itemid=124 [21 พฤศจิกายน 2560]
- มูลนิธิปวีณาหงสกุลเพื่อเด็กและสตรี Pavena Foundation for Children and Women (ม.ป.ป.). **เกี่ยวกับมูลนิธิปวีณาหงสกุลเพื่อเด็กและสตรี**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.pavenafoundation.or.th/> [21 พฤศจิกายน 2560]
- มูลนิธิผู้หญิง. (2552). **เกี่ยวกับมูลนิธิผู้หญิง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://womenthai.org/?page_id=347 [21 พฤศจิกายน 2560]
- มูลนิธิเพื่อนหญิง. (ม.ป.ป.). **ความเป็นมามูลนิธิเพื่อนหญิง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.fowomen.org/about%20us.html> [21 พฤศจิกายน 2560]
- มูลนิธิหญิงชายก้าวไกล. (ม.ป.ป.). **ข้อมูลองค์กรมูลนิธิหญิงชายก้าวไกล**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.wmp.or.th/pages/view/6> [21 พฤศจิกายน 2560]
- ระบบฐานข้อมูลเครือข่ายด้านสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). **ข้อมูลเครือข่ายองค์กรมูลนิธิเอ็มพาวเวอร์ (ส่งเสริมโอกาสผู้หญิง)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://network.nhrc.or.th/organizations/view/796> [21 พฤศจิกายน 2560]
- ระบบฐานข้อมูลเครือข่ายด้านสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). **สมาคมติดตามการพัฒนาสตรีในประเทศไทย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://network.nhrc.or.th/organizations/view/1148> [21 พฤศจิกายน 2560]
- ระบบฐานข้อมูลเครือข่ายด้านสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). **องค์การแตร้ เดซอม เฮอร์เมนี**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://network.nhrc.or.th/organizations/view/1131> [21 พฤศจิกายน 2560]
- ระบบฐานข้อมูลเครือข่ายด้านสิทธิมนุษยชน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). **มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://network.nhrc.or.th/organizations/view/840> [21 พฤศจิกายน 2560]
- วรรณณา บุญประเสริฐ. (2554). **การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์และความฉลาดทางจริยธรรมสำหรับพยาบาลวิชาชีพ**. กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา. (ม.ป.ป.). **เกี่ยวกับสถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.gdrif.org/history/> [21 พฤศจิกายน 2560]
- สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์. (2558). **สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.thaiwomen.or.th/th/home> [21 พฤศจิกายน 2560]

สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี ในพระอุปถัมภ์ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ. (2554). **สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรี ในพระอุปถัมภ์ พระเจ้าวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชาทินัดดามาตุ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.apsw-thailand.org/objective-th.html> [21 พฤศจิกายน 2560]

สมาคมสตรีไทยมุสลิมแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). **สมาคมสตรีไทยมุสลิมแห่งประเทศไทย**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://th-th.facebook.com/%E0%B8%AA%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%84%E0%B8%A1%E0%B8%AA%E0%B8%95%E0%B8%A3%E0%B8%B5%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2%E0%B8%A1%E0%B8%B8%E0%B8%AA%E0%B8%A5%E0%B8%B4%E0%B8%A1%E0%B9%81%E0%B8%AB%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%97%E0%B8%A8%E0%B9%84%E0%B8%97%E0%B8%A2-478306585615719/> [21 พฤศจิกายน 2560]

สมาคมสตรีภาคพื้นแปซิฟิกและเอเชียอาคเนย์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ (Ppseawa Thailand). (ม.ป.ป.). **สมาคมสตรีภาคพื้นแปซิฟิกและเอเชียอาคเนย์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.facebook.com/ppseawat> [21 พฤศจิกายน 2560]

สหพันธ์สมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์. (ม.ป.ป.). **เกี่ยวกับสหพันธ์สมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.bpwthailand.org/?page_id=821 [21 พฤศจิกายน 2560]

สหพันธ์สมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์. (ม.ป.ป.). **เกี่ยวกับสหพันธ์สมาคมสตรีนักธุรกิจและวิชาชีพแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : http://www.bpwthailand.org/?page_id=821 [21 พฤศจิกายน 2560]

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). **แสดงข้อมูลเครือข่ายองค์กรสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://network.nhrc.or.th/organizations/view/892> [21 พฤศจิกายน 2560]

สุมาลี สังข์ศรี. (2556). หน่วยที่ 12 การจัดการศึกษานอกระบบสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ. ใน **เอกสารการสอนชุดวิชา 26302 การจัดการศึกษานอกระบบ หน่วยที่ 9 - 15**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

หน่วยงานสหประชาชาติในไทย. (ม.ป.ป.). **องค์การเพื่อการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศ และเพิ่มพลังของผู้หญิงแห่งสหประชาชาติ (UN Women)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.un.or.th/th/staff/%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%84%E0%B9%8C%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%9E%E0%B8%B7%E0%B9%88%E0%B8%AD%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%AA%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B8%B4/> [21 พฤศจิกายน 2560]

อัจฉณา ฐูปแพ. (2551). **ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้กระบวนการละคร ที่มีต่อความเห็นคุณค่าในตนเองของกลุ่มสตรีในศูนย์สงเคราะห์และฝึกอาชีพสตรีภาคกลาง**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- De Pauli, L., ed., (2000). **Women's empowerment and economic justice : reflecting on experience in Latin America and the Caribbean**. New York : UNIFEM.
- Knowles, M.S.. (1980). **The Modern Practice of Adult Education Andragogy Versus Pedagogy**. New York : Cambridge.
- Lahey, George. (2010). **Facilitating group learning: Strategies for success with adult learners**. San Francisco: Jossey-Bass A Wiley Imprint.
- Mackenzie, Liz. (1993). **On our feet : taking steps to challenge women's oppression : a handbook on gender and popular education workshops**. Bellville: Centre for Adult and Continuing Education, University of the Western Cape.
- Mulenga, Derek C. (2001). "Mwalimu Julius Nyerere: a critical review of his contributions to adult education and postcolonialism." **International of lifelong education** 20,6 (November-December): 446-470. [Online]. Available from: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02601370110088436> [2017, December 7]
- Nesbit, Tom and Welton, Michael. (2013). **Adult education and learning in a precarious age : the Hamburg declaration revisited**. San Francisco : Jossey-Bass.
- Starhawk. (1997). **Dreaming the dark: Magic, sex, and politics**. Boston: Beacon Press.
- Stromquist, Nelly P. (2013) Adult education of women for social transformation : reviving the promise, continuing the struggle. In **Adult education and learning in a precarious age : the Hamburg declaration revisited**. San Francisco : Jossey-Bass.
- Taylor, Kathleen and Marienau, Catherine. (2013). **Learning environments for women's adult development : bridges toward change**. Canada: Canadian Association for University Continuing Education.

บทที่ 5

บทสรุป

การศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการเรียนรู้และส่งเสริมสมรรถนะในการดำรงชีวิตของสตรี จึงเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัด เนื้อหา ระยะเวลา การประเมินผล ที่ยืดหยุ่น หลากหลาย และเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ และศักยภาพในการเรียนรู้ของสตรีรายบุคคล โดยกิจกรรมการเรียนรู้จะเน้นให้มีความรู้และทักษะในการดำรงชีวิต มีความรู้ และทักษะในการประกอบอาชีพตามสภาพของแต่ละบุคคล มีทักษะในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติม และรู้จักสิทธิและหน้าที่ในการเป็นพลเมืองดีของสังคม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตและเผชิญกับปัญหาเฉพาะหน้าและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้

ในการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีมีแนวคิดพื้นฐานสำคัญที่ใช้ในการจัดที่ผู้จัดการศึกษาต้องคำนึงถึงและนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรม คือ แนวคิดการศึกษาและการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ แนวคิดการเสริมพลังซึ่งผนวกกับการใช้อ่านาจร่วมในการจัดการเรียนรู้ และแนวคิดพื้นที่การเรียนรู้ โดยขั้นตอนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรี มีดังนี้

1. การศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการของสตรีชนบท ศึกษาสภาพ เช่น พื้นฐานการศึกษา การประกอบอาชีพ สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน เป็นต้น และทำการศึกษาปัญหาที่สตรีในชุมชนประสบอยู่ รวมถึงความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ของสตรี

2. การสร้างความรู้ความเข้าใจให้สตรีเห็นความสำคัญของการศึกษาการเรียนรู้ เป็นการการรณรงค์ สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการศึกษาการเรียนรู้แก่สตรีด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้สตรีสนใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการศึกษา โดยการประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่จัดบริการให้เข้าถึงสตรีอย่างทั่วถึงด้วยวิธีการต่างๆ เพื่อให้รู้รายละเอียดของกิจกรรมและประโยชน์ที่จะได้รับ

3. การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนดังกล่าวต้องหลากหลายประเภท เพื่อสนองความต้องการของสตรีแต่ละกลุ่ม ตามที่ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์มา เพื่อให้สตรีสามารถเลือกรับบริการได้ตามความสนใจและตามความต้องการ

3.1 การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ตีร่วมนกัน

3.2 การร่วมกันวางแผนโครงการการเรียนรู้หรือกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน

3.3 การวินิจฉัยความต้องการในการเรียนรู้ร่วมกัน

3.4 การสร้างเป้าหมายในการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการร่วมกัน

3.5 การออกแบบแผนการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน

3.6 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน

3.7 การประเมินผลการเรียนรู้ร่วมกัน

หลักการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีเน้นการส่งเสริมให้สตรีมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ เช่น การวางแผนจัดกิจกรรม การเตรียมความพร้อมด้านสื่ออุปกรณ์ การมาเป็นวิทยากร การร่วมช่วยเหลือในระหว่างจัดกิจกรรม การร่วมติดตามผลการจัดกิจกรรม เป็นต้น

4. การส่งเสริมให้สตรีนำความรู้และประสบการณ์จากการศึกษาไปพัฒนาครอบครัวและชุมชน โดยการส่งเสริมให้สตรีมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาในครอบครัว และการส่งเสริมให้สตรีมีการรวมกลุ่มและสร้างเครือข่ายภายในชุมชนเพื่อสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพื่อนำใช้ในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตต่อไป

กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีจะมีหลายรูปแบบหลายลักษณะ ตั้งแต่การสอนอ่านเขียนสำหรับสตรีผู้อ่านเขียนไม่ได้ ไปถึงการสอนวิชาสามัญสำหรับสตรีที่ต้องการหาความรู้เพิ่มเติม การฝึกวิชาชีพเฉพาะอย่างให้แก่กลุ่มสตรีโดยเฉพาะกลุ่มแม่บ้านแต่ละท้องถิ่น การให้ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันแก่สตรี การให้ข้อมูลข่าวสารแก่สตรีเพื่อให้มีความรู้ทันต่อเหตุการณ์รอบตัวในปัจจุบัน ไปจนกระทั่งฝึกให้รู้จักวิเคราะห์ปัญหา หาทางแก้ปัญหา รู้จักพัฒนาตนเองและท้องถิ่น และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสามารถสรุปแนวทางการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับสตรีได้ดังนี้

การศึกษานอกระบบโรงเรียน มีเป้าหมายทางการศึกษาสำหรับสตรี ดังนี้ เด็กหญิงจบการศึกษาภาคบังคับที่ไม่ได้เรียนต่อและว่างงานได้รับการศึกษานอกโรงเรียนหรือการฝึกอบรมด้านอาชีพ เด็กหญิงยากจนหรือพิการหรือด้อยโอกาสได้รับการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามความเหมาะสม มีการจัดกิจกรรมฝึกอบรมด้านอาชีพให้แก่กลุ่มสตรีแม่บ้าน มีการให้ความรู้เรื่องการบริโภคสินค้าและบริการต่างๆ แก่สตรีอย่างถูกต้องและปลอดภัย มีการจัดโครงการหรือกิจกรรมเตรียมความพร้อมแก่สตรีที่เข้าสู่วัยสูงอายุ ดังนั้น แนวทางการพัฒนาสตรีด้วยการศึกษาในระบบโรงเรียนจึงมีดังนี้

- การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กผู้หญิงและเยาวชนสตรีทุกคนทุกกลุ่มที่ยังไม่จบการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือเทียบเท่าโดยผ่านกระบวนการการศึกษานอกโรงเรียน ควรส่งเสริมให้สตรีที่ตั้งครรภ์และมีบุตรซึ่งอยู่ในวัยเยาว์ได้ศึกษาหรือเรียนต่อจนจบการศึกษาที่สามารถนำวุฒิการศึกษาในการทำงาน เพื่อสามารถเลี้ยงตนเองและช่วยเหลือครอบครัวได้ นอกจากนี้ ควรสนับสนุนให้ผู้หญิงในวัยแรงงานขอเทียบโอนประสบการณ์และความรู้เพื่อปรับวุฒิได้

- การจัดการศึกษาต่อเนื่อง เพื่อเน้นการพัฒนาทักษะชีวิตของสตรี ควรส่งเสริมให้สตรีในระดับต่างๆ ทุกคนได้มีโอกาสเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะสตรีที่อายุ 40 ปีขึ้นไปที่ไม่รู้หนังสือสามารถศึกษาได้ในทุกสาขาอาชีพ ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมหรือโปรแกรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน และควรให้ความรู้ความเข้าใจแก่สตรีทุกวัยเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมเพื่อก้าวสู่การเป็นผู้สูงอายุในอนาคต โดยให้ความรู้ในมิติต่างๆ ได้แก่ การออมเพื่อบริโภค การรักษาสุขภาพกายและจิต รวมถึงการสร้างพฤติกรรมรักสุขภาพ การสร้างสถาบันครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง และการยึดมั่นและถือปฏิบัติในหลักคุณธรรม

- การจัดการศึกษาสายอาชีพ ควรส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานที่เหมาะสม มีมาตรฐานหลากหลาย และสอดคล้องกับความต้องการของแรงงานผู้หญิง ทั้งในชุมชนเมืองและชนบท และมีการปรับเปลี่ยนหลักสูตรที่เป็นพลวัตรกับความต้องการของตลาดแรงงาน พัฒนามาตรฐานและเปิดระบบการทดสอบมาตรฐานสำหรับวิชาชีพที่สตรีสนใจให้หลากหลายมากขึ้น เพื่อขยายโอกาสในการประกอบอาชีพของผู้หญิง นอกจากนี้ พัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับผู้หญิงที่เป็นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ โดยเน้นการพัฒนาแรงงานสตรีทั้งในและนอกระบบให้มีทักษะในการประกอบอาชีพ

- การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมและสนับสนุนการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพและทักษะให้กับบุคลากรและผู้ปฏิบัติงานด้านสตรีอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง เพื่อให้มีองค์ความรู้และทักษะที่จำเป็นในการปฏิบัติงาน และทันต่อการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ที่จะเกิดขึ้น นอกจากนี้ ควรส่งเสริมให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องจัดให้มีกองทุนเพื่อส่งเสริมโอกาสทางการศึกษาของสตรีด้อยโอกาสและสตรีกลุ่มเสี่ยง และควรสนับสนุนการวิจัยระดับชุมชน โดยเปิดโอกาสให้บุคคลในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการทำวิจัยในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับสตรี

- สร้างโอกาสในการที่กลุ่มเป้าหมายสตรีที่ต้องการสามารถประกอบอาชีพเพื่อเพิ่มรายได้ โดยการพัฒนาความชำนาญและความรู้เกี่ยวกับอาชีพนั้น โดยการขยายโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ และองค์ความรู้ในการประกอบอาชีพและการสนับสนุนด้านการตลาด ให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะในการบริหารการเงิน เงินทุน และหนี้สินอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

นอกจากนี้ควรจัดการศึกษาตามอัธยาศัยสำหรับสตรีด้วย โดยมีเป้าหมายเพื่อลดอัตราการไม่รู้หนังสือของผู้หญิงในวัยต่างๆ ผู้หญิงมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องเพื่อนำความรู้มาใช้ในชีวิตประจำวัน และสามารถใช้เทคโนโลยีในการสืบค้นข้อมูลข่าวสารสมัยใหม่เพิ่มขึ้น ดังนั้น แนวทางการพัฒนาสตรีด้วยการศึกษาตามอัธยาศัยจึงมีดังนี้

- ส่งเสริมให้สตรีได้เข้าถึงและพัฒนาความรู้ด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อให้รู้เท่าทันและสามารถใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาศักยภาพ โดยการจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่สตรีในด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้สามารถใช้เทคโนโลยีต่างๆ ทั้งเพื่อการประกอบอาชีพ การเพิ่มคุณภาพชีวิต และการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการต่างๆ ให้ความรู้แก่สตรีให้รู้เท่าทัน วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลข่าวสารที่มากับเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม การส่งเสริมการขยายเครือข่ายสารสนเทศสมัยใหม่ให้ครอบคลุมทั้งในระดับหมู่บ้านและตำบล เพื่อให้สตรีทุกคนได้เข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากสารสนเทศ ส่งเสริมให้มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่จะช่วยลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และข้อมูลด้านการตลาดและช่องทางการประกอบธุรกิจแก่ผู้ประกอบการสตรี

- ส่งเสริมให้สตรีรู้จักวิเคราะห์ข้อมูล และสื่อเกี่ยวกับเรื่องเพศและบทบาทหญิงชายที่ได้จากการนำเสนอของสื่ออย่างเหมาะสม

- ส่งเสริมและสนับสนุนการผลิตสื่อ อาทิ สื่ออิเล็กทรอนิกส์เกี่ยวกับความรู้ด้านสตรีในมิติต่างๆ การจัดทำคู่มือสตรีในการพัฒนาตนเอง การดูแลสุขภาพ การเลี้ยงดูบุตรหลานให้เป็นผู้ที่ชาญฉลาดทางปัญญาและอารมณ์ การพัฒนาสังคม การมีบทบาททางการเมือง และเผยแพร่ไปยังกลุ่มเป้าหมายทั้งกลุ่มสตรีและชุมชนอย่างทั่วถึง

- การพัฒนาและส่งเสริมบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัยและสอดคล้องกับสาระต่างๆ เกี่ยวกับสตรี ในการทำกิจกรรมการปรับเจตคติเกี่ยวกับสตรีอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สตรีเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง และสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและเหมาะสมกับวัฒนธรรมไทย